

© T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı
Kùtùphaneler ve Yayınlar Genel Mùdùrlùđù

Eser Adı: Hayrâbâd

Mùellifi: Nâbî

Hazırlayan: Melike Gökcan, Hamza Koç

Yayın Yılı: 2018

ISBN: 978-975-17-3844-8

Ana Yayın Numarası: 3606

Kùltür Eserleri Dizisi- 594

Adres: Anafartalar Mahallesi, Cumhuriyet
Caddesi, No: 4, B-Blok, 06030 Ulus/ANKARA

Telefon: +90 312 470 80 00

Faks: +90 312 470 54 71

e-posta: yaphaz@kulturturizm.gov.tr

www.kulturturizm.gov.tr-
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>

NÂBÎ HAYRÂBÂD

Hazırlayanlar
Dr. Melike GÖKCAN
Dr. Hamza KOÇ

Ankara

2018

Kısaltmalar

AKM :Atatürk Kùltür Merkezi

b. :beyit

C :cilt

çev. : çeviren

edt. : editör

KTB :Kùltür ve Turizm Bakanlığı

MEB :Milli Eğitim Bakanlığı

TDV :Tùrkiye Diyanet Vakfı

TTK : Türk Tarih Kurumu

Yay :yayımları

GİRİŞ

NÂBÎ, HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

Hayatı

Nâbî, 1642 yılında eski adı Ruhâ olan Urfa'da doğmuştur. Urfa'nın köklü ailelerinden olan Hacı Gaffarzâdeler'e mensup olduğu söylenmektedir. Asıl adının Yusuf olduğunu kendi mısralarından öğrendiğimiz Nâbî'nin ailesi ve yetişme şartları hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Meserret Diriöz'ün Türk Kültürü'nde yayınlanan bir makalesinde¹ ve Abdülkadir Karahan'ın ilk baskısı 1953 olan (elimizdeki baskı,1987) Nâbî biyografisinde, şairin soyunun, oğlu Ebu'l-Hayr'a ait olan yazma eserdeki kayıt üzerinden tespit edilebildiği açıklanmıştır.

“Nâbî'nin oğlu Ebulhayr Muhammed'e amcası Seyyid Ahmed tarafından hediye edilen Mukyiddin İbnu'l-Arabî'nin (1165-1240) El-Fütuhâtü'l-Mekkiye'sinin iç kapağındaki bu zatın el yazısını taşıyan iki kayıt, bu sorunu da çözmeye yeterlidir. Bunlara göre; Nâbî'nin ve Seyyid Ahmed'in babaları Seyyid Mustafa, dedeleri Seyyid Mahmud, babalarının dedeleri Seyyid Muhammed Bakır ve dedelerinin dedeleri de Şeyh Ahmedü'n-Nakşbendi'dir.”²

Asil bir aileden geldiği ve iyi şartlarda yetiştiği tahmin edilen şairin ilk gençlik yıllarında Urfa'da arzuhalçılık yaptığı rivayet edilmektedir.³ Şairin hayatı Musahip Mustafa Paşa'nın takdirini kazanmasıyla değişir. Paşa'nın maiyetine katıldığı bu dönemde, şairlik vasfının da tebarüz etmeğe başladığı söylenebilir. Urfa'daki ilk yetişme yıllarını geride bırakan şair, hamisi olan Paşa ile İstanbul'a gelir. Musahip Mustafa Paşa'nın divan kâtipliği hizmetindeyken onunla birlikte Lehistan seferine katılır.⁴ Burada Kamanîçe kalesinin fethine düştüğü tarihle dönemin hükümdarı, “Avcı” lakabıyla tanınan IV. Mehmed'in dikkatini çeker. Yine bu yıllarda İstanbul'un sanat ve edebiyat çevrelerinde adı duyulmaya başlar.

Musahip Paşa'nın tavsiyesi üzerine “*Fetihnâme-yi Kamanîçe*” adlı eseri kaleme alan genç şairin bu tarihten itibaren tanınırlığı artmış, sarayın müdavimleri arasına girmiştir. Bu dönemde saraya yakın bir şair olarak genç sultanların evliliklerine ve sünnetlerine tarihler düşecek, surnâmeler kaleme alacaktır.

Şair, 1678 yılında Padişahın izin ve fermanı ile hacca giden bir heyete katılır.⁵ Hac dönüşü Musahip Mustafa Paşa'nın kethüdâlığına terfi ettirilen Nâbî, *Tuhfetü'l-Harameyn* adlı eserini bu dönemde kaleme alır. Artık şair olarak İstanbul'da ağırlığı olan, yüksek bir devlet memurudur. Kendi arzusuyla Mustafa Paşa'nın kethüdâlığından ayrıldıktan sonra çevresinin vefasızlığından incinerek, meşhur “Kasîde-i Azliyye”si ile sitemini ifade edecektir. Nâbî, kaptan-ı deryâ olan Musahip Paşa'yla birlikte (1094/1683) Paşa'nın vefatına dek Mora'da ve Boğazhisar'da kalır.

Hamisi ve dostu olan Paşa'nın vefatından sonra Halep'e yerleşen şair, burada evlenerek iki erkek evlat sahibi olur. Nâbî, II. Süleyman'ın ve II. Ahmed'in tahta çıkışına

¹ Meserret Diriöz (1979). “Nâbî'nin Ailesine Dair Yeni Bilgiler”. *Türk Kültürü*. 14 (167): 28, 33.

² Abdülkadir Karahan (1987). *Nâbî*. Ankara: KTB Yay. 3.

³ Abdülkadir Karahan (1987). *Nâbî*. Ankara: KTB Yay. 2.

⁴ İskender Pala (1989). *Şâir Nâbî Hayriyye*. Ankara: Bedir Yay. 9.

⁵ Ali Fuat Bilkan (2014). *Nâbî, Hayatı Sanatı, Eserleri*. Ankara: Akçağ Yay. 6

sessiz kalmasına rağmen 1106'da (1695) padişah olan II. Mustafa'ya ve 1114'te (1703) tahta oturan III. Ahmed'e birer cülûs kasidesi yollamıştır.⁶

Halep'te bulunduğu yıllar sanatı açısından çok verimlidir. *Divan*'ını burada tamamlar, meşhur eserlerini burada kaleme alır. Halep, Nâbî için bir çalışma ve uzlet köşesi olmuştur.⁷ Oğlu Ebulhayr'a ithafen yazdığı *Hayriyye*'yi de burada tamamlamıştır. İstanbul'a uzak mesafeden bakan Nâbî'nin *Hayriyye*'de dile getirdiği fikirler ilginçtir. Şair, oğlunun devlet kademelerinde çalışmasını ve "devletlû"lara yakın olmasını istememektedir. Bunda belki evinin elinden alınmasına sebep olan Çorlulu Ali Paşa yüzünden gadre uğramasının payı vardır. Bununla beraber hayatının "kûşe-i uzlette" geçen, kendini ilim, sanat ve tefekküre adadığı bu olgunluk yıllarında da Karahan'a göre, eyaletteki valilerin ve üst düzey yöneticilerin çoğu ile dostluklar kurmuş, onlara kasideler yazmış, tarihler düşmüştür. Mesela, Hüseyin Ağa'nın yaptırdığı zarif, nakışlı eve tarih (1102/1691), Şaban Ağa oğlu Ali Bey'in yenileştirdiği hamama tarih (1101/1690), Muhassıl Abdurrahman Ağa'nın havuzlu, bahçesi cennet gibi köşküne tarih (1117/1705), gibi Halep devresinde şahit olduğu tüm kamu ve özel imar faaliyetlerine manzumeler yazmıştır.⁸ Hacı Ali Paşa, Amcazâde Hüseyin Paşa, Daltaban Mustafa Paşa gibi yüksek mevkilere tayin edilen dostlarına da kasideler yazmıştır. Son mesnevisi *Hayrâbâd* da bu dönemin verimlerindenidir.

Baltacı Mehmet Paşa'nın sadaretiyle 70 yaşında İstanbul'a geri dönen şair, bu durumu, belagatte Arapçadan üstün gördüğü Türkçeye ve tüm güzellikleriyle İstanbul'a olan hasretine bağlar. Şairin İstanbul'daki edebî mahfillerde epey hayranı vardır. Nitekim bunun yansımalarını Şeyh Galip'in *Hüsn ü Aşk*'inde görebiliyoruz.

Nâbî'nin bu ikinci İstanbul devresi iki yıl kadar sürer. Şair kendi ölümüne tarih düşecek kadar ağır bir hastalığın pençesine düşerek 72 yaşında 1712'de vefat eder.

Sanatı

Nâbî, klasik edebiyat geleneği içinde kendi çağından itibaren "Nâbîyâne söyleyiş" denilen, bugün de "hikemî tarz" olarak adlandırdığımız özel bir tarzın, bir edebî ekolün bânîsidir.

Edebiyatımızda "hikmet" yeni bir mefhum değildir kuşkusuz. Hikmetli söz söylemek, erken dönemden itibaren Doğu edebiyatlarının ve bilhassa tasavvufî edebiyatın en önemli vasıflarındandır. Nâbî'yi farklı kılan şey, belki de "fikir adamı" kişiliğinin eserlerinin önüne geçmesidir. Ahlakiyatçı bir tavrı olduğu kesindir. Şairin hikemiyâtı daha ziyade birey ve toplum ahlakına dairedir.

Nâbî'nin bireylerdeki genel ahlâk bozukluğundan başlayarak tüm toplum katmanlarına ve sosyal müesseselerdeki bozukluklara yönelmesi onun en önemli sosyal eleştirisi yaklaşımıdır. Nâbî'nin eleştirisinin odağında yer alan ve devletin bütün kurumlarında görülen yolsuzluk, rüşvet, haram yiyicilik gibi bozukluklar genel ahlâkî yozlaşmanın bir parçası olarak ele alınmaktadır.⁹

Karahan'a göre, "*Nâbî, Hayriye'de ve diğer bazı eserlerinde devrinin göze batan kusurlarını, düzen bozukluğunu, kendinden öncekilerin görmediği veya görmek istemediği bazı haksızlıkları -terbiye sınırlarını aşmadan- eleştirmiş gerektiğinde kötülerden de*

⁶ Ali Fuat Bilkan (2014). *Nâbî, Hayatı Sanatı, Eserleri*. Ankara: Akçağ Yay. 8.

⁷ İskender Pala (1989). *Şâir Nâbî Hayriyye*. Ankara: Bedir Yay. 9.

⁸ Abdülkadir Karahan (1987). *Nâbî*. Ankara: KTB Yay. 17.

⁹ Tunca Kortantamer (1993). *Eski Türk edebiyatı: Makaleler*. Ankara: Akçağ Yay. 93-94.

çekinmemiştir. Hayriye bir baba nasihati olduğu kadar, çağının ideal insanı için gerekli kuralların, günlük hayat düzeninin, dünya görüşünü de içine alır.”¹⁰

Şair, bu tarz görüşlerini daha da sistematik olarak “*Hayriyye*”de ifade etmiştir. Oğlu Ebulhayr’a yaptığı nasihatlerde Mehmet Kaplan’ın ifadesiyle konformist taraflar olmakla beraber, sadece kişisel rahata yönelik hedefler gibi görünen bazı ilkelerin ideal birey ve ideal topluma dair bir fikir yürütme olarak değerlendirilmek mümkündür. *Hayriyye*’de oğluna, devlet işlerinden uzak durup kişisel mutluluğunu düşünmesini; devlet memurluğu ve bürokrasiye asla yaklaşmayıp çalışıp kazandığını yemesini öğütlemesi, emekli bir bürokrat için farklı bir tutumdur. Bu, belki uzun yıllar hizmet ettiği Saray çevresindeki ilişkiler ağının, entrika ve diğer manipülasyonların zararını bizzat yaşamış olmasından kaynaklanıyordur. Ama görünen odur ki, şair, ahlak anlayışını bireysel hedefler üzerinden kurgulamakta, “çalışıp kazanma” gibi toplumun üst sınıflarına yabancı yaşam pratiklerini savunmaktadır.

Tüm bunlarla bağlantılı olarak, şiirinde söz dağarcığı da klasik üslubunun biraz dışındadır. “Çarşı”, “Pazar”, “terazi”, “tartı”, “iş”, “hakkaniyet” gibi sosyal hayata ve çalışma ahlakına dair prensipleri şiirlerindeki söz dağarcığından çıkarabiliriz.

Nâbî’nin şiir sanatına dair görüşlerini de yine *Hayriyye*’den izlemek mümkündür. Şair, nasihatnâme türündeki bu eserde şiir sanatına dair görüşlerine müstakil bir bölüm ayırmıştır. Vezinli sözün güzelliğinden bahsederek girdiği bahiste Türk, Arap ve Fars edebiyatları hakkındaki genel kanaatlerini ifade ederek oğluna, Osmanlı şairlerinden hangilerini okumasını, Fars şairleri ve Arap şairlerini nasıl ele alması gerektiğini açıklar.

Nâbî, *Hayriyye*’nin bu bölümünde Türk şairlerden ziyade Fars şairlerden bahseder. Türkçe yazan şairler içinde daha ziyade Bâkî ve Nef’î’yi öven ve tavsiye eden Nâbî’ye göre Fârisî şairlerin divanları hem mânâ güzellikleriyle hem de ilim, irfan, hüner madeni olmaları sebebiyle değerlidir. Bu bölümde bahsedilen şairler, Genceli Nizâmî, Hâfız, Hüsrev-i Dihlevî, Câmî, Hâkânî, Enverî, Örfî, Sa’dî, Feyzî-i Hindî, Nazîrî, Tâlib, Selîm, Kelîm Sâ’ib, Şevket-i Buhârî gibi isimlerdir.

Nâbî, sadece şiire heves edenlerindeğil, bilgili olmak isteyenlerin de ilim kuşunun iki kanadı olan Arap ve Fars dillerini mutlaka en iyi şekilde öğrenmesi gerektiğini tavsiye eder. Bilhassa Arapçayı öğrenmek ilim öğrenmenin baş şartıdır. Dilleri iyice öğrendikten sonra ilim tahsil etmek gerekir. Burada İslam ilimlerinin önceliği vardır. Dünya ve ahiret hayatını anlamlandıran bu ilimlerdir.

İlmün it cümlesini istihsâl

Cümlesin itme velî isti ‘mâl

Sana kâfidür ola nakş-ı zamîr

İlmden fikh u hadîs ü tefsîr¹¹

Şairin söz konusu poetik beyanları ondaki titiz ve ahlakîyatçı yanı destekler mahiyettedir. Şair, şiirde mânâyı esas aldığı pek çok mısramda ifade eder. Söz üzerinde titizce çalıştığını, söyleyiş kusurlarına karşı hassasiyetini de ifade etmesine rağmen, tüm gayretini söyleyiş güzelliğine sarf eden tasannudan yana değildir. Arapça Farsçaya vâkıf olmayı şairliğin ilk şartı olarak görmesine rağmen, dili özentili şekilde bu iki dilin lügatiyle dolu, söyleyişi külfetli şiirleri de eleştirir. Şiiri kamusa çeviren söz cambazlığına karşı olduğunu “*Divan-ı gazel nüsha-yı kamus değildir*” sözleriyle beyan eder.

¹⁰ Abdülkadir Karahan (1987). *Nâbî*. Ankara: KTB Yay. 42.

¹¹ Mahmut Kaplan (2008). *Hayriyye-i Nâbî (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yay. 203.

Ey Ői 'r miyânında satan lafz-ı garîbi

*Dîvân-ı gazel nüsha-i kâmûs degüldür*¹²

Şair, sanatlara boğulmuş ancak mânâ yönü fakir Őiirden yakınmaktadır. Hele de kelime oyunlarına boğulmuş manzumeleri tamamen bomboŐ telakki etmektedir.

“Nâbî'ye göre, Şiiri mânâdan hâlî (boş) söylememek gerekir. Manasız Şiir söylemek, ağını sudan balıksız çekmeye benzer. Yine manalı olmayan nazm, yüzüğün nakıŐsız mührü gibidir. Mana yönünden boş olan söz, kokusuz lâleye benzer. Başka bir örnekle söylemek gerekirse, içi boş olan matla', özü olmayan bir badem misalidir. Cinas ve ihamın bulunmadığı söz, cazibesi olmayan dilbere benzer.”¹³

Nâbî, anlam dünyası dar, söyleyişi abartılı Şiirleri her vesileyle tenkit ederken, yeni bir mânâ taşımayan Şiirler yazmayı faydasız ve boş Őeylerle uğraŐmak olarak nitelendirir. Böyle Şairleri “ham” kabul etmektedir. Ham Şairlerin sözlerinin çoğu zülf, sümbül, gül, bülbül, içki ve kadehtir.¹⁴ Bunlar dilberin boyundan, yanağından, dudağından, gözünden bahseden, tabiat unsurlarını bu bağlamda aynı mecazları tekrarlayarak sayan klişe ifadelerdir. Şairin güçlü mânâ arayıŐıyla birlikte ele aldığı konulardan biri de yeni mazmunlar, gidilmedik yollar, söylenmedik hakikatlerdir.

Nâbî, Türkçeye gönül veren bir Őairdir. Uzun yıllar Arapça konuşulan bir diyarda yaŐamasına rağmen İstanbul Türkçesini her dilden üstün tuttuğunu açıkça ifade eder. Ömrünün sonunda yaşlılık haline rağmen Halep'ten İstanbul'a kalkıp gitmiŐtir, tek sebebi her dilden güzel olan İstanbul Türkçesine duyduğu hasrettir.

Bilen hâk-i Sitanbul'dur rüsûm-ı Őîve-i nâzi

*Kenârün dilberi nâzik de olsa nâzenîn olmaz*¹⁵

Nâbî'nin manzum ve mensur olmak üzere toplam on eseri vardır. Türkçenin en hacimli divanlarından birine sahip olmakla birlikte mensur eser sayısı manzumlardan çoktur.

Eserleri

A. Manzum Eserleri:

1. Türkçe Divan

Nâbî'nin *Türkçe Divan*'ı, Halep valisi Silahtar İbrahim Paşa'nın ısrarları ve eski müsveddelerin derlenip düzenlenmesine bizzat refakat etmesiyle vücuda gelmiş olup eski edebiyatın en hacimli divanları arasında yer alır. *Divan*'da 29 kaside, 888 gazel, 1 terhib-i bend, 5 tahmis, 156 tarih, 10 mesnevi, 114 kıta, 218 rubai, 61 matla, 74 müfred, 186 muamma ve 30 lugaz yer almaktadır.¹⁶ Elifba düzenine göre sıralanmış olan gazellerin harf deđiŐimlerinde araya bir rubai konmuş olması Nâbî'nin *Türkçe Dîvân*'ının özelliğidir. *Divan*'ın ilki Bulak'ta (1257/1841) ikincisi İstanbul'da (1292/1875) eski harflerle yapılmış iki baskısı vardır.¹⁷

¹² Ali Fuat Bilkan (1997). *Nâbî Dîvânı*. C. I. İstanbul: MEB Yay. 587.

¹³ Adem Ceylan (2010). “Nâbî'nin Şiir ve Diğer Edebî Konular Hakkındaki Görüşleri”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. (5): 28.

¹⁴ Adem Ceylan (2010). “Nâbî'nin Şiir ve Diğer Edebî Konular Hakkındaki Görüşleri”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. (5): 28.

¹⁵ Ali Fuat Bilkan (1997). *Nâbî Dîvânı*. C. II. İstanbul: MEB Yay. 685.

¹⁶ Ahmet Atilla Şentürk ve Ahmet Kartal (2015). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yay. 266-267.

¹⁷ Mine Mengi (2014). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yay. 214.

Divan'ı Ali Fuat Bilkan tarafından iki cilt halinde yayınlanmıştır.¹⁸

2. Farsça Divançe

Türkçe divanın sonunda “Divançe-i Gazeliyyât-ı Fârisî” başlığı ile yer alır (İstanbul 1292). Divançede 33 gazel, biri divanın toplanma yılını işaret eden (1122/1710) iki tarih, aralarında Hâfız-ı Şîrâzî, Molla Câmî, Feyzî-i Hindî'nin de bulunduğu İran şairlerine yazılmış yirmi tahmis bulunmaktadır.¹⁹

3. Hayriyye

Eser, *Hayriyye-i Nâbî* adıyla şöhret bulmuş hikmet dolu öğretici bir kitap olup Türk-İslâm felsefesinin ana hatlarını verir. Hemen bütün divan edebiyatımızın en önemli eserlerinden biri sayılan *Hayriyye*, mesnevi tarzında ve aruzun “fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün” kalıbıyla kaleme alınmıştır. Eser adeta *Kutadgu Bilig*'i andıran bir öğüt kitabıdır. Şaire asıl şöhretini bu eser kazandırmıştır. Gerçekten de *Hayriyye* ölümsüz bir öğüt kitabıdır. Nâbî'nin, oğlu Ebu'l-Hayr Mehmet Çelebi adına yazdığı eser, devri için olduğu kadar günümüz ve her dönem için geçerli olabilecek öğütlerle doludur. Tarihi bir vesika oluşu ve devrinin iç yüzü ile sosyal hayatını yansıtmaya açısından da önemli olan *Hayriyye*, daha yazıldığı günden itibaren pek beğenilmiş ve tabiri caizse su gibi okunmuştur. Eserin hususi ellerde ve kütüphanelerde yüzlerce yazma nüshası vardır.²⁰

Eser, Mahmut Kaplan²¹ ve İskender Pala²² tarafından neşredilmiştir.

4. Hayrâbâd

Eser, ileride geniş olarak ele alınacaktır.

5. Sûrnâme

Yakın zamanlara kadar bilinmeyen, Agâh Sırrı Levend tarafından bir mecmua kenarında bulunarak ilim âlemine tanıtılan eser, IV. Mehmed'in şehzadeleri Mustafa ve Ahmed'in on beş gün devam eden sünnet düğünlerini anlatmaktadır. 587 beyitten oluşan eser, fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün kalıbıyla yazılmıştır. Eserin tek nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi 1774 numarada Türkçe, Arapça, Farsça muhtelif risaleleri içerisinde bulunduran bir mecmuada 41a-58b varakları arasındaki La'lî-zâde'nin “Risâletü'l-Müte'allikâtü bi-Tarîki'l-Bayrâmiyye” adlı risalesinin sayfa kenarlarına haşiye olarak yazılmıştır. Eser, “Vakâyi-i Hitân-ı Şehzâdegân-ı Sultan Muhammed-i Gâzî li-Nâbî Efendi” başlığını taşımaktadır.²³

Eser, Agâh Sırrı Levend²⁴ ve Mehmet Arslan²⁵ tarafından yayımlanmıştır.

6. Terceme-i Hadis-i Erbain

Molla Camî'nin *Kırk Hadis*'inin Türkçeye tercümesi olan bu eser, Türkçe kırk hadislerin başarılı örneklerindedir. Eser, kırk adet hadisin manzum tercümesidir. Şair yaptığı

¹⁸ Ali Fuat Bilkan (1997). *Nâbî Dîvânı*. C. I-II. İstanbul: MEB Yay.

¹⁹ Abdülkadir Karahan (2006). “Nâbî”. *İslam Ansikopedisi*. C. 32. İstanbul: TDV Yay. 259.

²⁰ İskender Pala (2013). *Yusuf Nâbî Hayriyye*. İstanbul: Kapı Yay. 5-6.

²¹ Mahmut Kaplan (2008). *Hayriyye-i Nâbî*. Ankara: AKM Yay.

²² İskender Pala (2013). *Yusuf Nâbî Hayriyye*. İstanbul: Kapı Yay.

²³ Mehmet Arslan (1999). *Türk Edebiyatında Manzum Surnameler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri)*. Ankara: AKM Yay. 39-42.

²⁴ Agâh Sırrı Levend (1944). *Nabî'nin Surnâmesi: Vakâyi-i Hitân-ı Şehzâdegân-ı Hazret-i Sultan Muhammed-i Gazi li-Nabî Efendi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

²⁵ Mehmet Arslan (1999). *Türk Edebiyatında Manzum Surnameler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri)*, Ankara: AKM Yay.

tercümede oldukça serbest davranmış ve didaktik bir gaye gütmüştür.²⁶ Eser; Necip Asım²⁷, A. Karahan²⁸ ve S. Korkmaz²⁹ tarafından yapılan çalışmalarla bilim dünyasına tanıtılmıştır.

B. Mensur Eserleri

1. Münşeât

Nâbî'nin mektuplarını ihtiva eden *Münşeât*'ı, şairin vefatından sonra, Şehid Ali Paşa'nın tezkirecisi olan Habeşî-zâde Abdurrahim Çelebi tarafından, Paşa'nın emriyle bir araya toplandı. Nâbî'nin yakın dostlarından olan Habeşî-zâde, bu eserin baş kısmına bir önsöz ekledi. Nâbî'nin bu eseri, XVII. yüzyılın süslü nesir örneklerindedir. Nâbî *Münşeât*'ın başında bir konuyu on beş ayrı ifade tarzı ile anlatmak suretiyle ustalık gösterdi. *Münşeât*'ta, Nâbî'nin, Râmî Paşa, Silahdâr İbrahim Paşa, Amcazâde Hüseyin Paşa, Abdülbâki Paşa, Baltacı Mehmet Paşa, Halep Kadısı Emrullah Efendi, Şam Kadısı Arif Efendi gibi yakın dostlarına yazdığı mektuplar bulunmaktadır. Bu eser vasıtasıyla, şairin hayatının ayrıntılarını da tespit etmek mümkün olmaktadır. Şairin dostlarından istekleri, bulunduğu mevkiler, dile getirdiği konular, gerek XVII. yüzyılın sosyo-kültürel durumu gerekse şairin hayatı bakımından önem arz etmektedir. *Münşeât*'ta şairin kardeşleri Mehmed Emin ile Mahmud Ağa'ya yazdığı iki mektup da yer almaktadır.³⁰ Eser üzerine, Adnan Oktay³¹ ve Mustafa Öztürk³² doktora, Yusuf Can Tıraş³³ da bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır.

2. Zeyl-i Siyer-i Veysi

17. yüzyıl nasirlerinden Veysi'nin Hz. Muhammed'in doğumundan Bedir Savaşı'na kadar geçen dönemdeki olayları anlattığı siyerine, Mekke'nin alınışına kadar geçen dönemdeki olayların Nâbî tarafından eklenmesiyle meydana gelmiş bir eserdir.³⁴

3. Tuhfetü'l-Harameyn

Nâbî'nin 1089'da (1678-79) hacca gidişinden beş yıl sonra yazdığı eser, XVII. yüzyılın süslü nesrine örnek teşkil eder (İstanbul 1265). Şairin hac yolculuğunu ayrıntılı biçimde anlattığı kitapta Türkçe, Farsça ve Arapça şiirler de yer alır.³⁵

4. Fetihnâme-i Kemanîçe

IV. Mehmed'in Lehistan'a yaptığı sefer esnasında manzum ve mensur olarak yazılmıştır. 1083'te (1672) fethedilen kaleye Nâbî, IV. Mehmed'le birlikte gitmiş ve Musâhib Mustafa Paşa'nın isteğiyle eserini kaleme almıştır.³⁶ Eserin metni, Hüseyin Yüksel³⁷ tarafından yapılan bir doktora çalışmasına konu olmuştur.

²⁶ İskender Pala (2013). *Yusuf Nâbî Hayriyye*. İstanbul: Kapı Yay.5.

²⁷ Necip Asım (h. 1331). "Nâbî'nin Kırk Hadis Tercümesi". *Milli Tettebbu'lar Mecmuası*. II (4):155-160.

²⁸ Abdülkadir Karahan (1991). *İslam Türk Edebiyatında Kırk Hadis*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.

²⁹ S. Korkmaz (2001). "Nâbî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi". *Türk Kültürü*. 39(459): 404-420.

³⁰ Ali Fuat Bilkan (2014). "Nâbî". <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay1846>, [Erişim Tarihi: 16.07.2018].

³¹ Adnan Oktay (2014). *Nâbî'nin Münşeât'ı: İnceleme-Metin*. Doktora Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.

³² Mustafa Öztürk (2015). *Münşeât-ı Nâbî (İnceleme-Tenkitledir Metin)*. Doktora Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.

³³ Yusuf Can Tıraş (2014). *Nâbî'nin Münşeâtı*. Yüksek Lisans Tezi, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.

³⁴ Mine Mengi (2014). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yay. 215.

³⁵ Abdülkadir Karahan (2006). *Nâbî*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 32., İstanbul: Diyanet Vakfı Yay. 260.

³⁶ Abdülkadir Karahan (2006). "Nâbî". *İslam Ansiklopedisi*. C. 32. İstanbul: TDV Yay. 260.

³⁷ Hüseyin Yüksel (1997). *Gazavat-nâmeler ve Nabi'nin Fetih-name-i Kemanîçe Adlı Eserinin Metni*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

HÂYRÂBÂD

XVII. yüzyıl, klasik Türk edebiyatının en büyük şairlerinden Yusuf Nâbî'nin son eseri olan *Hayrâbâd*, "Mef'ûlü/Mefâ'ilün/ Fe'ûlün vezninde, 2008 beyit tutarında bir mesnevidir.

Nâbî'nin *Hayrâbâd*'ı, İranlı mutasavvıf Feridüddin-i Attar'ın "*İlahinâme*" mesnevisindeki *Fahr-i Cürcân ve Padişâhın Kölesi* adlı hikâyenin yeniden kurgulanmış hâlidir. Şair, *İlahinâme*'de sonu hüsrânla biten öykünün eksenini kaydırarak mutlu sonla biten bir hikâye yazmıştır. Attar'ın eserindeki bu kısa hikâye, yeniden kurgulanmakla sadece olay örgüsü ve şâhis kadrosu zenginleşmekle kalmamış aynı zamanda eserin felsefî arka planı da bir hayli değişikliğe uğramıştır.

Hayrâbâd'ın yazım yılı eserin sonunda yer alan tarih kıt'asında görüldüğü üzere 1117/1705'tir. Nâbî, bu tarihte, 63 yaşındaydı ve Halep'te yaşıyordu.

*Bu tâze eserle yine Nâbî
Mecmû'a-i rûzgâr tolsun*

*Yazsun varak-ı sipihre hûrşîd
Târihin eser mübârek olsun (b. 2007-2008)*

(1117)

Hayrâbâd, tertip açısından klasik mesnevi yazıcılığının şekil özelliklerini gösterir. Eser, "besmele" ile başlamaktadır. 1-79. beyitler arasında Tevhîd; 79-195. beyitlerde "*Na't-i Fahr-i Mevcûdât*"; 195-462. beyitler arasında da "*Makâle-i Mi'râciyye*" bölümleri yer alır. Giriş mahiyetindeki bu bölümlerin, dini türlerin genel üslup özelliğine uygun olarak, son derece ağır, sanatkârâne, tumturaklı bir dille kaleme alındığı görülmektedir. Şeyh Galip'in terkiplerle dolu olduğu için söyleyişi ağırlaştırdığını, dolayısıyla bir mesnevi için uygun bulmadığını ifade ettiği üslup özelliği en çok bu bölümlerde kendisini göstermektedir.

Mesnevinin giriş mahiyetindeki manzumeleri, 463. beyitte başlayan Sultan III. Ahmed için yazılmış methiye ile devam eder.

529. beyitten itibaren "*Vech-i Nazm-ı Kitâb-ı Hayrâbâd*" başlıklı sebab-i te'lif bölümü gelir. Bu bölümde, kendine hatiften seslenen "akıl hocası"yla söyleşen şair, ondan "*Hayrâbâd*" yazmakla hayırlı bir iş yapacağına dair tavsiyeler alır. Burada adeta "*Hayriyye*" ile "*Hayrâbâd*" arasında bağ kurmaktadır. Şairin bu beyanı, *Hayrâbâd* hakkında kaynaklarda sıklıkla kullanılan "aşk ve macera" türünde bir mesnevi olduğuna dair bilgiyi yetersiz kılmaktadır. Nitekim, Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri'nde şairin iki eserini birlikte anarak "*Hayrâbâd ve Hayriyye namlarındaki nesayih-i ahlaka müteallik manzumeleri...*"³⁸ ifadesini kullanmaktadır.

Eserin sebab-i telif kısmında şairin *Hayrâbâd*'a kadar uzunca bir süre yazmaktan el çektiği kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Şairin gönül sarayı tozlanmış, şevk mumu sönmüş, gayreti azalmıştır. Oysa ona hatiften seslenen aklı kâmil zat, yazmaktan el çekse de şairin söz kudretinin, kabiliyet cevherinin, feyz ve bereketinin asla eksilmeyeceğini; hikmet dolu manalar üretmenin onda Allâh vergisi bir kudret olduğunu hatırlatır. Şaire, Çâlâk'ı düşünerek gevşeklikten sıyrılmasını, ataleti yenip yazmakta "Çâlâk" olmasını tavsiye eder.

*Süst olsa ne denlü pâ-y-i idrâk
Geldikde olur hayâle Çâlâk*

³⁸ Bursalı Mehmed Tahir (1333). *Osmanlı Müellifleri*. C. II. İstanbul Matbaa-i Amire. 44.

*Olsa ne kadar zebûn hayâlün
Meydânın alur yine makâlün*

*Dil olsa ne denlû nâ-tivânâ
Kuvvet virür ana şevk-ı ma'nâ*

Nazma dirisen dimâg yokdur

Sende berekât-ı feyz çokdur (b. 594-597)

Aklın, sağduyunun bu uyarısı eserin kavramsal kurgusu hakkında önemli bir ipucu taşımaktadır. Mesnevinin bu bölümünde eserin ismi de kararlaştırılır. Hayırlar yetiştiren “Hayriyye”den sonra bu eser “Hayrâbâd” olacaktır. Kitabın ismi Nâbî'ye aittir. Attar'ın mesnevisinde ilgili hikâyeye, “Fahriddin-i Cürcân ve Padişah'ın Kölesi” adını taşımakta, öykü şairin köleye olan aşkını ön plana almaktadır.

“Sebeb-i Te'lif” bölümlerinden sonra “Âgâz-ı Dâstân-ı Hürrem Şâh ” bölümüyle hikâyeye geçilir. İlk bölümde Hürrem Şâh, güzel köle Câvid ve “*Vise vü Ramin*” adlı eserin şairi Fahr-i Cürcân'ı tanıtan manzumeler peşpeşe yer alır. Bu uzun tanıtım bölümünün ardından bir eğlence meclisi anlatılır. Buraya kadar Attar'ın *Îlâhînâme*'sinde yer alan öyküyle baş başa giden anlatı, eğlence meclisi faslında önemli bir kırılma noktası yaşar. Attar'da âşık karakteriyle öne çıkan şair Fahrüddin'dir. Padişahın köleye verdiği değer vurgulanmakla birlikte âşık kimliği belirgin değildir. Oysa Nâbî'de asıl âşık Hürrem Şah'tır. Câvid'in eğlence meclisinin sonunda yanarak kül olduğu sahnenin ardından Padişah kendisini ibadete verir, dünyadan el çeker. Mesnevide hikâyeye bu noktaya gelince, şair araya girerek Attar'ın kestiği yerden alarak hikâyeyi tamamlamaya niyet ettiğini ve yeni bölümler eklediğini açıklar.

*Oldukda cenâb-ı Şeyh Attâr
Bu vak'aya nakş-bend-i âsâr*

*İtmiş kalem-i şerîfi ârâm
Bulmuş bu hikâyeye bunda encâm*

*Ammâ bu fakr-ı nâ-be-hencâr
Tekmîle olup anı heves-kâr*

*Gördüm kalem-i dakîka-dânı
İtmeme sezâ bu dâstânı (b. 983-986)*

Attar'ın *Îlâhînâme*'sine eklenen bölümlerde en dikkate değer kısım, hikâyede olay akışını değiştirecek, dağılan düzeni yerli yerine oturtacak olan hırsız Çâlâk'ın anlatıldığı bölümdür. Çâlâk'ın öyküye girişiyle Câvid'in yangından; Câvid, padişah ve güzel kızın eşkıya Tamtam'ın elinden kurtuluşu birbiri ardınca gelen bölümlerde anlatılır. Hikâyede tam olaylar yerine oturmuşken Kirman sultanının gizli düşmanlığı ve casusların faaliyeti açığa çıkar. Okur, Çâlâk'ı bir kez daha her iki devletin de kaderini değiştirecek karmaşık eylemlerin içinde görür.

Şairin eklemeye yaptığı bu ikinci bölümle öykünün esas kahramanı da değişmiş olur. Attar'da Fahrüddin Gürgâni, Nâbî'de, eserin başında, Hürrem Şâh esas kahraman gibi görünürken son bölümlerin eklenmesiyle hikâyenin merkezî gücü Çâlâk'a doğru kayar. Bu dönüşüm eserin felsefî eksenini de kaydırmakta, böylece Nâbî, sosyal içerikli hikmet anlayışını aktaracak uygun bir zemin bulmaktadır.

Nâbî'nin *Hayrâbâd*'da *Hayriyye*'de olduğu gibi doğrudan hikmet söylemi içinde olmadığı açıktır. Bununla beraber şair, bu son mesnevisiyle yepyeni bir anlam ürettiğini, güzel sözlerle ifade edilmiş, vaaz, nasihat ve hikmet dolu bir eser yazdığını beyan etmektedir.

Ma'nâsı gül-i nihâl-i sûret
Ârâyişi tâze hüsni ibret

Her safhası kâr-gâh-ı teşvih
Dükkân-ı nikât ü bahr-i teşbih

Her beyti dü mısra-ı der-feyz
Her mısra'ı mevc-i 'anber-feyz

Mir'at-i mevâ'ız ü nesâyih
Mişkât-i revâiyih-ı fevâyih
(...)
Kim nev-sebakân-ı mekteb-i hâl
Andan ola ders-h'ân-ı âmâl

Manâsın idüp hem istifâde
Hem nef' ideler me'a'z-ziyâde (b. 1989-1999)

Hayriyye'den Hayrâbâd'a Hikmet

Nâbî'nin *Hayriyye*'si bir nasihat kitabı olduğu için, şairin hikmet anlayışı hep bu eserin mısralarında sorgulanır. *Hayriyye*, Nâbî'nin olgunluk çağı eseridir ve genel görüşe göre hayat felsefesini özetlediği derli toplu hikemi beyandır.

Nâbî'nin hikemiyâtının “ideal ahlak” ve “ideal insan” yapılanmasına dair olduğu rahatlıkla söylenebilir. Nâbî, söz konusu eserinde oğlu Hayrî'nin şahsında bir ideal insan tipolojisi kurgulamakta ve bu tipin özelliklerini gündelik hayatın en ince detaylarına; oturmasından kalkmasına, yaşam tarzından zevklerine, ne ile geçineceğinden, neler öğrenmesi gerektiğine kadar ince ince işlemektedir.

Nâbî'ye göre, ahlâkın en önemli bileşeni Müslüman kimliğidir. İtikat, ibadet ve davranış olarak ele alınan Müslüman ahlâkı aynı zamanda toplumsal ahlâkın da garantisi gibidir.

Nâbî'nin Hikemî görüşü üzerindeki çalışmasında Prof. Dr. Mine Mengi de benzer bir düşüncüyü dile getirerek, dindar ve samimi bir Müslüman olan Nâbî'nin en önemli ahlaki kriterin dine uygunluk olduğunu; dinin emirlerinin “iyi”, yasaklarının ise “kötü” olarak ahlak yasasını belirlediğini ifade etmektedir.³⁹

Dinî kaynaklı “iyilik” ve “kötülük”, ideal bir sosyal yapılanmanın ana çizgileri olarak ele alınıyor olsa da *Hayriyye* şairinin geleneksel dini-tasavvufi çizginin dışında durduğu söylenebilir. Nâbî'yi yüzyıllar boyunca, dinî-ahlâkî eserler, pendnâmeler yazan, çoğunluğu mutasavvıf düşünürlerden farklı kılan nokta, bireysel karakterli ideal ahlak düşüncesinin

³⁹ Mine Mengi (1987). *Divan Şiirinde Hikemi Tarzın Büyük Temsilcisi Nabi*. Ankara: AKM Yay. 85-87.

kişinin ahiretteki mutluluğunu konu etmekten ziyade toplum düzenini yeniden inşa etme yönünde olmasıdır.

“Hayriyye”nin tenkitli metnini yayınlayan Prof. Dr. Mahmut Kaplan, Nâbî’nin söz konusu eserde Attar’ın “*Pendnâme*”sini taklit ettiğine dair görüşlere karşı eserin özgünlüğünü ifade etmektedir. Buna göre *Hayriyye*’nin özgünlüğü, Attar’ın konuyu dini tasavvufi açıdan ele almasına karşın Nâbî’nin, sosyal yönüyle değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır.⁴⁰

Mengi, onun ideal düzen arayışını, ekonomik, siyasi ve sosyal bunalımlar içindeki XVII. yüzyıl Osmanlı toplumunun gerçekleriyle yüzleşebilen şairin çağının sorunlarına bir cevabı olarak yorumluyor.

Bunalımlı bir dönemin insanı olarak Nâbî'nin sanatına yansıyan bir başka özellik de, sanatçının, yaşamında düzen ve kesinlik gereksinimi içerisinde olmasıdır. Bu nedenle sık sık şiirlerinde ölçülülüğü savunur. İnsanoğlu, yaşamı boyunca yaşaması için gerekeni yeterince, kararınca yapmalı ve bulmalıdır.

(...)

Kısacası, Nâbî'nin idealindeki ahlaklı insanın amacı, dünya düzeniyle akıl düzeni arasında denge ve uyum sağlamaktır. Bu özelliğiyle, sanatçının savunduğu ve değer verdiği ahlaklı insan, "bilge" insan tipidir.⁴¹

Çağının toplumsal sorunlarını dert eden bir düşünür olmasına rağmen, ilginçtir ki Nâbî’nin bu sorunlara karşı aradığı çözüm önerileri daha ziyade, bireysel ahlakın gelişmesine ve kişisel mutluluğun sağlanmasına yöneliktir. Şairin divanındaki pek çok hikemi gazelde, sosyal problemlerin, bozulan, yozlaşan devlet ve toplum düzeninin teşhir edildiği görülür. Edebi formun avantajını kullanarak konulara daha geniş yaklaşabildiği *Hayriyye*’de ise işaret ettiği sorunlara bir sosyal programla çözüm önerisi sunmaz. *Hayriyye*’nin hedefi bireydir.

Din ve ahlâk anlayışının bireysel mutluluk çerçevesinde ele alınması bir zihniyet dönüşümünü göstermektedir. Nâbî’nin hikmet anlayışı yüzyıllarca işlenen tipik tasavvufi hikmetin aksine dünya merkezlidir. Dünyevi hayatın “şariat-ahlak-düzen” ekseninde şekillenmesi onun uhrevi hayat tasavvuru için esas şarttır. Dünya düzeni ahiret mutluluğunu da beraberinde getirmektedir.

Bu zihniyet değişimine dikkat çeken Mehmet Kaplan’a göre Nâbî konformisttir. Osmanlı toplumunda Türk ve İslam kültürünün geliştirip yücelttiği “alp-gazi-veli” tiplerinin aksine bu yeni ideal insan modeli bireyin kendi iç huzurunu sağlamaya yönelmiştir. Buna göre insan kendinden sorumludur. Bir insan hiçbir kötülüğe bulaşmayıp kendini kendi imkânlarıyla koruyup kollarsa en güzel hayat tarzını yakalamış olur. Nâbî’nin oğlunun şahsında yeni yetişen kuşağa verdiği öğüt, dış dünyaya kapılarını kapatıp kendi iç dünyalarına yönelmeleri, ev içi mutluluklarıyla avunmalarıdır.

Çıkma aylarca der-i hânenden

Taşra meyl eyleme kâşânenden

Al kitâbın ele setr eyle derin

Olmasın hâric-i derden haberin

⁴⁰ Mahmut Kaplan (2008). *Hayriyye-i Nâbî*. Ankara: AKM Yay. 65.

⁴¹ Mine Mengi (2000). “Çağının İnsanı Olarak Nâbî”. *Divan Şiiri Yazıları*. Ankara: Akçay Yay.

Oku âyât u hikâyât u kasas

Verir insâna mezâyâ-yı hasas (s. 32-33)

Ne dünyevi kazancın fazlasına, ne de makam mansıp arzularına gönül vermeyip elindekiyle yetinmeli, olup bitenlere karşı pasif mücadeleyi tercih etmelidir. Nâbî'nin böylesi pasif iyilik anlayışını savunması, Kaplan'a göre, eski toplum düzeninde idealize edilen dışa dönük milli kahraman tipi (gazi/veli) yerine artık ben merkezli bir ahlâk anlayışını yücelten, şehirli "evsâtünnas/orta insan" tipinin yerleşmesindedir. Bu, kendi halinde, başını belaya sokmaktan kaçınan, hatta sırf bu yüzden sadece toplum/millet adına mücadeleden değil, mal-mülk, mevki-iktidar kazanma çabasından dahi uzak durup kendi huzurlu köşesine çekilen insan modelidir.

*Kendi halinde karışmaz bir işe
Salmaz âzâde başın teşvîşe*

*Müteayyin ana vech-i îrâd
Ya peder mülkü ya vakf-ı ecdâd
(...)
Ayda ya yılda görür hükkâmı
Zevk-i rahatla geçer eyyâmı*

*Olsa ashâb-ı tegallübde duçâr
Eder anınla müdârâ nâçâr*

*Hıfz ider rıfk ile 'ırz u malin
Geçürür zevk ile mah u sal'in*

*Bazıları var ana dahl eylerler
Hiç işe güce yaramaz dirlere*

*Kimi 'aciz kimi dir himmetsüz
Kimi korkak kimi dir gayretsüz*

*Olsun ister ise ol bî-himmet
Geçürür 'ömrini bâri rahat (s. 41)*

Hayriyye'de verilen öğütlerin "bî-himmet" olmak bahasına kişisel mutluluğun ve huzurun sağlanmasına yönelik olması dikkat çekicidir. *Hayriyye*'de oğluna devlet mevki ve mansıplarından uzak durmasını öğütlerken en önemli kriteri rahatlıktır. Bir insan, herhangi bir işte ön saflara atılmaktan, şan, şöhret kazanmaktan, bir hedef uğruna çalışıp didinmekten kaçınıyor diye korkak, tembel ve başarısız olarak damgalanabilir, ancak, evinde kendi halinde ömür sürmek risk almaktan daha rahat ve huzur vericidir.

*Açma söz kadı ile pâşâdan
Sana lâzım değil ol gûne suhan
(...)
Kani ol dağdağaya olma karîn*

Nân-ı huşk ile geçin ol tek emin

Âdeme lâzım olan râhatdır

Ko desinler sana bî-himmetdir (s.32-33)

Son derece pragmatist düşünen şaire göre insan, dünya mutluluğunu bu şekilde sağlarsa doğru bir itikat ve ibadetle ahiret mutluluğunu da kazanabilir.

Hayrâbâd'a gelince, durağan ve pasif bir hayatı öğütleyen *Hayriyye*'nin aksine, bir aksiyon öyküsüyle karşı karşıya olduğumuz açıktır. Şairin hayat görüşünü ince ince işlediği *Hayriyye*'den sonra, hele de oldukça yaşlı bir hayat döneminde bu aşk ve macera hikâyesini kaleme almasındaki “*hikmet*” ne olabilir? Şeyh Galip'in dediği gibi bir âlimden, el üstünde tutulan pîrden umulmayacak ölçüde sığ, “*dünya fani, ahiret baki*” tarzında bir klişe hikmetden başka söyleyecek sözü olmayan bir eser midir *Hayrâbâd*?

Bu sorunun cevabı hikâyenin Attar'dan Nâbî'ye varan uzun yolculuğunun izlerini sürmeyi gerekli kılmaktadır. Hikâyenin metinlerarasında kat ettiği mesafe, geçirdiği dönüşümler, Nâbî'nin Attar'da neyi belirgin kılıp neyi sil baştan kurguladığını görmek, eserin varlık sebebi hakkında şairin söylemlerini daha anlaşılır kılıyor.

İLÂHİNÂME'DEN HÜSN Ü AŞK'A HİKÂYENİN METİNLERARASI YOLCULUĞU

İlahiname'den Hayrâbâd'a

Attar, *İlahinâme*'de Fahrüddin Gurganî'nin hikâyesini anlatmaktadır. Öyküye göre, şair Fahrüddin, anlayışı, olgunluğu ve faziletiyle zaten bir cevherdir. Kemale ermesi ise mecazî aşktan ilahi aşka evrilen bir dönüşüm sürecinin, bir tür “seyr ü sülûk”un gerçekleşmesine bağlıdır. Şair, âşık olur; sevdiğine kavuşma ümidine çok yaklaşır, çünkü Sultan, değerli kölesini ona hediye etmiştir, derken sevdiğinin yanmış kül olmuş bedeniyle karşılaşır. Kölenin ölüm şeklinin yanarak küle dönüşmek olması, tasavvufi sembolizm açısından çok önemlidir. Dünya bedeninin ortadan kalkması kadar “ateş” ve “kül” imgeleri de anlamdır. Bu “seyr ü sülûk”un önemli dönüm noktalarından biri olan “fena” halinin gerçekleşmesi anlamına gelmektedir.

Şair Fahr, bundan sonra içsel yolculuğuna simetrik bir dışsal yolculuk gerçekleştirecek çöllerde bir mecnun karakterine bürünecektir.

“O çılgınlıkla çöllere düştü. Felek gibi gece gündüz dolaşmaya koyuldu. Aşk haddini aşıp, derdiyle başbaşa kalınca “Vise ve Ramin” hikâyesini vird edindi.

Hikâyeyi Vise ve Ramin adına yazıp duruyordu ama orada kendi derdini döküp durmaktaydı.

Yazıda gece gündüz söylenip dolaşır, topraklara kanlara bulanıp yatar kalkardı.

Bu yolda başına iş çatmamış da âşıkların sırrını bilmiyorsun.

Âşığın ne işte olduğunu ne bilirsin sen? Onun secde ettiği yer dar ağcının yücesidir. Önce kanınla yıkanmalısın ki o secde-gâh önüne gelsin.”⁴²

Attar'ın hikâyesi böyle biter. Gerçek âşığın secdegâhı darağacıdır. Fahreddin-i Gurgan mecnuna döndükten sonra *İlahinâme*'nin konusu olmuştur. Çünkü şairin esrara vakıf olması,

⁴² Feridüddin Attar (1947). *İlahinâme*. (çev. Abdülbaki Gölpınarlı). İstanbul: MEB Yay. 160.

kemal derecesini bulması, kanıyla abdest alıp darağacında secde edecek ruh menziline ermesiyle mümkün olmuştur. Şeyh Galip'e göre burası sözün bittiği yerdir. Hikâyeyi tam da olması gereken yerden çekip çıkarmak, üstelik bir de bir hırsızın karıştığı aşk ve macera anlatısına çevirmek, en azından "pîrâne" değildir.

Oysa Nâbî, bu noktaya kadar sadece kahramanlarını tanıtmakla (onları abartılı sözlerle övmekle) yetinmiştir. Hikâye, asıl Attar'ın bitirdiği yerde başlar.

Attar'daki aşkla dönüşüm teması *Hayrâbâd*'da şair değil, hükümdar üzerinden işlenir. Çünkü şairin yaşayabileceği her şey bireyseldir. İçsel yolculuğun dönüştürdüğü insan modelinin insanlara "ibret" sunmaktan başka toplumsal bir yönü yoktur. Oysa *Hayriyye*'de sürekli kendi içine çekilen "ideal insan" modeli *Hayrâbâd*'da toplumu sürükleyen insana dönüşmüştür. Mesnevinin iki etkin kahramanı vardır: Hürrem Şâh ve Çâlâk. Hürrem'in hükümdar olarak Çâlâk'ın da eylem adamı olarak ideal toplum düzeni için üstlendikleri önemli birer misyon vardır.

Hürrem'in başından geçen aşk macerası ve hemen arkasından gelen, içe kapanma, acı çekme, kendini ibadete verme süreçleri onun kişisel gelişimi açısından olumlu, başsız kalan devlet yönetimi açısından olumsuz, hatta kritik bir devredir. Çâlâk sayesinde kendini toparlayan Hürrem'in hayatındaki ikinci evre, ideal hükümdar kimliğine bürünüp kendi ülkesi ve civar ülkeler açısından son derece yararlı, yapıcı adımlar atmasıyla şekillenir. Eserin bu noktasında sosyal düzenin önemi vurgulanır. Cürcân ve Kirman halklarının mutluluğu anlatılır. Halkın rahat ve huzur içinde yaşayışıyla suç oranının düşüşü yine mesnevîde vurgulanan durumlardır. Böylece *Hayriyye*'de bireysel mutluluktan toplum mutluluğuna; bireysel ahlaktan sosyal ahlaka doğru olduğu varsayılan iyileşme *Hayrâbâd*'da devletten halka şeklinde dikey bir yapılanmayla kurgulanmıştır. *Hayriyye*'den *Hayrâbâd*'a şairin söyleyeceği son sözdür bu. Mesnevîdeki kavramsal kurgu sadece Nâbî'nin Attar'dan farklı olan hikemi tarzını ve bakış açısını değiştirmekle kalmaz. Klasik tasavvufî dünya görüşünde alışlageldik dünyadan vazgeçme temasından da uzaklaşmış olur.

Hikâyede bu rolü üstlenen kişinin bir din âlimi, bir mutasavvıf, bir devlet adamı değil de bir "hırsız/eşkîya" oluşu düşündürücüdür. Denilebilir ki, en azından *Hayrâbâd*'da Nâbî'nin ideal insan tasavvuru daha ziyade eyleme yöneliktir. Çâlâk, düşünce adamı değil, eylem adamıdır.

Hüsn ü Aşk Hayrâbâd'a Karşı

Hiçbir eserin kolay kolay karşısında duramayacağı *Hüsn ü Aşk*'ı *Hayrâbâd*'a karşı yazdığını Şeyh Galip, kendisi söylemese tahmin etmek için, satır aralarındaki karşı tezi çözümlenmek yeterli olur muydu?

İki eser arasında konu, kurgusal özellikler, işleniş, motif ve temaların kullanımı açısından hiçbir benzerlik olmamakla beraber bir çeşit metinlerarası okumayla karşı-metinsel söylem açığa çıkmaktadır.

Mesnevi'nin "Der Beyân-ı Sebeb-i Te'lif" bölümünde dile getirdiği meseleler bu karşı duruşun bir kısmıdır sadece.

Şeyh Galip, edebiyat mahfillerinde her daim "hayırla yâd edilen *Hayrâbâd*"ın bir de tanzir edilemez, dengi yazılamaz metin ilan edilmesine karşı oldukça tepkilidir. *Hayrâbâd* böyle göklere çıkarılırken şair de durmayıp "*tarizâne*" cevapları yetiştirmiştir. Bu durumda ortada bir iddianın oluştuğunu da açıkça görmektedir. "*Hüsn ü Aşk*", böylesi bir imtihana sunulmuş cevaptır:

*Gâhî okunurdu Hayrâbâd*⁴³
Nâbî olunurdu hayr ile yâd

Hakkâ ki acîb bir eserdir
Erbâbı yanında mu'teberdir
(...)
Ol nazmın edip bir ehl-i ma'nâ
Medhinde mübâlağayla itrâ

Bezm ehli serâser etdi ikrâr
Bu kavli muvâfakatla tekrâr

Bir gâyete erdi kim meâli
Tanzîrinin olmaz ihtimâli

Ol rütâ bana girân göründi
Bir sûret-i imtihân göründi (b. 178-184)

Şaire göre, *Hayrâbâd*'ın hayrı, bir hırsız Mansur seviyesine çıkarmak; hikmeti ise “dünya fânî ahiret bâkî” manasında beylik laflar tekrarlamaktır.

Bir düzd-i bürehne-pâyı gûyâ
Mansûr'a diler ki ede hem-pâ

Mi'râc-ı hayâle eyleyip sâz
İster ki Mesîh'e olsun enbâz

Mebnâ-yı binâ-yı Hayrâbâd
Bir hayırsızın kemâlin îrâd

El-hak çalıp alma kıssadır ol
Hırsızlara hayli hissedir ol (b. 205-208)

Nush etse eger budur mezâkı
Dünya fânî ahiret bâkî

Olsa ne kadar harâb ü mağşûş
Yokdur bunu bir işitmemiş gûş (b. 210-211)

Şeyh Galip, eserin dilini üslubunu da beğenmemektedir. Bir nesir cümlesi olabilecek terkipli cümlelerin mesnevi gibi bir edebi formun taşıyamayacağı ağırlıkta olduğunu ifade eder:

Manzûme-i Fârisî-veş ebyât
Bi'l-cümle tetâbû-ı izâfât

İnşâya verir egerçi ziyet
Türkî söz içinde ayn-ı siklet

⁴³ Bu bölümde “*Hüsn ü Aşk*”tan yapılan alıntılar ve “*Der-Beyan-ı Sebeb-i Te'lif*” bölümünün tamamı için bkz. Muhammet Nur Doğan (2003). *Şeyh Galip Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Ötüken Yay.

Az olsa eger değildi mâni'
Derdik ana belki de sanâyi' (b. 189-191)

Şairin *Hayrâbâd*'a karşı bir diğer eleştirisi, yaşını başını almış, devlet kademelerinde el üstünde tutulmuş bir âlim ve tecrübeli devlet adamına yakıştırmadığı hafiflikte bir bölümün varlığıdır. Buna göre Câvid'le genç kızın zıfaf gecelerini anlatmaya kalkışmak hiç de “pîrâne” değildir. Acem adabına uysa bile Osmanlı adabına uygun düşmemektedir.

Hem bir de bu kim o pîr-i fânî
Almış niçe dürlü nâm ü şânı

Beş dâne şehenşeh-i melek-zâd
Tab'ına keremle etmiş imdâd
(...)
Bulmağla bir iki hoşca ta'bîr
Erlük midir izdivâcî tasvîr

Dersen ki Nizâmî-i girâmî
Etmiş o dahi bu iltizâmı

Ol tarz-ı Acem'dir olmaz i'câb
Rindân-ı Acem gözetmez âdâb (b. 196-202)

Kurgu açısından son derece işlevsiz gibi görünen, bir isim vermeye bile gerek görülmeden “güzel kız”ın hikâyeye dahil edilmesine Nâbî, ne sebeple karar vermiştir? Burada göz ardı edilmemesi gereken husus, Platon'dan itibaren klasik şark metinlerinde güzellik ideali gibi görülen genç erkek modeline bir müdahalenin varlığıdır. Attar'ın eserinde idealize edilen hükümdar, köle Câvid'e büyük bir tutkuyla bağlıdır. Nâbî de mesnevinin başında hükümdar ve Câvid'i el ele, yanak yanağa tasvir eder. Hükümdar, Câvid olmadan hayatı anlamsız görmekte, tüm mutluluğu onunla birliktelikte bulmaktadır. Nâbî'nin ekleme yaptığı bölümlerle ideal değerleri yeniden yapılandığı görülmektedir. Câvid'le kızın aşkı, hükümdarın ise becerikli aksiyon adamı Çâlâk'la dostluk düzeyindeki ilişkisi, ahlakî değerlerin yerli yerine oturtulması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, Câvid'in zıfaf gecesinin konu edilmesi hikâyede çok da işlevsiz değildir. Bilakis, cinsel ahlakın olması gerektiği gibi kurgulandığına işaret etmektedir.

Şeyh Galip'e göre bu “hırsızlama” eserin en büyük densizliği ise bizzat var olmasıdır. Şairin tepkisi, Nâbî'nin, Attar'ın eserini tamamladığını iddia etmesi ve böyle bir mesnevi yazmaya kalkışmasıdır. Attar'a yapılan müdahale tasavvufi söylemin bazı temellerini yerinden oynatmıştır. Genç mutasavvıfın belki de asıl affedemediği budur.

Kim Nâbî'ye hiç düşer mi evfak
Şeyhin sözine kelâm katmak

Ey kıssadan olmayan haberdâr
Nâkıs mı bıraktı Şeyh Attâr

İşte o kadardır ol hikâyet
Bâkîsi dürûg-ı bî-nihâyet (b. 186-188)

Gerçekten de Nâbî, tanzir etmekten veya o konuyu işleyen bambaşka bir eser yazmaktan değil, Attar'ın eserini tamamlamaktan bahsetmektedir:

*Oldukda Cenab-ı Şeyh 'Attar
Bu vak'aya nakş-bend-i asar*

*İtmiş kalem-i şerifi aram
Bulmuş bu hikâye bunda encam*

*Amma bu fakr-ı na-be-hencar
Tekmile olup anı heves-kar*

*Gördüm kalem-i dakika-danı
İtmeme seza bu dâstânı (b. 983-986)*

Nâbî, hikemi şiirin öncül üstadı Attar'ın yüzyılların imbiğinden süzülüp gelen tasavvufî hikmetinden farklı bir düşünce sistemi inşa etmektedir. Nâbî, basitçe “dünya fâni ahiret bâki”, dememektedir. Belki de bâki olan hayat için fâni olanı yenilenmiş bir güç ve dinamizmle dizayn etmeyi hayal etmektedir. Nâbî'nin yaşlılık döneminde kaleme aldığı bu eserde sunduğu ideal devlet ütopyası yaşanan Devlet-i Aliye için bir temenni gibidir.

Hayrâbâd'dan Hüsn ü Aşk'a Yeniden İnşa Edilen Kavramsal Kurgu

Nâbî, Attar'ın kurgusundaki değerler manzumesinin ahengini bozacak şekilde her şeyi yerinden etmişti. Şeyh Galip de benzer bir müdahaleyi *Hayrâbâd*'a yapmış olabilir mi?

Şeyh Galip, tasavvufta bir tarike mensuptur. O Attar'ın tasavvufi izleğinin alt üst edilmesiyle kurgulanan *Hayrâbâd* söyleminden rahatsızdır. Şeyh Attar hikâyede eksik mi bırakmıştır? O, yolunu çizmişken Nâbî'nin, hikâyeyi mihverinden çekip yeni bir merkezle yapılandırması hoş görülebilir mi?

Şeyh Galip'in mesnevi vadisinde açtığı “nev-rah”da *Hayrâbâd*'ı tersyüz eden tasarımlarını görmemek mümkün değil. Şair; “akıl”, “tedbir”, “idare”, “tertîp”, “nizam” kavramlarıyla kendini ifade eden *Hayrâbâd*'a “çılgınlık”, “aşk”, “belâ” gibi aklın sınırlarını zorlayan, kalbin derinlerine nüfuz eden söylemlerle karşı durur.

Molla Cünûn Akıl Hocasına Karşı

Nâbî, sebep-i te'lif kısmında kendisine seslenen hatifi “akıl hocası” olarak tanımlar. Akıl hocası Nâbî'nin “akl-ı selim”idir.

*Pir-i hured lebib-i alem
Sermâye-i intizâm-ı âlem*

*Mi'yâr-ı ma'âdin-i kemâlât
Hallâl-ı ma'âkîd-ı makâlât
(...)*

*Gencur-ı hazâ'in-i hakikat
Destur-ı memâlik-i basiret*

*Fermân-dih-i taht-gâh-ı tedbir
Endişe-fürüz-ı hüsn-i ta'bir*

Yârâ-yı sıfat-ı ekmeliyyet

Tugrâ-yı berât-ı evveliyet

*Sır-dâşte-i şehen-şeh-i cân
Şem '-i fener-i dimâg-ı insân*

*Ârâyiş-i kâr-gâh-ı devlet
Destur-ı manassa-i vezâret*

*Kandil-i bülend-i tâk-ı irfân
Berk-ı leme'ât-ı nur-ı Yezdân (b. 561 -571)*

“*Hüsn ü Aşk*”ta, bu akıllı ve tedbirli, olgun insanın karşısında Molla Cünûn durmaktadır. Molla Cünûn, Şems'i hatırlatan bir “azâde” şahsiyettir. Nazarında şahla geda aynıdır. Oysa Nâbî, merkezinde akli başında bir hükümdarın bulunduğu ideal bir devlet düzenini (devlet/saadet) öngörmektedir. Nâbî'nin akl-ı selimi iki dünya saadetini hedeflerken Molla Cünûn, Şems gibi imanda da küfürde de ma'zurdur. Yanmak onun tabii halidir. Dünya mutluluğuna zaten değer vermez, cenneti umursamaz, cehennem korkusu taşımadığı için Allah'a da serkeş olsa şaşılmaz.

*Ef'âli çirâ vü cûndan dûr
Hem dînde hem küfürde ma'zûr
(...)
Allâh'a bile olursa ser-keş
Havf eylemez anı yakmaz âteş⁴⁴*

Molla Cünûn'un rehberi akıl değil, aşktır. Aklın sözü onun için saçmalığın ta kendisidir. Oysa Nâbî'nin hikmet anlayışı “akıl”, “ilim”, “tedbir” kavramları ekseninde döner.

*Çıkmaz ne umûrı şâh-ı fikre
Düşmez yolu seng-lâh-ı fikre*

*Yanında şeh ü gedâ müsâvî
Aklın sözi türreh ü mesâvî⁴⁵*

Molla Cünun, Aristoteles'ten itibaren gelmiş geçmiş “âlim” “edip” diye şöhret salmış şahsiyetlerle alay eder. Hele de *Hayrâbâd*'in meşhur şahsiyeti, şair Fahr-i Cürçân onun için curcunadan başka bir şey değildir. O, bu dünyaya ait tüm değerlere olduğu kadar değerli sayılan şahsiyetlere de gülüp geçer. O, bir başka iklimin, “belâ” ülkesinin hüküm veren şeyhülislamıdır.

*İbni Melek'i koyup zemîne
Bin neng bulurdı Fahridîn'e*

*Seyr edip imâmesin İmâd'ın
Şalgam Hoca takmış idi adın*

⁴⁴ Muhammet Nur Doğan (2002). *Şeyh Galib-Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Ötüken Yay. b. 362-366.

⁴⁵ Muhammet Nur Doğan (2002). *Şeyh Galib-Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Ötüken Yay. b. 361-363.

*Bezminde kopuzcu Mîrzâ Cân
Bir curcuna harcı Fahr-i Cürcân*

*İhsânına kör dilenci İblîs
Kaşmer başısı Aristetâlis*

*İklîm-i belâda şeyhülislâm
Kavline terettüp etmez ahkâm⁴⁶*

Mahabbet Kabilesi, Mutlu, Müreffeh Cürcân Halkına Karşı

Hayrâbâd'da Nâbî, iyi bir hükümdarın yönettiği devletin ve ona tabi olan halkın mutluluğunu cennet hayatına benzetir. Hürrem Şâh; öylesine güçlü, âdil, cömert, işbilir bir sultandır ki halkı yokluk, sıkıntı, çaresizlik nedir bilmez. Devrinde ne geçim sıkıntısı yaşayan vardır ne de bir haksızlığa uğrayan. Güzeller yüzünden acı çeken âşıklar dışında derdi tasası olan bir kul yoktur.

*Genci dürr ü gevherile memlû
Mânende-i şâ'ir-i sühan-gû*

*Genc-i zerinün şümârı mevhûm
Olmazdı zekâtı eşk-i mazlûm*

*Bir gûne idi keremde çâlâk
Savm olmasa eylemezdi imsâk
(...)
Yog idi kalem-revinde vîrân
İllâ dil-i 'âşık ol da pinhân*

*Asrında yog idi zâr u giryân
Dersin unuda meger ki sibyan
(...)
Ne şünude idi misâl-i mestân
Fevvâreden özge çeşm-i giryân*

*Yog idi cihânda çeşm-i nem-nâk
Tâze budana meger ser-tâk*

*Zâr olmazdı meger kamârî
Âh itmezidi meger buhârî (b. 646-670)*

Herkesin işi gücü sanat, güzellik ve eğlencedir. Estetik kaygılardan, zevk, safa gairesinden başka bir endişe yoktur. Bu düzende suç oranı düşüktür. Gönül hırsızlı güzellerden başka kimsenin malına, canına kast eden bulunmaz. Çizilen bu tabloda, “yüksek insan” modelinin, huzurlu ve müreffeh bir düzende, sağlıklı bir toplumda yetiştiği mesajı vardır.

Şeyh Galip; bu son derece rahat, mutlu, zevk ü safa ehli güruha karşı “mahabbet kabilesi”ni kurgular. Bu kabile insanların, Cürcân halkının tersine, bir an bile rahatı, huzuru

⁴⁶ Muhammet Nur Doğan (2002). *Şeyh Galib-Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Ötüken Yay. b. 370-374.

yoktur. Derd ve gam onları besleyen tek kuvvettir. Derd kıblesi olan bu kabile “*temmuz güneşi*” nin yakıcılığını kuşanır. İttikleri ateş; rızıkları bela; sohbetleri feryâd ü figân; teneffüs ettikleri hava ise derd ve gamdır.

*Ammâ ne kabîle kible-i derd
Bi'lcümle siyâh-baht u rû-zerd*

*Giydikleri âfitâb-ı temmûz
İçdikleri şu'le-i cihân-sûz
...
Erzâkları belâ-yı nâgâh
Âteş yağar üstlerine her gâh*

*Ekdikleri dâne-i şirâre
Biçdikleri kalb-i pâre pâre⁴⁷*

Şeyh Galip'e göre yüksek insan modeli bu ortamda yetişebilir. “Aşk”, “Hüsn/Güzellik”, “Gayret” ve “Sühan/Söz” ancak böylesi bir çilenin büyüttüğü değerlerdir.

*Anlar ki kelâma cân verirler
Mecnûn o kabiledendi derler*

*Her kim ki belâya mürtekibdir
Elbet o ocağa müntesibdir⁴⁸*

Nâbî'nin yeniden dünyayı kucaklayarak doğruyu bulan ideal insanı, Şeyh Galip'te dünyanın fani sınırlarını geçtiği anda doğar.

Gayretle Sühan, Çâlâk'a Karşı

Hayrâbâd'da, yolunu kaybetmiş Hürrem Şâh'ın elini Çâlâk tutar. Çâlâk, tasavvufi irfandan beslenmediği gibi, ilim deryasından da nasiplenmemiştir. Mesnevinin başında bildiği tek fen, “hırsızlık” olarak görünür. Çâlâk, bir aksiyon adamıdır. İşbilir ve pratik zekalıdır. O, bir sorun gördüğünde hemen çözüm üretir; atak ve hızlıdır. Mesnevide Hürrem'e nasihat ettiği, ona yol gösterdiği görülmez. Bununla beraber, okur, bir de bakar ki Hürrem'i bir yerden tutup bir yere çekivermiş. Yürünmesi gereken yol hakkında hakîmâne fikirleri olmadığı halde yol açıcıdır. Çâlâk'ın gücü kötülük yolunu en ince noktasına kadar biliyor olmasıdır. Sicilinin müthiş suçlarla dolu olması onun zayıf değil, güçlü yanındır. Kötülüğü tanır ve onunla nasıl baş edeceğini iyi bilir.

Sühan'la Gayret ise tasavvufi irfanın dervişleridir. Onların aksiyonu öğüt ve nasihattir. Bu iki derviş aslında birbirini tamamlayan tek bir güçtür. Bu iki cepheli varlık, güzeli arayan aşkın içsel motivasyonu; onun hikmete açık gönlüne hakikat bilgisini ilham eden içsestir.

Hürrem'in Çâlâk sayesinde yanlış yoldan dönüp insanlara güzel bir hayat bahşetmesinin ters simetrisi, güzele giden yolun bekçileri olan Sühan/Gayret sayesinde Aşkın kendini bulmasıdır. Ancak Aşk'la Hürrem'in yolları gibi menzilleri de farklıdır.

⁴⁷ Muhammet Nur Doğan (2002). *Şeyh Galib-Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Ötüken Yay. 244-250.

⁴⁸ Muhammet Nur Doğan (2002). *Şeyh Galib-Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Ötüken Yay. b. 251-252.

Aşk'ın Güzelliği Kendinde Bulması/Erlik midir İzdivacı Tasvir

Nâbî, hedefini şaşırılmış cismani aşkın doğru mecrasını karşı cinsle dengeli bir beraberlikte bulur. Attar'ın eserinde cemal tecellisi olarak sunulan Câvid, *Hayrâbâd*'da kendisi gibi güzel bir kıza tutulur. Çâlâk'la beraber **aklın** rehberliğini seçen Hürrem de bu iki güzeli evlendirir. Bu izdivaçtan “aşk” doğar.

Şeyh Galip için edep dışı bir yaklaşımdır bu. O Aşk'ı suretler sarayındaki Huşrübâ'ya bıçak sırtı bir ilişkiyle yaklaştırır. Ancak Aşk, sarayı ateşe verip bu fani beden tutkusunu yakıp yok eder; tıpkı, Attar'ın da Câvid'i ateşte yakıp yok etmesi gibi. Aşk, ancak cismani bağlılığı ateşe verdikten sonra “Hüsn/güzel”e erişir. *Hayrâbâd*'da olduğu gibi bir güzel delikanlının bir güzel kızla izdivacından doğmaz; tabir caizse küllerinden doğar Aşk.

KURGUSAL ÖZELLİKLER

Hikâyenin Konusu

Hikâyeyi kaçınılmaz olarak iki katmanlı bir yapı içerisinde görüyoruz. Alt katmandaki Attar'ın hikâyesi, mecazî aşkın tezahürlerini ve sevgilinin bir imtihan vesilesi olan bedensel varlığının yanıp kül olmasının ardından hakiki aşkın tecellisini konu etmektedir. Tasavvufi anlam dünyasını çok iyi yansıtan bu kurguda, ideal insanın mecazdan hakikate, maddeden manaya yolculuğu/seyr-i süluku sembolik olarak ifade edilir.

Hikâye, Attar'dan Nâbî'ye aktarılırken bambaşka bir kavramsal kurguyla yeniden yazılmıştır. Nâbî, Attar'ın bıraktığı noktaya kadar adeta hikâyeyi tekrar eder. Ancak, Attar'ın uygun gördüğü "son", Nâbî için hikâyenin olay örgüsünde düğümlenme noktasıdır. Ona göre, hikâye burada çözülmeyi beklemektedir. O yüzden tam da bu noktada müdahale ederek, sevgilinin kaybıyla kendinden geçip devlet işlerinden elini çeken hükümdarı, başsız kalan devletle ne yapacağını şaşırان devlet erkanını, düşman tehdidi altındaki Cürcân halkını, Attar'ın eserinde varlık sebebi ilahi cemalin bir tecellisi olarak belirlenen Câvid'i, önceki gidişatlarından, şaire göre saptıkları yanlış yoldan çekip alacak bir dönüm noktası çizerek hikâyeyi bambaşka bir mecraya iletir. Attar'dan Nâbî'ye geçişteki yeniden yapılanma, ilk hikâyenin değerler sistemini yeniden inşa etmektedir.

Olay Örgüsü

I. Bölüm (Attar'la Ortak Olan Kısım)

*Cürcân padişâhı Hürrem Şâh'ın ülkesinde çok sevilen kudretli, haşmetli bir hükümdar olarak tanıtılması.

* Padişâhın, güzelliğiyle meşhur Câvid isimli has nedimine büyük bir sevgiyle bağlı olması.

*Fahr-i Cürcân'ın sultanın çok takdir ettiği büyük bir fâzıl ve şair olarak tanıtılması.

*Sultanın bir gece bir içki meclisinde Câvid'i, ondan gözlerini alamayan şair Fahr-i Cürcân'a hediye etmesi.

*Şâhın bu ihsanından pişman olacağını tahmin eden Fahr-i Cürcân'ın, Câvid'i Hürrem Şâhın tahtı altında ibadet için ayırdığı bir serdaba koyarak kilitlemesi.

*Sarhoşluktan ayılan Şâhın kederli halini gören Fahr-i Cürcân'ın Câvid'in serdabda olduğunu bildirmesi.

*Serdabdan Câvid'i almaya gidenlerin, mumlardan birinin düşüp yangın çıkardığını görmesi ve padişaha Câvid'in yandığını bildirmeleri.

*Bu haberi alan Şâhın kederle dünyadan vaz geçmesi; hükümeti vezirlerine bırakarak yer altında ibadete çekilmesi, Fahr-i Cürcân'ın da her şeyden vaz geçip sahralara kaçması.

II. Bölüm (Nâbî'nin İlavesi)

*Çâlâk adlı çok becerikli, yaman bir hırsızın Şâhın sarayını soymak için kendi evinden serdaba kadar gizli bir yol açması.

*Şâh'ın içki meclisinde Câvid'i hediye ettiği gece serdabdan duman çıktığını gören Çâlâk'ın Câvid'i kurtarıp evine götürmesi ve Hürrem Sultan'a kırgın olan Câvid'in durumu Sultan'dan saklaması.

*Hürrem Şahın serdapda bulunduğu sırada gizli yolu görerek Çâlâk'ın evine ulaşması, Câvid'in kaçıp Şah ile Çâlâk'ın ardına düşmeleri.

*Câvid'in bir çıkmaz sokağa saptığı esnada girdiği bahçede bulunan kuyunun içine düşmesi.

*Şah ve Çâlâk'ın da kuyuya atlayıp gizli bir tünelden bir bahçeye daha ulaşmaları.

*Câvid'in, bahçenin sahibi olan güzel bir kızın, Tamtam isminde ifrit kıyafetli bir adamın saldırısına maruz kaldığını görmesi ve Tamtam'ın adamlarının Şâh ile Câvid'i yakalaması.

*Durumu gören Çâlâk'ın uyuşturucu bir ilaçla Tamtam'ı ve adamlarını öldürerek kızını, Şâh'ı ve Câvid'i kurtarması.

*German (Kirman) şahının Hürrem Şaha eski husumetinin tekrar su yüzüne çıkması.

*Hürrem Şâhı öldürmek görevlendirilen bir hainin Cürçân'a gelerek Şâh'ı serdapda ele geçirmesi ve kaçırmaya çalışması.

*Kendisini bir kez daha tehlikeden kurtaran Çâlâk'a Şâh'ın minnet duyması.

*Devlet erkânının, Şâh'ın ve Câvid'in sağ olduğunu ve tüm bunlarda rolü olan kişinin Çâlâk olduğunu öğrenerek hayret ve hayranlık içinde kalmaları.

*Şâh ve erkânın Çâlâk'ı hediyelerle taltif etmesi ve Fahr- i Cürçân'ın da getirtilerek bu mutlu meclise dâhil edilmesi.

*Şâh Câvid'i, Tamtam'ın tecavüzünden kurtardıkları güzel kızla evlendirmesi, düğün gecesi ortadan kaybolan Çâlâk'ın German (Kirman) şahını esir etmiş olduğu halde geri dönmesi.

*Şâh'ın esir olan German şahını affederek dost olması.

*Şâh, Fahr-i Cürçân, Câvid, Çâlâk ve tüm halkın hep birlikte mutlu bir ömür sürmesi.

Bakış Açısı

Anlatıcı yazar, mesnevi kurgularında daima olduğu gibi tanrısal boyuttan seslenmektedir.

Eserde, mesnevi metinlerinde genel bir kurgulama tekniği olarak anlatıcı ve yazar birbirine karışmış durumdadır.⁴⁹ Kurgu metnin anlatıcısı ve mesnevi yazarı çoğu kez aynileşmekte, anlatıcı, metnin olduğu kadar yazarın da görüşlerinin temsilcisi olabilmektedir. Bu durumun tipik örneklerinden birini, şairin “dünyadan el etek çekme” söylemine dair Attar'dan devraldığı, “Hürrem'in Câvid kaybolunca uzlete çekilip kendini dünya işlerinden soyutlaması ve sadece ibadetle vakit geçirmesi” epizotunda görebiliriz. Anlatıcı bu ibretlik hikâyeden kendi hesabına da ders çıkarmış, dünyaya bağlılığından dolayı kendini (yazar-anlatıcı) kınamıştır.

*Nâbî bu fenâdan eyle perhîz
Bir gün dimedin zamâne berhîz*

*Çek kendi irâdetünle desti
Devrân sana virmedin şikesti (b. 981-982)*

⁴⁹ Şerif Aktaş (1984). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Birlik Yay. 24.

Burada bir mesafe yitiminden de söz etmek mümkün anlatı metninin yazara olan mesafesi ve öykü zamanı-anlatı zamanı mesafesi de kırılarak tek düzleme çekilmiştir.

Yazar anlatıcının olimpiik konumda olduğu bu tarz geleneksel anlatılarda sadece zaman değil, mekân, kişiler, olaylar, olgular anlatıya ait her şey anlatıcı-yazarın dikkatinden sunulur.⁵⁰ Yazarın kurmaca bir varlık olan anlatıcayı adeta ele geçirmesi okuyucunun çoğu kez fark edemediği bir kurgusal tekniktir.

Bu anlatım tekniğinin bir getirisi olarak da yazar-anlatıcı, tüm entrik yapıyı en başından kurgulamış ve hatta çözümlenmiştir. Fahr-i Cürçân ve Hürrem Şah tarihi kişilerdir ve hikâyeleri zaten Fars kültüründe bilinmektedir. Üstelik bu hikâyenin ilk bölümü Attar tarafından kurgulanmıştır. Şair Attar'ın kurgusunun üzerine yeni bir kurgu yerleştirmektedir.

Hikâyede bir ideal değer-karşı değer yapılandırması görülebilir. Anlatıcı yazar tüm entrik kurguyu bu kavramsal şema üzerine yerleştirmiştir. Kavramsal kurgunun öngördüğu strateji doğrultusunda yazar kahramanları halden hale geçirmektedir. Kahramanların da bir takım sembollerin görünen yüzü olduğu düşünülecek olursa, tüm hikâyeye Olimpiik mevkide bulunan yazarın önünde duran bir satranç tahtası gibi görünmektedir. Anlatıcı yazar yapmak istediği hamleye göre taş seçmekte, anlatının projeksiyonunu kahramanların psikolojik yapılarını, ruhsal dalgalanmalarını, duygusal iniş- çıkışlarını ve karakter özelliklerini göz ardı ederek sadece eylemlerine ve bu eylemlerin doğurduğu sonuçlara yöneltmektedir.

Kişiler Kadrosu

Mesnevîde kişiler kadrosu çok kalabalık değildir. Belli sayıda hikâyeye kişisi bir durumu, bir olguyu açığa çıkarmaya hizmet edecek şekilde yapılandırılmıştır. Attar'ın hikâyesinin üzerine yapılandırıldığı için üst üste iki kurgu söz konusudur. İlk hikâyenin asıl kahramanları, bir aşk üçgeni oluşturmakta, aynı güzele gönül veren sultan ve şairin aşk ve güzellik ekseninde olgunlaşma, kemale erme sürecinden geçtikleri gözlemlenmektedir.

Kişilerin tanıtımı hikâyenin kurgusunda önemli bir yer işgal etmektedir. Şair, okurun kahramanları olayların içerisinde izlemesine imkân vermez. Dış görünümünden karakterlerine kadar onları tanıtmayı tamamen kendisi üstlenir.

Klasik anlatılarda sık karşılaşılan bir kurgusal özellik olarak, şairin kendi idealize ve stilize tasvirleri çoğu yerde kahramanı aşmaktadır. Kahramanlar mutlak iyi ve güzel, mutlak çirkin ve kötü tipler olarak kutuplaşır. Hükümdar, şair, Câvid, kız, ideal değerleri temsil eder. Bunlar kendi konumlarının ve cinsiyetlerinin gerektirdiği en ideal formdadır. Bu kahramanlar kusursuz güzel, kusursuz iyidir. İdeal değerlerin karşısında yer alan kişiler, Tamtam ve Fedâî insanlık dışı çirkin birer yaratık, “ejderha”, “dev” gibidirler. Sahip oldukları tüm vasıflar “en kötü”yü işaret etmektedir.

Nâbî'nin üzerine giydirdiği metin ilk kurgudaki kişilerden daha güçlü bir kahraman yaratır: Çâlâk. Entrik kurguyu hareketlendiren ve olayları bir sonuca bağlayan tek hikâyeye kişisi Çâlâk'tır.

Hürrem Şah

Hürrem Şah karakterinin yaratıcısı Attar'dır. İdeal insan tipolojisinin bir hükümdarla karakterize edilmesi çok yaygın bir klasik edebiyat kurgusudur. *Hayrâbâd*'da ise ideal insan kurgusunun her bir cephesi bir başka karakteri yaratır.

⁵⁰ Şerif Aktaş (1984). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Birlik Yay. 74.

Hürrem, otoritenin ve ideal devlet yöneticisinin temsilidir. Şairin öngörüsü ideal hükümdarın mutlu bir topluluk, iyi ve adil bir devlet yönetimini yaratacağı şeklindedir. Bu sebeple Hürrem'in vasıflarının anlatıldığı bölümde Cürçân halkının mutluluğu anlatılır.

Oysa hikâyede çizilen Hürrem karakteri, kendisine biçilen rolü çoğu kez kaldıramaz.

Hürrem, büyük bir otorite, dirayetli adil bir sultan, kötülere korkutup iyileri esirgeyen, suçluları affedip onlardan iyi insan, iyi vatandaş çıkararak, himaye kanatları altındaki topluluklara huzur ve bolluk sunan Hz. Ömer modeli bir hükümdar olarak itina ile tasvir edilmiştir. Sultan, adalet ve sağduyuyu toplumun her kesimine indirgeyen bir yönetici kadronun (vüzera) başındadır. Bu güçlü ortam, ilim ve sanatı da beslemektedir.

Nâbî'nin tasviriyle söyle bir insandır, Hürrem (diliçi çevirisiyle):

“Cömertlik mülkünün padişahıydı ve namı da karakteri gibi güler yüzlüydü. Hoş tabiatlı, zarif, şen yaradılışlı, edepli, olgun ve bilgiliydi. Sultanlar zümresinin en faziletlisi ve hakanların en bilgini idi. Emri eksiksiz bir şekilde yerine getiriliyor, hükmü de aşkın güzelliği gibi sürüp gidiyordu. Cömertliğinin eli yağmur yağdıran bulut misaliydi ve her damlası da okyanusun suyu gibi engindi. Savaşta Rüstem misali ortalığı titretirdi. Cömertlikte de Hatem gibi eli açıktı. Eğer felek ele geçirmeye kasd etse, onu saat gibi zincire vururdu. Tezhipli bir kâğıt misali tertip saltanatının süsüydü. Padişahlık kaidesi üzerine askerinin haddi hesabı yoktu. Düzenli askeri o kadar fazla idi ki yıldızların sayısı bile yanında az kalırdı. Her biri Aristo'nun hocası olabilecek vasıfta olan vezirleri saf saf, inci misali dizilirdi. Her biri Hazreti Süleyman'ın veziri gibiydi ve zamana göre davranıp önceden tedbirini alıp ona göre hareket ederdi. Her biri tedbir hazinesini bekleyen güvenilir kişiler ve gökyüzünü kuşatan parlak ay misaliydi.” (b. 628-640)

Bir hükümdarda olması gereken iyilik cömertlik, adalet, cesaret, mertlik, akıl ve irade şairin Hürrem'e yakıştırmalarıdır. Ancak bu değerlerin taşıyıcısı Hürrem'i okur, her bahaneyle görevlerinden kaçarken yakalayabilir.

Hürrem'in hayatının birinci evresi, genç ve güzel Câvid'le el ele aşk ve şarap meclislerinde geçmektedir. Çok içtiği bir anda, yine tamamen duygularının kontrolü altındayken sevgilisini Fahr-i Cürçân'a hediye eder ve böylece hükümdar kisvesinden çıkıp ağlayıp inleyen âşık kisvesine büründüğü devreye girmiş olur.

Mesnevîde, şairin dikkate değer bir kurgu başarısı, Hürrem'in ertesi sabah Câvid'i verdiğini hatırlayıp duygusal olarak yıkıldığı halde bunu dışa yansıtmamanın bir Şah'a yakışmayacağı düşüncesiyle dik durmaya çalıştığı andır. Hürrem karakteri burada değerler temsili olmaktan çıkmış duygusal çatışmanın içinde gerçek bir insan görünümünü yakalamıştır.

*Çün olmadı ol sabah cân-gâh
Ol mâh-ı nigâhına nişân-gâh*

*Oldı gözine sera vü evvân
Manende-i âsiyâb-ı gerdân*

*Subh itmiş iken cihanı ruşen
Tar oldı sera misal-i külhan*

*Çün gördi ki yok o mihr-i rahşan
Oldı gözün açmadan perişan* (b. 890-894)

Güçlü devlet otoritesinin timsali olarak gösterilen Hürrem Şah, Câvid'i kaybettiği anda devlet işlerini yüzüstü bırakıp kendini bir yer altı odası olan serdaba kapatır. Burada sadece âşık kimliği görünür olmaktadır. Uzlet köşesinde ağlayıp inleyerek, tüm vaktini seccadesinde dua ve zikirle geçirerek, bir lokma bir hırkayla adeta çile doldurmakta, Attar'ın öngördüğü üzere yavaş yavaş dünyadan sıyrılıp bekâya varan yola girmektedir.

Nâbî'nin hikâyesinin devamında Şah, girdiği bu tecrit yolundan hızla geri döner. Câvid'in izini bulmuştur. Yalnız bu kez de bir sultanın elden bırakmaması gereken tedbir ve sağduyuyu bir kenara itip tek başına ne olduğu belirsiz bir yola atlar. Önce hırsız Çâlâk'ın evine girip Câvid'i bulur; ardından kendisinden kaçan Câvid'i eşkıyaların bastığı mekâna kadar takip eder. Sonunda eşkıyanın eline esir düşen sultanın her yere gözü kara atlaması eşkıya başı Tamtam'ın eleştirisine hedef olur. Tamtam, alay ederek bir hükümdarın maiyetinde kimse olmadan böyle bir maceraya atılmasının yarattığı sonuçları sayar.

Hürrem'in hayatının ikinci evresi hem Câvid'in hem de kendisinin hayatını kurtaran ve kendisini çekildiği uzletten devlet işlerinin başına yollayan eski hırsız Çâlâk'a gönülden bağlandığı dönemdir. Çâlâk sayesinde, sultanın yokluğunun yarattığı boşluk yüzünden düşman tehdidi altında varlığı tehlikeye giren devlet yönetimi kendini toparlar. Çaresiz kalan devlet erkânı rahat nefes alır. Sultan duruma hâkim olmuştur. Bu kez ikinci bir kayıp haberi ortalığı sarsar Çâlâk ortadan yok olmuştur. Hürrem de ikinci kez duygusal bir çöküş yaşayıp inzivaya çekilir. Üst yönetim yine boşluğa düşmüştür. Çâlâk ortaya çıkınca Sultan, devlet yönetimine geri döner.

*Çâlâk'e olup ziyâde mâ'il
Bend itmişidi 'alâka-i dil*

*Me'yûs olup andan âhir-i kâr
İtdi lebine vedâ '-ı güftâr*

*Pâmâl-i melâl olup zaruri
Terk eyledi pîster-i huzuri*

*El çekdi umur-ı memleketden
Göz yumdı huzur-ı saltanatdan (b. 1766-1769)*

Görüldüğü gibi mesnevîde efsanevi hükümdar Dara'ya benzetilen, “ideal hükümdar”, devlet işleri söz konusu olduğunda bile duygularının kontrolünü sağlayamayan Hürrem karakteriyle pek de örtüşmemektedir.

Attar'ın hikâyesinde felsefi anlamda bir tutarlılık vardır. Attar'da idealize edilen âşık, hayatının birinci evresinde, devlet yönetimindeki başarısından Câvid'e olan bağlılığına ve hayatında merkeze aldığı değerlere varıncaya dek tam anlamıyla dünyevi insan görünümündedir. Sevgilinin bedensel anlamda kaybı onu fani şeylerin dünyasından koparır. Bu kayıpla aynı zamanda dünyaya kapılarını kapatıp geri kalan ömrünü, yer altı odasında ibadet ederek geçirir. Böylece fenâdan bekâya, maddî olandan maneviyata, mecazdan hakikate doğru ani bir geçişle varoluşsal bir yapılanma sürecine girer.

Nâbî'nin kurgusunda ise dünyevî olandan el etek çekme gibi tasavvufi kodlara vurgu yapılırsa da uzlet, bir nevi depresyon gibidir. Hürrem Şah, Çâlâk'a gönülden bağlanır. Onun düşman ülkenin sultanını zapt etmek için hareket ettiğinden haberi olmadığı için ortadan kayboluşuyla yıkılıp devleti umursamaz olur, dünyadan elini eteğini çeker. Attar'ın tasavvufi anlayışı için olumlu bir tutum olan İbrahim Ethem modeli bu davranış, Nâbî'nin “hikmet”

anlayışınca sorumluluktan kaçmadır. Devletin zirvesinde zaaf olmamalıdır. Nâbî'nin Hürrem karakteri üzerindeki bu müdahalesi hikâyenin değerler eksenini kaydıran kırılma noktalarından biridir. Nâbî'ye göre bir devlet adamının ibadet gayesiyle de olsa sorumluluklarını bırakması doğru değildir. Bu sebeple Hürrem'in uzlete çekildiği zamanlar satır aralarında “aklın baştan gittiği” dönemler olarak görülür. Devlet işlerini devraldığı anda ise hüşyâr olur. Nâbî'nin anlayışına göre “âşık”, “rind”, “derviş-meşrep” ve fena yolcusu tanımlamaları ideal devlet adamı vasıflarından değildir. Bir hükümdara yakışan akıl, ilim ve tedbir sahibi olmaktır.

Câvid

Câvid, hikâyede hacim olarak önemli bir yer işgal etse de karakter olarak dinamik ve aktif değildir. Câvid, fiziki güzelliğiyle var olan bir karakterdir. Tasavvufi kodların okuması yapıncı Câvid'in Attar için bir sembol olduğu söylenebilir. O denli kusursuz bir güzeldir ki ancak, “cemal” sıfatının tecellisi olabilir. Bu vasfıyla da hikâyede ideal kahramanlar olan Sultan ve Fahr-i Cürcân'ın mecazdan hakikate ulaşan aşk olgusuyla tanışmalarına vesile olur.

Hayrâbâd'da Câvid, “şûh”, “nazenin”, “peri”, “melek”, “gılman”, “dil-ârâ”, “dilâşub” sıfatlarıyla anılmaktadır. Hükümdar ona candan bağlıdır. Bu bağlılık tamamen mecazi olup sevgilinin fizik güzelliğiyle ilgilidir.

*Olmuşdu hidiv o şûha mâ'il
Muhkem-ter idi 'alâka-i dil*

*İtmişdi o şahı ışk bâzi
Meftûn-ı mahabbet ü mecâzi*

*Rûyın göremezse nîm sa'at
Ardınca giderdi sabr u tâkat (b. 705-707)*

Attar'da ilahi güzelliğin bir tecellisi olarak görünüp sonra da ten kafesini yakarak mecazı hakikate çeviren Câvid, Nâbî'de kendisini hediye ederek gönlünü inciten Hürrem'i kasten merak ve endişe içinde bırakır. Bu yönüyle hesapçı ve işvebazdır. Acılar içinde kendisini arayan Hürrem'i görünce ondan kaçır. Kendisine yapılanı pahalıya ödetmek niyetindedir.

*Ammâ ki o mâh-rû-yı tannâz
Kasd itdi ki şâha eyleye nâz*

*Zirâ ki idince Fahr'e ihsân
Gadr itmişdi o mâha sultân*

*Var idi Hidive inkisârı
Hazm eylemiş idi ıztırârı*

*Düzd oldu niyâz-mend o mâh
Tebşir ide mâcerâyı şâha*

*Câvid didi ki ey vefâ-dâr
Olma bu hevesde germ bâzâr*

*İsâl-i nüvide itme sür'at
Yaksun anı da ko nâr-ı hasret*

*Bulsun bana itdiği cefâyı
Görsün o da vaz'-ı nâ-sezâyı (b. 1063-1069)*

Tekrar ortaya çıktıktan sonra Câvid güzel bir varlık olarak hükümdarın üzerindeki etkisini kaybetmiştir. Hükümdar pasif güzelden aktif iyiye, Çâlâk'a yönelmiştir.

Çâlâk

Çâlâk'ın mesneviye girdiği yer, Attar'ın hikâyesinin sonu olan yangın ve tükeniş sahnesidir. Nâbî, hikâyenin kritik dönüm noktasında, Attar'ın eşliğini aşabilmek için bir tür süper kahraman icat eder. Attar'da sevgilinin bedensel varlığını ortadan kaldıran yangın, Nâbî'de ortalığı karıştıran bir şaşırtaçmaya döner. Müthiş bir hırsız olan, hükümdarın sarayını bile tünel kazarak soymaya cüret edebilen Çâlâk, uzun süredir devam eden bir çalışma sonucunda, tam da Fahr'in Câvid'i serdaba sakladığı gece tüneli saraya bağlamıştır. Aynı anda serdabda devrilen mum yangın çıkarır, Çâlâk yetişip perişan haldeki Câvid'i kurtarır, tünelden kendi evine kaçarır.

Hikâyede böyle önemli bir vaka düğümünde rol alan Çâlâk, Câvid'i kurtardıktan sonra adeta iyilik, yardımseverlik, adalet ve dürüstlük sembolü olur çıkar. Oysa hikâyeye amansız bir hırsız olarak girmiştir.

*Ayyâr-ı küleh-rübâ-yı bi-bâk
Tarrâr-ı zamâne nâmu Çâlâk*

*Şeb-pişe vü şeb-şikâr u şeb-rev
Deycûr-ı perest ü hasm-ı pertev (b. 990-991)*

Nâbî, hikâyenin başında hırsız dilçi çevirisiyle şöyle tasvir eder:

“İnsanın başından korkusuzca külahını kapam, zamanın meşhur yan kesicisi olup Çâlâk'tı adı.Fare misali yeri deler, toprak altında tünel kazardı. Duvar delip, evleri yerle bir eden, kural kayıt nedir bilmez biriydi. (...)Durmadan oraya buraya dalan, hırsız bir davetsiz misafirdi. Bir evin mumunu yanarken görse bağrının yağı hasretle yanardı. Yani o günahkâr, yüzü kara Çâlâk, bahtı uyanık olan insanı bile sevmezdi. Bir eve girmek için bir fırsat bulsa, evi camî gibi temizlerdi. Feleğin kubbesine kement atar ve yıldızları çalmandan satardı. Yıldızlar onun korkusundan geceleri birbirini bekler, kollardı.” (b. 1020-1021)

Mesnevîde böyle tasvir edilen azılı hırsız, hikâyenin ikinci yarısında yoksul evinde Câvid'i ağırlayan alicenap birine dönüşmüş olarak görüyoruz. İlk niyeti Câvid'i hükümdara iade edip para koparmaktır, ancak, Câvid'in Şah'la olan duygusal hesaplaşmasına saygı duyarak planını uygulamaktan geri durur. Ardından, bir gece vakti tüneli takip ederek Câvid'i bulan, onun kendisinden kaçmasıyla da takibe girişen hükümdarı izleyerek her ikisini de gizlice kollar. Câvid'le Şah'ı, eline düşükleri korkunç haydut Tamtam'dan kurtarıp evlerine kavuşturur. O andan itibaren Şah'ın muhabbetini kazanan Çâlâk, iyilik ve alicenaplık timsali olmuştur. Hükümdar artık onu kardeşi gibi görmektedir.

Didi bu benim birâderimdür

Gayretkeş-i cân berâberimdür (b. 1659)

Çâlâk, tüm olumlu rolleri bir anda kuşanır. Hürrem Şah, ona hayatını borçludur. Sultanı iki defa ölümden kurtararak, Cürcân'ı yerle bir etmeye niyetli düşman ülkenin şahını kaçıran tüm ülkeyi güven ve mutluluğa kavuşturur.

*Ma'lûm olıcak bu râz-ı mübhem
Engüşt-i ker oldı halk-ı âlem*

*Şâh oldı misâl-i subh handân
Cürcân'a zamime oldı Kirmân*

*Bi-masraf u bi-masâff-ı asker
Oldı bu murâdına muzaffer*

*Çâlâk'un olup işinde hayrân
İkdâmına oldı âferin-hân (b. 1814-1817)*

Hikâyede bir kez daha kahramanın kendi kişiliğini aşan bir rol üstlendiğini görmekteyiz. Hikâyenin seyrini değiştiren, devletlerin kaderini etkileyen, insanları doğru yola ileten, sapmışları sapkınlıktan kurtaran bu “süper kahramanın” mesnevinin başlarında azılı bir hırsız olarak tanıtılan Çâlâk olması şaşırtıcıdır. Onun yerli yerinde müdahaleleri sonucunda mecazî aşkın tutsağı olan hükümdar devlet işlerinin başına döner. Cürcân halkını tehdit eden iç ve dış düşmanlar onun sayesinde doğru yola girerek dost olurlar. Hırsızlar emin, kötüler tövbekâr olur; iflah olmaz zalimler ise öldürülüp ortadan kalkar. Câvid de güzel bir kızla evlenerek dünyevi aşkı doğru bir mecraya yöneltir. Böylece toplumu tehdit eden tüm bozukluklar düzeliyor, değerler yerli yerine oturmuş, anarşi ve kaos sona ermiş, yanlışlar düzeltilmiştir.

Fahr-i Cürcân

Fahr-i Cürcân, Attar'ın çizdiği bir karakterdir. Nâbî, Fahr-i Cürcân'ı, büyük şair Nizamî'nin ve Attar'ın övdüğü değerli bir tarihi kişilik olarak görür. Şeyh Galip ise “*curcuna*” diye alay etmektedir Fahr-i Cürcân'la.

Mesnevîde şairin vasıfları, âlim, sanatkâr kişiliği abartılı övgülerle anlatılmaktadır. Fahr, memleketin övüncü, her sözü hikmet dolu olan üstadıdır.

*Fahr idi zamânede yegâne
Anunla fahûr idi zamâne*

*Te'lif-i latîfi halka ma'lûm
Râmin ile Vise nâm-ı manzûm*

*Üstâd-ı sühan-verân-ı nâmi
Ya'ni ki Nizâmi-i girâmi*

*Tahsin ü pesend idüp edâsın
Yâd iderdi hamsede senâsın*

*Hattâ ki emin-i genc-i esrâr
Ya'ni ki Cenâb-ı şeyh-i Attâr*

*Te'lif idicek İlâhi-nâme
Bu vak'asın itdi zib hâme (b. 732-737)*

Vis ü Ramin şairi Fahr-i Cürcân, hikâyenin devamında sadece şair kişiliğiyle değil, tedbirli, akıllı başında, sultana saygılı bir devlet adamı kimliğiyle de övülmektedir.

Fahr-i Cürcân, hikâyede ciddi bir kırılma noktası olan Sultan ve Câvid'in ayrılığında istemeden dramatik bir rol üstlenmiş olur.

Fahr-i Cürçân, Şah'ın düzenlediği eğlence meclisinde gözlerini Câvid'den alamamış ona bir anda âşık olmuştur. Durumu fark eden Şah, kızmak şöyle dursun, sevdiği kölesini şaire hediye ederek onu taltif etmek istemiştir.

Hürrem'in ani kararlar veren aşırı duygusal yönü okurun gözünden kaçacak gibi değildir. Fahr-i Cürçân da durumun farkında olsa gerek ki bu ihsanın anlık bir coşkuyla gerçekleştiğini, arkasından pişmanlık ve husumetin gelebileceğini hesaplar. Bu yönüyle şair, heyecanlı ve aşırı duygusal davranan Şah'ın aksine tedbirli ve ileri görüşlüdür.

Câvid'in ölüm haberi Hürrem Şah'ı olduğu kadar şairi de perişan eder. O da Şah'ın sarayındaki ayrıcalıklı konumunu bir yana itip kendisini çöllere atar. Okurun, bu kaçışın ardındaki duygusal motivasyonu anlaması zordur. Câvid'in ölümünden kendini mi sorumlu tutmaktadır, yoksa Câvid'e karşı, bütün hayatını etkileyecek kadar ani ve derin bir aşk mı beslemiştir? Her nedense serdabın boş olduğunu gördüğü anda dünya gözünden silinip, "mecnun" karakterine dönüşür. Her şey yoluna girdikten sonra o da şokun etkisini üzerinden atıp yeniden eski konumuna dönecektir.

Hikâyedeki tüm görünürlüğü bu kadardır. Gerçekten de Hürrem Şah gibi Fahr-i Cürçân da kendisine yüklenen "erdemli büyük adam" rolünün altında ezilmiş gibidir.

Karşıt Güç

Tamtam

Hikâyede ideal değerlerin taşıyıcısı olan kişiler kusursuz güzelken hırsız ve eşkıya olan Tamtam, vahşi bir hayvandan daha korkunç, şeytan kadar uğursuz, inanılmaz derecede çirkin dehşet verici bir görünüşe sahiptir. Çirkin ve korkunç görünüşü içindeki kötülüğü aksettirir. Eli kanlı bir katil, acımasız ve kıyııcı bir zalimdir.

*Ammâ ki yanında bir bed ahter
İfrit- kıyâfe hûk manzar*

*Bed çehre vü bed sirişt ü bed rû
Mânend-i gürâz mürde-i bed bû*

*Seffâk u levend düzd-i murdâr
Kattâl-i emân-nedân u hûn-hâr (b. 1258-1260)*

Eserde, Tamtam, olabilecek en kötü insan, bir ifrit olarak tanıtılır:

“Çirkin yüzlü, kötü yaradılışlı, kötü huylu, pis kokan ölü bir domuz gibiydi. Murdar bir hırsız, kan dökücü bir asker ve kendisinden kurtulmak mümkün olmayan bir kan içici katil idi. Korkusuz, uğursuz, hilekâr, katil ve mezbaha köpeği misali pis bir insandı. Korkusuz bir kan içici, kendi eğlencesinden başka bir şey düşünmeyen merhametten ve insanlıktan yoksun olan bu kişinin adı Tamtam idi. Sırtında giydiği bir zulüm abası ve boynunda haksız yere binlerce kez döktüğü kanların vebali vardı. Yüzü, iri yapılı bir zebaniyi; ağzı, karanlık bir cehennem çukurunu andırıyordu. Kulakları, fesat denizinin girdabı ve duvara asılan iki pabuç gibiydi. Baştan ayağa yara bere içinde olan vücudu, verimsiz çorak ve çalılık bir yer gibiydi. Başında bir fes ve kara şal, sanki dibi kızıl bir kazandı. Parmakları ciğerleri parçalayan mızrak, kolları da mermerden yapılma sütun gibiydi. Halkın kanının zehirli suyuyla beslenirdi ve bıyıkları iki köpeğin kuyruğu gibiydi. Kan dökmediği bir gece yoktu. Cürçân halkı onun yüzünden acz ve korku içinde yaşıyordu.” (b.1264-1274)

Tamtam ve Çâlâk iki eşkiyadır. Hikâyenin başında Çâlâk da amansız bir hırsız olarak tasvir edilmiştir. Ancak onun vasıflarını anlatan mısralarda komik bir atmosfer yaratılmıştır. Çâlâk, canı istese göğe kement atıp Merih'i soyacak, yıldızları çalacak, bu arada güneşin

başını kaşıyıp geri yere atlayacak sempatik bir karakterdir. Çâlâk'ın vasıflarına dair açılan bölümde onun fizik özelliklerinden hiç bahsedilmez. Oysa Tamtam, hırsızlığı bir yana, şehrin güvenlik güçlerin in bile karşılaşmak istemediği, sırf görünüşü etrafı korkutmaya yeten, kan içici bir kara beladır.

Kirman Şahı

Kirman Şahı Hürrem'in rakibidir. Hikâyenin esas kahramanı Hürrem olarak düşünülürse asıl karşıt güç, adi bir hırsızdan ziyade Kirman Şahı olmalıdır.

Kirman Şahı da Çâlâk gibi düşmanken dost olacak bir kahraman olarak belirlendiği için olsa gerek, çirkin, azgın, korkunç düman olarak tasvir edilmez. İyilerle kötüler kontrastı içinde tamamen nötr bir renktir o. Mesneviye, Çâlâk, kız ve Tamtam gibi aniden girer. Tam da Hürrem Çâlâk sayesinde kurtulmuş, Câvid'e kavuşmuş, Cürcân'ın kara kâbusu Tamtam'ı ortadan kaldırmışken Kirman Şahı'nın Fedaisi ortaya çıkar.

Kirman Şahı bir türlü alt edemediği düşmanına karşı kin ve nefret doludur. Saldırmak için Cürcân'ın en zayıf anını kollamaktadır. Hesapçı ve fırsatçıdır. Hürrem'in açıklığına ve hasbiliğine karşı, O, içten pazarlıkçı ve fesattır. Savaş meydanında yenemediği Cürcân şahını tehada ve gaflette yakalayıp kolay yoldan zafer kazanmak ister.

*Olmuşdı meger ki şâh-ı Kirmân
Hürrem 'le kadîmî düşmen-i cân*

*Biri birine olup bed-endiş
Düşmişdi dü-mülke hayli teşvîş*

*Müstahkem olup sitîz ü isrâr
Geçmişdi arada niçe peygâr*

*Oldukça muhârebât-ı mümtedd
Olmuşdı muhâsamât-ı müştedd*

*Her bir seferinde şâh-ı Kirmân
Olurdu nasibe-gîr-i hirmân*

*İtdiyse ne denlü cem '-i leşker
Olurdu şikestelük mukarrer*

*Âciz kalup andan âhir-i kâr
Olmuşdı girîve-gîr-i idbâr (b. 1507-1513)*

Zeki ve uyanık Çâlâk fark etmemiş olsa Hürrem, Fedâî tarafından ele geçirilip götürülmektedir. Ancak, Çâlâk durumu tersine çevirir. Şah'ı kurtarıp Fedâî'yi yakalar. Sonra aynı şeyi Kirman şahına yapmak üzere gizlice yola çıkar.

Çâlâk tarafından ele geçirilen Kirman şahı zayıf ve çaresizdir. Dirayetini kaybetmiş, kendi adamı tarafından bile azarlanacak derecede düşmüştür. Hürrem alicenaplık örneği sergileyerek onu sadece affetmekle kalmaz, kıymetli bir misafir gibi ağırlar. Ona altın hil'atler kuşandırıp, kendi tahtını onunla paylaşır. Hatta daha da ileri giderek ki, bu tarz ani duygusal çıkışlar Hürrem'de hep vardır, tüm ülkesini ve tahtını ona bağışlamaktan dem vurur. Hürrem'in lütfuyla ezilen Kirman şahı artık dost safındadır.

Fedâî

Fedâî, Tamtam gibi zulmü yüzüne yansımış, çirkin, korkunç ve acımasız bir eşkıyadır. Tamtam gibi onunla da baş etmek imkânsızdır. Korkusuz ve karanlık bir tiptir.

*Kirmân'da var idi bir fedâyi
Kim hayr işe basmaz idi pâyi*

*Ayyâr u levend ü fitne-engîz
Tarrâr-ı şikâr-gir ü hûn-rîz (b. 1516-1517)*

Mesnevîde, Fedâî ve Çâlâk karşılaştırılmış biri afet-i can diğeri afet-i mal olarak nitelendirilmiştir.

Çâlâk'la Fedâî'nin bir ortak yanı, gözlerine kestirdikleri hedefi amansızca takip etmeleridir. Ancak Çâlâk, iyi niyetlidir. Bu kararlılık onun olumlu yönlerinden biridir. Oysa Fedâî'nin gözüne kestirdiği hedef acımasız bir takibin kurbanıdır. Çünkü Fedâî kötü niyet sahibi ve zalimdir.

*Her kande giderse şâh-ı Hürrem
Ol câya varurdu andan akdem*

*Şeh gitdiği dem gehî şikâra
Yel gibi çıkardı kâhsâra*

*Germâbeye girdiginde üryân
Cin gibi olurdu anda pinhân*

*Azm eylese sahn-ı gülistâna
Hâdimlik iderdi bâğ-bâna
(...)
Tebdîl-i kıyâfet ol bed-âmûz
Fursat gözedürdü her şebân-rûz (b. 1529-1535)*

Yardımcı karakter:

Güzel Kız

Güzel kızın adı yoktur. O sadece huri gibi bir kızdır.

Câvid, kendisini bir anda hediye ediveren Şah'dan intikam almak için ondan bir müddet gizlenmek ister. Bu arada Şah, gizli geçidi keşfedip kendisini bulunca da ulaşınca kaçır. Bu kaçma kovalamacada, cennet gibi bir bahçe içinde, cennet köşkleri gibi bir saraya ve cennetteki hurilere benzeyen bir kıza rastlarlar. "Güzel kız", Tamtam denilen eşkıyanın eline düşmüştür. Şah ve Câvid de Tamtam'ın adamları tarafından yakalanıp bağlanırlar.

Kızın karakter özelliğine dair herhangi bir bilgi verilmediği gibi adı bile anılmaz. O sadece Çâlâk tarafından kurtarılacak ve Câvid'e bağışlanacak güzel bir "kadın"dır. Mesnevîde kız, diliçi çevirisiyle şu şekilde tanıtılır:

"Köşkün ortasında yasemin göğüslü ve ay misali parlak yüzlü bir güzel kız oturmuştu. Huri yaratılışlı çok güzel bir kızdı. Dudağı, can muskanın kırmızı noktası; dişleri tespîh taneleri gibi dizilmiş inci misaliydi. İki gözü kendini beğenmiş iki sultan; kaşları ise miskten yapılmış bir gölgelikti. Bedeni baştan ayağa gül, yasemin ve nesrin ile donanmış gibiydi. Anber renkli iki gözü, secdegâh; mis kokulu iki kaş da mihrap gibiydi. Şimşir ağacının

gölgesi gibi olan boyuna, selvi ağacı bile imrenirdi. Her bir kulağında altından küpeler, Ülker yıldızı misali parlıyordu.” (b. 1248-1257)

Anne

Kızın annesi sadece fon karakter sayılabilir. Tek rolü Tamtam'ın zulmüne uğramış biri olarak Sultan'a sığınması ve Câvid'i kızıyla evlendirip kendi evinde bir evlat gibi bağrına basmış olmasıdır.

Devlet Erkânı

Cürcân ülkesinin devlet erkânı, devletlerine ve Şah'larına gönülden bağlı, sadık, becerikli, basiret ve feraset sahibi kişilerdir.

Sultan, tahtını gözü arkada kalmadan onlara teslim eder. Devlet işlerinde kişisel ihtiraslarına kapılmayan, devletin menfaatini her şeyin üzerinde tutan ideal devlet adamıdır onlar. Hürrem'e tam bir bağlılık içindedirler. Sultan Câvid'i Fahr'e hediye edince, üzüldür, darmadağın olurlar. Fahr, Câvid'i Şah için saklamaya karar verince sevinir, her şeyin yoluna girmesinden memnuniyet duyarlar.

Sultan'ın acı gününde de mutlu gününde de aynı kararlılıkla yanında yer alırlar. Sultan Çâlâk yüzünden dünyadan el etek çektiğinde, aralarında istişare eder, tahtı bırakan sultanlarını göreve çağırmanın adaba uygun yollarını ararlar. Vezirlerin durum değerlendirmeleri, padişahın yönetimden el çektiği durumda devleti bekleyen tehlikelerden söz ederek çözüm arayışına girmeleri, mesnevide sahneleme tekniğiyle canlandırılmıştır.

*A 'yân-ı umûr-ı şâh-ı Hürrem
Dîvâne hep oldılar ferâhem*

*Hep pâdişehün ferâgatinden
Mahzûn idiler bu hâletinden*

*Her biri idüp söze ser-âğâz
Bir gûne kelâma oldu dem-sâz*

*Kimi didi şâhımız ne lâyıık
Kat' eyleye rişte-i 'alâyık*

*Kimi didi şeh cihânadur cân
Cân olmayıcak turur mı ebdân*

*Kimi didi olmasa selâtîn
Ne mâl kalur ne mülk ne dîn (b. 1593-1598)*

Çâlâk'ın her geçen gün Sultanın gözünde değeri daha da artmakta, savaşta ve barışta en güvendiği adamı olmaktadır. Çâlâk ortaya çıkana kadar Sultan'ın yakın yoldaşları olan devlet erkânı Çâlâk'ı asla kıskanmaz, tersine ona hediye ve ihsanlarda bulunarak taltif ederler. Adil, hakkaniyetli, insafı, kıymet bilen insanlardır.

*Pâyına düşüp ricâl-i devlet
Çâlâk'ı hep itdiler ziyâret*

*Çâlâk'e o denlû itdi en 'âm
Kim bilmezidi hesâbın evhâm*

*Hep itdi mukarrebân-ı sultân
Çâlâk'e bir ol kadar da ihsân (b. 1670-1672)*

Hayrâbâd'da Mekân Olgusu

Aristoteles'in bir kurmacayı üç birlik, mekân/zaman/olay çerçevesinde ele alışından beri kurgusal metinlerde, mekânın hikâyeyi bir zemine yerleştirdiği kabul edilir.⁵¹

Kurgusal eserde mekân, dış dünyayı gerçekçi bir yansıtmayla sunuyorsa mimetiktir. Gerçekten soyutlanan/"tasarlanan" bir mekân olgusu ise belli bir imaj, intiba oluşturmaya yarar. Aktaş, Mimesis esasına göre kurgulanan mekânı resim; gerçekten soyutlanmış mekânı ise minyatür benzetmesiyle açıklamaktadır.⁵²

Mesnevîde mekânın kullanımı son derece işlevseldir. Tıpkı idealize edilen kahramanların eşsiz güzellikte olmaları, kötü kişilerin ise son derece çirkin ve korkunç insanlar olarak tasvir edilmeleri gibi mekân olgusu da stilizedir. İyilerin mekânı mükemmel, cennet; kötülerin mekânı ise kötü, pis, korkunçtur.

Padişahın sarayı, kızın evi, bahçeler, Cürcân şehri kusursuz güzel mekânlardır. Buna mukabil, karanlık işler peşinde olanlar çirkin mekânlarda otururlar.

Mesnevînin başında Çâlâk, dünyanın en değerli mallarını çalan, istese gökteki yıldızları bile kapıp kaçırarak becerikli bir hırsız olarak tanıtıldığı halde, oturduğu evde zenginlikten eser yoktur. Çâlâk'ın evi, yılanların, böceklerin cirit attığı korkunç bir harabe olarak tasvir edilir. Bir parça hasıra bile hasret olan ev mutlak yoksulluğu gösterir. Bunu bir hırsıza layık görülen değerle eşleştirmek mümkün. Öykünün hiyerarşik kurgusu, en üste sultan ve sevgiliyi yerleştirir. Onların mekânı olağanüstü güzel ve kusursuzdur. Aynı hiyerarşik yapılanma, sosyal düzeni bozan hırsız cehennem misali bir yere layık görür.

Nitekim Çâlâk, padişahın hayatında çok önemli bir değere dönüştüğünde devlet erkânının ilk işi, o köhne evi mükemmel bir saraya dönüştürmek olacaktır.

*Hep itdi mukarrebân-ı sultân
Çâlâk'e bir ol kadar da ihsân*

*Hem virdi hezâr gûne ni'met
Hem eyledi hem-nişîn-i sohbet*

*Ol hânede ki eylemişdi me'vâ
Yapdılar anı serây-ı garrâ (b. 1672-1674)*

Padişah'ın sarayı ve kızın sarayı güzel ve ferah mekânlar olarak iyiliğin sembolüdür. Padişah'ın sarayı işret meclisleri vesilesiyle tanıtılır. Aydınlık, eğlenceli ve lütuflarla doludur. Şahın keremini sembolize eder. Bir sultanın en büyük özelliği cömert ve ihsan sahibi oluşudur. Hürrem'in sarayı herkesin varlıktan bolluktan, güzellikten, eğlenceden nasibini aldığı bir yer olarak önemli bir sembolü taşır: Şah ne denli kudretli, güçlü, zengin ve ihtişam içindeyse devlet o derece güçlüdür ve halkı da bir o kadar refah ve huzur içindedir. Nâbî'nin idealindeki devlet ve toplum huzuru budur. Ekonomik güç devletin en önemli varlık

⁵¹ Aristoteles (2001). *Poetika*. (çev. İsmail Tunalı). İstanbul: Remzi Kitabevi Yay. 24-25.

⁵² Şerif Aktaş (1984). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Birlik Yay. 125.

göstergesidir. Refah içindeki toplumlarda huzur ve düzen vardır. Aksi durumda karmaşa ve kaos.

Hikâyede Câvid'in evlendiği kız da altından ve gümüşten direkleri ve harcı olan muhteşem bir sarayda oturmaktadır. Bu saray ve cennet bahçesi Hürrem'in sarayından farklı olarak devleti sembolize etmez. Dekoratifdir. Kızın "huri"ye benzetildiği kurguda ev, onu çevreleyen cenneti anlatır.

Karanlık Dar Mekânlar, Sığınaklar

Serdab ve Kirman Şahı'nın hapsedildiği mahzen kapalı dar mekânlardır.

Serdab, padişahın tahtgâhının altına denk gelen bir yer altı odası, bir karanlık mahzendir. İnzivaya çekilip ibadet etmek, kendileriyle başbaşa kalmak isteyen Cürcân şahları bu yer altı odasına çekilirlermiş.

Pinhân idi bir 'amîk-i serdâb

Kim ana degildi vehm-i reh-yâb

İtdikde mülûk meyl-i tâ'at

Eylerleridi girüp 'ibadet (b. 865-866)

Karanlık, serin ve derin bir sessizliğin hâkim olduğu bu mekânın sembolik olarak "yeniden doğuş"a işaret ettiği açıktır. Câvid, burada muhafaza edilmiş; Hürrem, burada çileye çekilip dünyadan el etek çekmiştir. Serdab'a gönlü yaralı olanlar kapanmak ister ve olgunlaşmış, tamamlanmış olarak geri dönerler. Nitekim Hürrem, ilk olarak hayatının birinci acılı dönemi olan Câvid'in kaybıyla serdaba kapanır. Oradan çıktığında Câvid'e duyduğu aşk mahiyet değiştirmiştir. Onu güzel kızla evlendirir. Hürrem'in ikinci inziva dönemi Çâlâk'ın kaybıdır. Çâlâk ona birisine tüm hayatı pahasına iyilik etmeyi, fedâkârlığın gerçek mahiyetini öğretmiştir. Serdabdaki ikinci inziva döneminin sonunda Hürrem, eline teslim edilen ezeli rakibi, Kirman Şah'ı bağışlar, kendisine suikast girişiminde bulunan can düşmanının gönlünü kazanır.

Mahzen de Kirman şahı için bir uyanış yeridir. Kendi adamı Fedâî'nin alçaltıcı tarizlerine boyun eğmek zorunda kaldığı bu mahzende Şah, yaptığı işlerle ve kötü planlarıyla yüzleşmek zorunda kalır. Kendi hırsından ve saptığı yollardan utanır.

Habs itdi o şâh-ı tîre râyi

Ol yirde ki habs idi Fedâyi

(...)

İtdi ol iki esîr-i mihnet

Birbirisine nigâh-ı hasret

Çün oldı kazıyyeden haber-dâr

Sermâye-i cândan oldı bî-zâr

(...)

Didi 'amelüdüdür ey cefâ-kâr

Bu mihnete oldıgun giriftâr

Böyle revîşüñ budur sezâsı

Su-i 'amelün budur cezâsı (b. 1782-1789)

Açık Alanlar Coğrafi Mekânlar

Mesnevîde coğrafi mekân olarak kabul edilebilecek Cürcân ve Kirman ülkeleri sahici coğrafi mekânlar olma özelliğinden uzak, stilize tasarımlardır. Cürcân mutlu, düzenli, müreffeh bir ülkedir. Cennet gibi güzeldir. Yenilgi ve işgal nedir bilmeyen talihli bir halkı vardır. Kirman ise Çâlâk'ın baskın yaptığı gece karanlığıyla anılan düşman ülkedir. Hürrem Kirman şahını dost edinince Kirman da bayram eder.

Mesnevîde açık alanlar tıpkı kapalı alanlar gibi sembolik bir kurguyla işlenmiştir. Yollar, bahçeler, sokaklar mesnevîde anılan mekânlardır. Bu mekânlar her ihtimale, her maceraya açık, hayatın ta kendisi gibi yorumlanabilen tasarımlardır.

Bahçe

Bahçeler bir fon, dekoratif unsur olmanın yanı sıra sembolik olarak ideal güzelliği de ifade eder. Bir cennet bahçesi içindeki insanları cennet atmosferine yerleştirdiği gibi kötüler ve kötülükler için de keskin bir kontrast oluştururlar.

Mesnevîde en ayrıntılı tasvir edilen bahçe, güzel kızın bahçesidir. Bahçe, bir cennet; kız bir huri; annesi ve hizmetkârları onu çevreleyen koruyucu melekler gibidir. Kız, bu bahçede aynen şeytana benzeyen Tamtam'ın ve her biri tıpkı kendisi gibi iblisler olan adamlarının saldırısına uğrar. Aynı bahçe, hükümdarın ve Câvid'in saf kötülüğe, Tamtam'a teslim oldukları yerdir. Bu sahne cennetle cehennem birbirine karıştığı andır. Masum güzellik, şerli bir çirkinliğin eline düşer ve sonra kurtulur.

Zaman Kurgusu

Kurgusal eserlerde zaman doğal olarak kurgudur. Bir anlatıda, bir, olayların iyleyişini şekillendiren kurgusal zaman vardır; bir de yazar için “yazma”, okur açısından “okuma” zamanı. Yazma ve okuma zamanları kronolojik, dolayısıyla çizgiselken, eserde kurgulanan zaman, yazarın amacına uygun olarak farklı boyutlarda işleyebilir. Burada “geçmiş”, “şimdi” ve “gelecek” kurgunun stratejisine bağlı olarak hem farklı hızlarda akar, hem de çizgisel/kronolojik olmak zorunda değildir.

Mesnevîde üç farklı zamanın işleyişini görmek mümkündür: Hürrem Şah dönemine ait gerçek/tarihi zaman, Attar'ın anlatma zamanı, *Hayrâbâd*'a gelince yeniden kurgulanan Nâbî'nin anlatma zamanı, *Hayrâbâd*'da kurgulanan zaman.

Attar'ın esas karakterleri olan Hürrem, Fahr-i Cürcân ve Câvid'in bir eğlence meclisinde bir araya gelmeleri hikâyenin düğüm noktasıdır. Buraya kadar zamanın akışı özetleme tekniğiyle okuyucuya sadece hissettirilir. Mesnevîde zaman, bu sahneden itibaren çizgisel olarak akmaktadır. Gece gündüz, günlerin geçişi izlenebilir.

Attar'ın sonu serdaptaki yangınla biten hikâyesinde, olaylar sonuçlandıktan sonra zamanın durağan bir şekilde akmaya devam ettiği hissedilebilir. Sultan, kendini serdaba kapatır, bundan sonraki hayatı hep inzivada ibadetle geçip gidecektir.

Nâbî, hikâyeye burada girer ve doğal olarak zamanın akışına müdahale eder. Sultan, Câvid'in kaybıyla dünyadan vazgeçip serdapta çile dolduradursun, Câvid, onun hiç ummadığı bir yerededir. Kurguya bu olayı yerleştirebilmek için zamanı geriye sarmak gerekmektedir.

Mesnevîde, “geriye dönüş” tekniğiyle sunulan bilgiye göre, meğer Cürcân'da korkusuz, pervasız, yaman bir hırsız olan Çâlâk, Hürrem Şah'ın sarayını soymak amacıyla bir tünel kazmış. Yangın gecesi tam da kazının sonuçlandığı ana denk gelmiş. Câvid'i ateşler içinde

görünce tüm planlarından vazgeçip onu kurtarmayı başarmış. Bu flash-back, düğümlenen olay örgüsünü bir anda çözüp öyküye yeni bir boyut kazandırır.

Mesnevi, buradan itibaren macera romanı gibi hızlı ilerleyen bir aksiyon kurgusuyla yapılanmıştır. Kaçma-kovalama, tehlikeye atılma, tehlikeden kurtulma olayları, anlatımın ilk bölümüyle kıyaslanamayacak derece hızlı bir tempoyla ve kronolojik bir akışla devam eder.

Hürrem ve Câvid, başlarından geçen maceralardan Çâlâk sayesinde kurtulduklarında hikâyeye birden eskiye ait bir husumet dâhil edilir. O ana kadar yer yer özetleme ve sahneleme tekniğiyle çizgisel olarak aktarılan olay zinciri burada bir kez daha bir “geriye dönüş”le, eski bir olayın kurguya eklenmesiyle kırılmıştır.

Olmışdı meger ki şâh-ı Kirmân

Hürrem 'le kadimi düşmen-i cân

Biri birine olup bed-endiş

Düşmüşdi dü-mülke hayli teşviş

Müstahkem olup sitiz ü isrâr

Geçmişdi arada niçe peygâr

(...)

Her bir seferinde şâh-ı Kirmân

Olurdu nasibe-gir-i hurmân

İtdiyse ne denlü cem '-i leşker

Olurdu şikestelük mukarrer (b. 1507-1512)

KAYNAKLAR

- Akkuş, Metin (2006). *Klasik Türk Şiirinde Anlam Dünyası: Edebi Türler ve Tarzlar*. Erzurum: Fenomen Yay.
- Aktaş, Şerif (1984). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Birlik Yay.
- Aktaş, Şerif (1998). *Edebiyatta Üslup ve Problemleri Üzerine*. Ankara: Akçağ Yay.
- Aktaş, Şerif (1983). “Roman Olarak Hüsn ü Aşk”. *Türk Dünyası Araştırmaları*. 27-94.
- Aktaş, Şerif (1995). “Bir Anlayışın Romanı: Hüsn ü Aşk”. *Şeyh Galip Kitabı*. 123-30.
- Aktulum, Kubilay (2007). *Metinlerarası ilişkiler*. Ankara: Öteki Yay.
- Aktulum, Kubilay (2004). *Parçalılık Metinlerarasılık*. Ankara: Öteki Yay.
- Ambross, E. G. (2012). *Yûsuf Nâbî*. (çev. Reyhan Keleş). *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi/Ataturk University Faculty Of Divinity Review*. (35):247-252.
- Aristoteles (2001). *Poetika*. (çev. İsmail Tunalı). İstanbul: Remzi Kitabevi Yay.
- Arslan, Mehmet (1999). *Türk Edebiyatında Manzum Surnameler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri)*. Ankara: AKM Yay.
- Asım, Necip (h. 1331). “Nâbî’nin Kırk Hadis Tercümesi”. *Milli Tetebbu’lar Mecmuası*. II(4): 155-160.
- Attâr, Feridüddin (1947). *İlâhînâme* (çev. A. Gölpınarlı). İstanbul: MEB Yay.
- Ayvazoğlu, Beşir (1993). *Aşk Estetiği*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Banarlı, N. Sami (2001). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: MEB Yay.
- Bilkan, Ali Fuat (2014). *Nâbî, Hayatı Sanatı, Eserleri*. Ankara: Akçağ Yay.
- Bilkan, Ali Fuat (1998). *Nâbî-Hikmet, Şair, Tarih*. Ankara: Akçağ Yay.
- Bilkan, Ali Fuat (1997). *Nâbî Divanı*. C.I-II. İstanbul: MEB Yay.
- Bilkan, Ali Fuat (2006). “Mesneviler”. *Türk Edebiyatı Tarihi*. C. II. Ankara: KTB Yay. 291-306.
- Bilkan, Ali Fuat (2014). “Nâbî”. <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1846>. [Erişim Tarihi: 16.07.2018].
- BTK (1987). *Büyük Türk Klâsikleri*. C. 6. İstanbul: Ötüken-Söğüt Yay.
- Ceylan, Adem (2010). “Nâbî’nin Şiir ve Diğer Edebî Konular Hakkındaki Görüşleri”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. (5): 1-34.
- Coşkun, M. (2007). *Klasik Türk Şiirinde Edebi Tenkid: Şairin Şaire Bakışı*. Ankara: Akçağ Yay.
- Diriöz, Meserret (1994). *Nâbî Dîvânı (Eserlerine Göre Nâbî)*. İstanbul: Fey Vakfı Yay.
- Diriöz, Meserret (1979). “Nâbî’nin Ailesine Dair Yeni Bilgiler”. *Türk Kültürü*. 14 (167): 28, 33.
- Doğan, Muhammet Nur (2002). *Şeyh Galib-Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Gibb, E. J. W (1998). *Osmanlı Şiir Tarihi*. (çev. Ali Çavuşoğlu). Ankara: Akçağ Yay.

- Hançerlioğlu, Orhan (1997). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yay.
- Horata, Osman (2006). “Son Klasik Dönem (1700-1800) Şiir”. *Türk Edebiyatı Tarihi* (edt. Talat Sait Halman). İstanbul: KTB Yay.
- Horata, Osman (2004). “Nazım (Son Klasik Dönem)”. *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*. Ankara: AKM Yay.
- İpekten, Haluk, M. İsen, R. Toparlı, N. Okçu, T. Karabey (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: KTB Yay.
- İsen, Mustafa (1997). “Divan Edebiyatında Geleneğe Direnenler: Nâbî”. *Ötelerden Bir Ses*. Ankara: Akçağ Yay.
- İsen, Mustafa (1997). “Divan Şiirinde Nazire Geleneği”. *Ötelerden Bir Ses*. Ankara: Akçağ Yay.
- İsen, Mustafa (1997). “Tevarüd mü Nazire mi?”. *Ötelerden Bir Ses*. Ankara: Akçağ Yay.
- Kaplan, Mahmut (2008). *Hayriyye-i Nâbî*. Ankara: AKM Yay.
- Kaplan, Mehmet (1976). “Nabi ve "Orta İnsan" Tipi”. *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar-I*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Karahan, Abdülkadir (1967). *Nabi, Hayatı, Sanatı, Şiirleri*. İstanbul: Varlık Yay.
- Karahan, Abdülkadir (1987). *Nâbî*. Ankara: KTB Yay.
- Karahan, Abdülkadir (1991). *İslam Türk Edebiyatında Kırk Hadis*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Karahan, Abdülkadir (2006). “Nâbî”. *İslam Ansiklopedisi*. C. 32. İstanbul: TDV Yay.
- Kartal, Ahmet (2011). “XVIII. Yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı Mesneviler”. *Turkish Studies*. (6/1): 211-234.
- Kartal, Ahmet (2008). *Şiraz'dan İstanbul'a*. İstanbul: Kriter Yay.
- Korkmaz, S. (2001). “Nâbî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi”. *Türk Kültürü*. 39(459): 404-420.
- Kortantamer, Tunca (1984). “Nâbî'nin Osmanlı İmparatorluğunu Eleştirisi”. *Tarih İncelemeleri Dergisi*. (II): 83-116.
- Kortantamer, Tunca (1993). *Eski Türk Edebiyatı: Makaleler*. Ankara: Akçağ Yay.
- Köksal, M. F. (2006). *Sana Benzer Güzel Olmaz: Divan Şiirinde Nazire*. Ankara: Akçağ Yay.
- Köksal, M. F. (2003). “Nazire Kavramı ve Klâsik Türk Şiirinde Nazire Yazıcılığı”. *Diriözler Armağanı*. Ankara. 215-290.
- Köprülü, Mehmet Fuat (1934). *Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar*. İstanbul: Kanaat Kitabevi.
- Köprülü, Mehmet Fuat (1986). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Ötüken.
- Levend, Agâh Sırrı (1944). *Nabi'nin Surnâmesi: Vakaayı`-i Hitân-ı Şehzadegân-ı Hazret-i Sultan Muhammed-i Gazi li-Nabi Efendi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Levend, Agâh Sırrı (1967). *Divan Edebiyatında Hikâye*. Ankara: TDAY Belleten.
- Levend Agâh Sırrı (1988). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: TTK Yay.
- Levend, Agâh Sırrı (1943). *Divan Edebiyatı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

- Mengi, Mine(1985). *Divan Şiirinde Rindlik*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Mengi, Mine (1991). *Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî*. Ankara: AKM Yay.
- Mengi, Mine (2000). “Çağının İnsanı Olarak Nâbî”. *Divan Şiiri Yazıları*. Ankara: Akçağ Yay.
- Mengi, Mine (2014). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Oktay, Adnan (2014). *Nâbî'nin Münşeât'ı: İnceleme-Metin*. Doktora Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- Öztürk, Mustafa (2015). *Münşeât-ı Nâbî (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Doktora Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Pala, İskender (2013). *Yusuf Nâbî Hayriyye*. İstanbul: Kapı Yay.
- Şentürk, Ahmet Atilla ve Ahmet Kartal (2015). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Tıraş, Yusuf Can (2014). *Nâbî'nin Münşeâtı*. Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Yüksel Hüseyin (1997). *Gazavat-nameler ve Nabi'nin Fetih-name-i Kamanıçe Adlı Eserinin Metni*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

METİN

Metnin Kuruluşu Hakkında

Hayrâbâd kurulurken dört nüsha karşılaştırılarak metin oluşturuldu. Böylece beyit sayısı 2008'e kadar çıkartıldı. Bununla beraber nüsha karşılaştırması yardımıyla kurulan bu metin, bir edisyon kritik değildir.

Karşılaştırılan nüshaların belirlenişinde son derece titiz davranmış olmamıza rağmen, müellif hattına ulaşmak mümkün olmadığından, sağlıklı bir şecere tespiti yapmak da son derece zor olduğundan, tenkitli metin kurmaktan ve nüsha karşılaştırmalarına yer vermekten kaçındık.

Hayrâbâd'ın nüsha şeceresinin yapılabilmesi için, doğru ve eksiksiz nüsha tespitinin yapılması gerekmektedir. Yazma eser kütüphanelerinde kayıt altına alınan nüshalar haricinde Türkiye çapında neredeyse tüm kütüphanelerin yazma eserler kitaplığında bir veya daha fazla *Hayrâbâd* nüshası bulunabilmektedir. Milli Kütüphane ve Kültür Bakanlığı online tarama sayfasında kayıt altına alınan il, müze, üniversite kütüphaneleriyle temas kurulduğunda online taramada görüntülenmeyen yazma nüshaların varlığı da tespit edilmiştir. Örneğin "Yazmalar"da "te'lif" olduğuna dair kayıt düşüldüğü için incelemeye alınan Kayseri Raşit Efendi Yazma Eserler kütüphanesinde bulunan 1273/5 kayıt numaralı eserin haricinde aynı kütüphanede 21491 numaraya kayıtlı ve taramalarda görüntülenemeyen bir nüsha daha bulunmuştur.

Nüsha tespiti açısından yanıltıcı olan durum, bazı yazmaların kütüphane kayıtlarında, te'lif/istinsah tarihinin h.1117 olarak görünmesidir. Bu, eserin te'lif tarihidir. Bu durumda bu tarihi taşıyan nüshalardan birinin müellif hattı olması, en azından müellif hattına en yakın nüsha(lar) olması gerektiği düşünülür. Ancak, yapılan ön incelemede te'lif/istinsah kaydının eserin sonundaki tarih manzumesinde düşülen h.1117 tarihinin eserin sonunda rakamla belirtilmiş olmasından kaynaklanan bir hata olduğu anlaşılmaktadır.

Metin kurarken karşılaştırılan nüshalar, mevcut nüshalar içinde beyit sayısı açısından en fazla, istinsah tarihi (bilinenler) telif tarihine yakın, en düzgün çalışmalardır. Yine aynı şekilde gerek beyit sayısının fazlalığı gerekse son derece düzgün bir nüsha oluşu sebebiyle metin kurulurken faydalanılan bir nüsha Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nin Agâh Sırrı Levend yazmaları arasında çıkmıştır. Kütüphanenin Seyfettin Özege ve Agah Sırrı Levend yazmaları bölümünde toplam dört *Hayrâbâd* nüshası bulunmaktadır.

Metin oluşturulurken şu nüshalar kullanılmıştır:

1. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonu 3433

211X126, 155X62 mm ölçülerinde olan yazma, talik hatla kaleme alınmıştır. 46 ile 101. varaklar arasında yer alan bu eserin satır sayısı 19'dur.

2. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hudai Efendi Koleksiyonu 1316

Talik hatla kaleme alınan yazma, 47 ile 102. varaklar arasında yer alıp 214X137, 165X75 mm ölçülerindedir. Eserin satır sayısı 19'dur.

3. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Yazma Bağışlar Koleksiyonu 1397

68 varaktan oluşan yazma, nesih hatla kaleme alınmıştır. 215X150, 160X95 mm ölçülerinde olan eserin satır sayısı 15'tir.

4. Atatürk Üniversitesi, Seyfettin Özege Kitaplığı, Agâh Sırrı Levend Yazmaları

ASL 71 numaralı yazma, talik hatla kaleme alınmıştır. Satır sayısı 21, varak sayısı 49'dur.

Bismillāhirrahmānirrahīm

Mef'ülü Mefā'ilün Fe'ülün

1. H̄amd añā ki h̄amd añā revādur
H̄amdüñ dahı h̄amdine sezādur
2. H̄amd añā ki olmayaydı mutlak
H̄amd olmaz idi vücūda mülhak
3. H̄amd añā ki nāmı olmasa H̄ayy
Olurdu bu kā'ināt lā-şey
4. H̄amd añā ki olmayaydı Qādir
Olmazdı bu kār-hāne zāhir
5. H̄amd añā ki olmayaydı 'Ālim
Bulmazdı bu şūreti 'avālim
6. H̄amd añā ki itmese irāde
Çıkmaz şeb-i ğayb bāmdāde
7. Tesbīh ile h̄amdin eyler ĩrād
Gülşende zebān-ı serv ü şimşād
8. Rū-māl-i cemāli halka-i cīm
H̄amd itmege dāl harf-i "hā mīm"
9. Raḥmān u Raḥīm ü H̄ayy u Qayyūm
'Allām u Hakīm ü Ferd ü Deyyūm
10. Fettāh u Cevād u Berr u Tevvāb
Ġaffār u Ġanī Kerīm ü Vehhāb
11. Sulṭān-ı memālik-i irādet
Şāhen-şeh-i taht-gāh-ı kudret

12. Devr-āver-i nüh revāk-ı eflāk
Ārām-dih-i ṭabī‘at-i ḥāk
13. Bālā-ber-i dūdmān-ı āteş
Teklīf-kün-i sirişt-i ser-keş
14. Bār-āver-i şāḥ-sār-ı hestī
Penc-efgen-i nahl-i ḥod-perestī
15. ‘Uşşār-ı sehā’ib-i zemistān
Ressām-ı şaḥāyif-i gülüstān
16. Dārende-i ḥāne-i müseddes
Ārende-i günbed-i muḳarnes
17. Devr-i ezel ü ebed behem-dār
İ‘cāz u şudūr-bend-i edvār
18. Mıstar-keş-i şafḥa-i merātib
Ḥāme-zen-i nüşḥa-i mevāhib
19. Mıkrāz-zen-i şehādet ü ğayb
Düzende-i ṭarf-ı dāmen ü ceyb
20. Mi‘mār-ı binā-yı çār erkān
Bārū-keş-i şeh-r-bend-i imkān
21. Sulṭān-ı serīr-i lā-yezālī
Müstāgnī-i taḥt-ı lāübālī
22. Ni‘met-keş-i pīş-gāh-ı ‘ālem
Ta‘yīn-kün-i kısmet-i dem-ā-dem
23. Cārī-kün-i cūy-bār-ı ervāḥ
Cūş-āver-i şāḥsār-ı eşbāḥ

24. Baḥşende-i küt-ı murğ u māhī
Rezzāk-ı sepīdī vü siyāhī
25. Şīrāze-keş-i kitāb-ı imkān
Mecmū‘a-nüvīs-i kān mā kān
26. Āyīne-dih-i ‘arāyis-i ğayb
Ser-levḥa-keş-i kitāb-ı lā-rayb
27. Kārinde-i toḥm-ı mezra‘-ı şun‘
Hırmen-kün-i şaḥn-ı merta‘-ı şun‘
28. Tertīb-dih-i caḥīm ü cennet
Per-sāz-ı dü-ķabza-i ‘adālet
29. Rīzende-i āftābe-i māh
Şüyende-i çehre-i şebān-gāh
30. ‘Aķreb-nih-i sā‘at-i semāvāt
Mīzān-dih-i çārsū-yı evķāt
31. Sübhāne’l-lāhi zihī şanāyi‘
Mā-aḥsen hāzihi’l-bedāyi‘
32. Elvān u nuķūşı kâ’inātuñ
Hep perdesidür cemāl-i zātuñ
33. ‘Ālemde olan ḥayāt-sārī
Esrār-ı ḥayāt-ı perde-dārī
34. Muḥtāc-ı ‘aṭāsı çarḥ-ı ezrak
Lebrīz-i hevāsı heft-zevraķ
35. Ni‘met-ḥor-ı imtinānı ni‘met
Devlet-res-i āsitānı devlet

36. Fermān-ber-i h kmi emr   fermān
İhsān-baĥş-ı c d  luĥf u iĥsān
37. N şān-ı şarāb-ı c d  me'vā
P şān-ı k māş-ı luĥfi ĥavrā
38. İcādı ile cel  mekāmin
İĥsānı ile ġan  me'ādin
39. M stecmi'-i kenz-i rızķı şahrā
M staġrak-ı āb-ı luĥfi deryā
40. Sultān u gedā faķ r bāb 
Vābeste-i rızķ-ı nān u āb 
41. Bu c mle r s m u bu iřārāt
Olmaķda del l-i maĥzen-i zāt
42. S r-āb-ı c y-ı kerm-i zirā'āt
İĥyā-yı nem-i ni'am-ı nebātāt
43. Bir zerre mi var b lend ya z r
H 'ān-ı kereminden olmaya s r
44. Kān-ı kereminde var mı yāķ t
Kim kaĥre-i ābın itmeye ķ t
45. Āb-ı kereminden oldu peydā
Şand ķ-ı şadefde d rr-i yektā
46. Zerrāt-ı cihān b -n m d 
R ġ-ı raķam kitāb-ı c d 
47. Bu n kte m berhen   m sellem
Allāĥ ġan  faķ r ādem

48. Şun‘ında yemm-i sipihr-i dölâb
Deryâ-yı muhîṭ-i kaṭre-i âb
49. Cüdiyla ‘adem-i vücûd-ı dîde
Nûriyla ‘amâ güşâde dîde
50. Hep bâr-ı irâdetindedür pest
Bu heft şümâr üştür-i mest
51. Mersûme hürî muşîb ü sâhî
Mînnet-keş-i bârı gâv u mâhî
52. Olmağda nüşâre-pâş-ı eczâ
Mînşâr-ı teḳâbülât-ı esmâ
53. Her ḳahrı hezâr luṭfi şâmil
Her zehri hezâr şehde şâmil
54. Şun‘ı ile oldı cevher-endâz
Mânend-i çenâr sîne-i bâz
55. Me’mûr-ı sühân-güzâri-i nâs
Âmed-şüd-i kâr-dân-ı enfâs
56. Cünbîde-i şevḳıdur ‘anâşır
Mihriyle döner bu nüh devâ’ir
57. Bu heft ḥamâm-ı tîz-pervâz
Şevḳ ile olur mu‘allaḳ-endâz
58. Göstermede gerdiş-i muşanna‘
Bu heft piyâle-i muraşşa‘
59. Seyr eyle bu şun‘-ı bî-mişâle
Gerdişde piyâle-ber-piyâle

60. Bî-revġan u bî-fetîl şākıb
Çandîl-i mu‘allaġ-ı kevākib
61. Gösterdi levāzımın kemāhî
Çurduġda bu heft bār-gāhı
62. Bāzārı kesāddan müberrā
Āşārı fesāddan mu‘arrā
63. Her tākde şad-hezār hūşe
Her hūşede şad-hezār tūşe
64. Her ‘illete şad-‘ilāc hāzır
Her sūġda şad-revāc hāzır
65. Bir loġma dehenden olsa rîzān
Dest açmada müşterî-i çendān
66. Mevzū‘ der-i serāçe-i cān
Çil pāye bu nerd-bān-ı imkān
67. Hep şānına kār-gāh-ı kudret
Bālādan urur bu naġşa şüret
68. Nābî ne ġadar iderseñ iġdām
Esrār-ı vücūd bulmaz encām
69. Yek zerresini edā ne ġābil
Baġr-i ezeli bulur mı sāhil
70. Şanma bu nuġuş-ı şun‘ı bāzî
Hem-reng-i ġaġıġat it mecāzı
71. ġayretle olinca şāh-ı levlāk
Sebbābe-gezā-yı mā-‘arefnāk

72. Sen ande alursun ey leb-i pest
Dāmān-ı beyāna urmaġa dest
73. Kim ādir olur olunca ebkem
İhşā’-i Őenāda faħr-i ‘ālem
74. Vaşf-ı ezeli beyāna Őıġmaz
Ol murġ bu āŐiyāna Őıġmaz
75. OlmıŐdur o Őahbāz-ı ālāk
Vāreste-i dām-gāh-ı idrāk
76. Bīrūn-ı muṭāvī-i maġālāt
Bālā-yı ġudūd-ı iħtimālāt
77. ‘Aczūñ bil o semte unki yok yol
Mānende-i ġāmeye ser-pīŐ ol
78. Őimden girū ġāme-i sebūk-bāl
İtsūn ser-i rāh-ı na‘te rū-māl
- NA‘T-İ FAħR-İ MEVCŪDĀT**
79. Ey ġāme baŐuñda devletūñ var
Kim ġizmet-i na‘te himmetūñ var
80. Ey Őafħa ne sāħa-i Őafāsın
Kim dāmen-i na‘te ehre-sāsın
81. Bu baħt-ı bülend ü adr-i ‘ālī
EvŐāf-ı ġabīb-i lā-yezālī
82. Her bir aleme mŪyesser olmaz
Her bir varaġa muġadder olmaz

83. Her bir varaķuñ bu baħtı yoķdur
Her bir alemũñ bu baħtı yoķdur
84. Her ĥāme olur mı hi mũkerrem
Her parmaġa zeyn olur mı ĥātem
85. Her Őafħaya dũŐmege bu zĩnet
NaķķāŐ-ı adr virũr mi ruĥŐat
86. oķ ĥāme vũ oķ midād vardur
oķ Őafħa-i bĩ-sevād vardur
87. Bĩ-ma‘ni yire dũŐer gũzārı
Beyhũde siyāh olur ‘izārı
88. ũn Őāni‘-i bĩ-Őerĩk ũ enbāz
İtdi seni bu Őerefle mũmtāz
89. Ol ey alem-i gelũ-bũrĩde
urbān-ı Őafā bu rũz-ı ‘ĩde
90. Őũkrānesine bu luĥfuñ ol sen
Seccāde-i Őafħaya ser-efgen
91. ek silk-i beyāna gũher-i nev
Ol medĥ-i Nebĩ‘de Ĥaķķ’a pey-rev
92. Ser-ĥalka-i enbiyā-yı mũrsel
Hādĩ-i sũbũl nebiyy-i ekmel
93. BaĥŐende-i kişver-i muĥalled
Őāhen-Şeh-i enbiyā Muĥammed
94. Ma‘nā-yı kitāb-ı āsumānĩ
MaķŐũd-ı ĥiĥāb-ı kũn fe-kānı

95. Sulţān-ı kalem-rev-i risālet
Ser-çeşme-i cūy-bār-ı rahmet
96. Zih-bend-i kemān-ı k̄ābe kavseyn
Bāzū-keş-i kabzateyn-i kevneyn
97. Şāhen-şeh-i taht-gāh-ı ‘izzet
Bismillāh-ı nūşha-i nübüvvet
98. Sulţān-ı serīr lī-ma‘allāh
Çāk-efgen-i ceyb-i sikke-i māh
99. Hūrşīd-i meşārık-ı kemālāt
Gencūr-ı hazā’in-i maķālāt
100. Yek-noķta-i nūh-muħīţ-i rahmet
Lū’lū’-i şadef-nişīn-i ‘izzet
101. Maķşūre-nişīn-i ‘aķl-ı evvel
Dānende-i mücmel ü mufaşşal
102. Fermān-dih-i taht-ı ercümendī
Cevlān-ger-i sāha-i bülendī
103. Kāvende-i çeşme-sār-ı rahmet
Şüyende-i çirk-i cāhiliyyet
104. Ra’yet-keş-i leşker-i melā’ik
Ārāyiş-i mesned-i erā’ik
105. Sevdā-ger-i kārđān-ı lāhūt
Zīnet-dih-i çārsū-yı nāsūt
106. Şem‘-i zulumāt-süz-ı ğaflet
Hādī-i girīve-i đalālet

107. Sermāye-i hestī-i dü-‘ālem
Bādī-i mūkerremī-i ādem
108. Evvel güher-i hizāne-i rāz
Āhīr-res-i taht-gāh-ı i‘cāz
109. Nev-bāve-i naḥl-i āferīniş
Gül-berg-i ḥadīka-i güzīniş
110. Dānende-i resm-i reh-nümāyī
Dārende-i ḥaḳḳ-ı pīşvāyī
111. Ser-saṭr-ı kitāb-ı aḳdemiyet
Memhūr-ı nigīn-i ḥātemiyet
112. Yenbū‘-ı füyüz-ı nūr-ı aḳdes
Tāb-efgen-i maşrıḳ-ı muḳaddes
113. Kesr-āver-i ‘ırz-ı Lāt u ‘Uzzā
Çāk-efgen-i ceyb-i ṭāḳ-ı Kisrā
114. Vīrān-kün-i düdmān-ı evhām
Rīzende-i āb-ı rüy-ı eşnām
115. Reh-dād-ı ketā’ib-i ‘amāyī
Serdār-ı sipeh-keş-i semāyī
116. Maḥşül-i mezāri‘-i teḳālīb
Mefhūm-ı ḥulāşa-i terākīb
117. Dībāce-i defter-i siyādet
Şeh-beyt-i ḳaşīde-i irādet
118. Āsūde-nişīn-i mesned-i nāz
Zānū-zede-i serīr-ı i‘zāz

119. Ser-saṭr-ı defātir-i nübüvvet
İmzā-yı kıbāle-i şerī‘at
120. Māye-figen-i ḥamīr-i ĩmān
İksīr-i nuḥās-ı şirk ü ḥızlān
121. Şeh-mevc-i nuḥust-ı lücce-i nūr
Ruḥ-şūy-ı midād-ı reng-i deycūr
122. Hestī-i cihān ṭufeyl-i zātı
Mir’āt-ı şifāt ḥaḳḳ-ı şifātı
123. Tertīb-i vücūdı sırr-ı esrār
Terkīb-i ṭılısmı nūr-ı envār
124. Ḥāk-i deri tūtiyā-yı idrāk
Cevlān-gehi māverā-yı eflāk
125. Aḥlākı sūtüde-i İlāhī
Evşāf-ı cemīlesi kemāhī
126. Aḥkāmı için çekilmiş imzā
Menşūr-ı sipihrede Şüreyyā
127. Ferrāş-serā-yı cāhī eflāk
‘Unvān-ı berāt-ı ḳadri levlāk
128. Ārāyiş-i ḳudsiyān maḳālī
Metbū‘-ı behiştıyān ḥışālī
129. Envārınun oldığı müselleme
Mescūd-ı melā’ik olmaḳ aḳdem
130. Tefsīr-i fazīletinden İdrīs
Eylere şaff-ı ḳudsiyāna tedrīs

131. Cūdından alup bızā‘a-i rūḥ
Cūdi‘ye yanaşdı keşti-i Nūḥ
132. Aḥlāḳına olmayaydı ma‘den
Olmazdı Ḥalil’e nār gülşen
133. Olmaḳla ruḥında nūrı tābān
İsmā‘īl’e kebş olındı ḳurbān
134. Naḳḳāş-ı ‘izārı bī-tekellūf
Nīreng-i cemālin itdi Yūsuf
135. İtdi bu sebeble ol meh āsān
Taḥvīl-i burūc-ı Delv ü Mīzān
136. El gölgesini idince i‘tā
Mūsā’ya virildi dest-i beyzā
137. ‘Ālemleri itdi ‘anber-ālūd
Āvāze-i midḥatiyle Dāvūd
138. Mihrinden olunca sūz-perverd
Mūm oldı elinde āhen-i serd
139. Ḥatmiyyeti ravzasında reyḥān
Ḥaṭṭ-ı ruḥı ḥātem-i Süleymān
140. Feyz-i nefesinden oldı ‘İsā
Emvāta kitāb-ḥ‘ān-ı iḥyā
141. Şiddīḳ-ı şadīḳı itdi tevḫīḳ
Şāyeste-i ibtidā-i taşdıḳ
142. ‘Adlinden alınca behre Fārūḳ
Tiryāḳ-ı fütūḥa oldı Fārūḳ

143. Şerminden alınca vāye ‘Oşmān
Şerm itdiler andan ins ile cān
144. ‘İlminden alınca māye Ḥayder
Oldı müdün-i ‘ulūmına der
145. İslām’a ki itdi ḥalkı da‘vet
Uşta odur evvel-i şefā‘at
146. İ‘cāz ile itdi ḥalkı sīrāb
Engüştleri mişāl-i mīzāb
147. Mikyās mişāl itdürür müşt
Nīl üzre teraḳḳī penc engüşt
148. Engüşti idüp dü-nīme māhı
Sīmīn-teber itdi peyk-i rāhı
149. Ger olmasa kā’ināta hādī
İcād-ı cihāna zātı bādī
150. Girmezdi metā‘-ı ‘ömr deste
Dükkān-ı ‘adem ḳalurdı beste
151. Eşyādan eşer degüldi peydā
Envārıdur eyleyen hüveydā
152. Şehr-i ‘ademüñ güm idi rāhı
Feth itdi vücūdınıñ sipāhı
153. Ḳur’ān-ı Kerīm olunca nāzil
Nesh oldu şerāyi‘-i evā’il
154. Tutmışdı cihānı gerd-i eşrāk
Şubḥ-ı nefesiyle eyledi pāk

155. Oldı nesak-ı selef nişeste
Mānend-i meh-i nigīn şikeste
156. Başt itdi kumāş-ı kār-hāne
Āyīn-i Muhammed'i cihāna
157. Bulduğda metā'-ı şer'i şöhret
Kalmadı köhne metā'a kıymet
158. Sultān ālāyı olunca vāşıl
Sāliflerüñ oldı hükmi zā'il
159. Ümmī-i luğat-şinās aḥcār
Nā-h'ānde-i sühan-resā- eşcār
160. İkbāli virür dırahta reftār
İşğası virür cemāda güftār
161. Ol lezzet-i secdedür ki hālā
Baş kaldıramaz dü-naḥl-i ḥurmā
162. Ey seyyid-i dūdmān-ı ādem
Ey şadr-nişīn-i her dü-'ālem
163. Sen kande vü ben ḥaķır kande
Sultān kande faķır kande
164. Nāmuñ senüñ efzālü'l-efāzıl
Kadrüm benüm esfelü'l-esāfil
165. Bir vechle saña nisbetüm yok
Nāmuñ añacaķ liyākatüm yok
166. Sen raḥmet-i kār-hāne-i cūd
Ben rü-siyeh-i mefāsīd-endūd

167. Sen neyyir-i āsumān-ı rahmet
Ben silsile-dār-ı künc-i zillet
168. Sen pādişeh-i serîr-i levlāk
Ben tūde-i hāk hār-ı hāşāk
169. Sen kufî-güşā-yı bāb-ı ğufrān
Ben beste-i çār-mih-i ‘işyān
170. Sen hādî-i bî-rihān-ı ümmet
Ben güm-reh-i vādî-i kesālet
171. Sen taht-nişîn-i ‘izz ü şādî
Ben kûçe-neverd-i nā-murādî
172. Sen hāzin-i genc-i rahmet-ābād
Ben kāse tehî faķîr bî-zād
173. Sen ğurfe-tırāz-ı ‘arş-ı Raħmān
Ben hufre-nişîn-i çāh-ı ħarmān
174. Sen bend-güşā-yı dest-i ‘ālem
Ben beste-rev-i der-i cehennem
175. Hiç olmadı rûy-ı luţfa kâbil
Āyîne-i nāz dūde-i dil
176. Qalmış görünür zelîl ü bî-kes
Sen olmaz iseñ baña meded-res
177. İtdi beni rāh-ı zillete peyk
A‘dā-yı ‘adüvv-i beyne cenbeyk
178. Şermendeyüm itdigüm günehden
Feryād bu nefsi-rû-siyehden

179. Olduğda ‘amel-künān-ı ümmet
Āsūde-niřin-i ıařr-ı cennet
180. Lāyık mı bu nā-murād u ĥaste
Dūzađda ıalam řikeste beste
181. Anlar ola ıaşrda şarab-nāk
Ben dūzađ içinde zār u ġam-nāk
182. Anlar leb-i cūda řād u ĥandān
Ben āteř içinde zār u giryān
183. Meřhūd ola zevı-ı ehl-i cennet
Āteřden idem nigāh-ı şasret
184. Anlar ola cālis-i erā’ik
Ben olam esīr-i đarb-ı mālik
185. Anlar ola nā’il-i emānī
Ben beste-i pençe-i zebānī
186. Nābī-i faıır-i rū-siyāhī
Mūstađraı-ı lücce-i ġünāhī
187. Redd itme der-i ‘ināyetüñden
Mařrüm ıoma řefā‘atüñden
188. Ey seyyid-i kār-ġāh-ı ĩcād
Eyle beni bu belādan āzād
189. Sū-i ‘amelümden itme ikrāh
ıoyma beni bī-nařīb-i lillāh
190. İt Nābī-i bī-kese ‘ināyet
Yek zerre-i pertev-i řefā‘at

191. Şaştı güzer itdi sinn ü sālī
Meyl eylemedi şalāḥa ḥālī
192. Şād olmağa ol ḥazīn ü nā-şād
Luṭfuñdan olur olursa imdād
193. ‘Afv itmek ile o rū-siyāhī
Eksilmeze raḥmet-i İlāhī
194. Raḥm eyle ḳoma bu ḥ’ār-zārī
Üftāde-i ḥāk-i ḥāk-sārī

MAḲĀLE-İ Mİ‘RĀCİYYE

195. Bir şeb ki ‘ināyet-i İlāhī
Zeyn itmiş idi bu bār-gāhī
196. Aḥterle sipihir olup müzehheb
Zer cāme ile şatardı kevkeb
197. Bu köhne-sarāy-ı ābnūsı
Giymişdi libāçe-i ‘arūsı
198. Şeb şalmışdı cihāna sāye
Meh yakmışdı çerāğ-ı pāye
199. Riḥlet idicek ḳavāfil-i Ćīn
Ṭolmışdı cihān ğubār-ı müşğīn
200. Olmışdı çerāğ-ı māh-ı enver
Meş‘al-keş-i kārvān-ı aḥter
201. Olmışdı o şām-ı cennet-āsā
Pür-neş’e-i feyz-i heft mīnā
202. Oldı felek-i şükūfe-cüşān
Ma‘müre-i şāma sebz-i meydān

203. Olmışdı zamāne pür-reyāhīn
Ammā ara yirde berg-i nesrīn
204. Çerh eyleyüp ol şeb iftiḥārı
Giymişdi ḳabā-yı pūte-dārı
205. Olduḳda şikeste beyza-i zer
Ḳaşrı taḡılup görindi aḥter
206. Ḳaṭ‘ oldı enār-ı mihr-i raḥşān
Her cānibe dāne oldı ḡaltān
207. Zer-ger idicek sevādı taşmīm
Eflāke taḡıldı rīze-i sīm
208. Biṭṭīḥ-ı ḥūrı kesince devrān
Eṭrāfa çekirdek oldı rīzān
209. Çarḥ ile çekildi penbe-i rūz
Ḥabb oldı sitāre-i şeb-efrūz
210. Vārūn olıcak sitāre-i ḥūr
İtdi ḳaṭarāt ‘ālemi pür-nūr
211. Mihr oldı şadef mişālī meksūr
Āfāḳa yayıldı dürr-i menşūr
212. Çün kīse-i mihr oldı rīzān
Çil aḳçe ile pür oldı meydān
213. Şıḳdıḳda turunc-ı mihri aḥşam
Oldı leke-dār cāme-i şām
214. Yutdıḳda felek ‘izār-ı mihri
Terletdi ḥarāreti sipihri

215. Şem‘ aşdı ‘izārına sitāre
Pervāneler oldu pāre pāre
216. Āyīne-i mihr olup şikeste
Dīvāra yapışdı ceste ceste
217. Olmuşdı o şām pertev-efşān
Her zerre bir āftāb-ı rahşān
218. Bir şekl idi nūrıla leb-ā-leb
Peydā idi rāz-ı perde-i şeb
219. Bir gūne idi temevvüc-i nūr
Kim zulmet idi miyānçe-i mūr
220. Deryā-yı fūrūğ idüp telāţum
Çalmışdı cezīre şekli encüm
221. Olmuşdı ‘azīz zulmet ol şām
Mānende-i hāl-i ‘anberīn-fām
222. Olmuşdı sevāddan nişān güm
Çalmışdı meger ki çeşm-i merdüm
223. Olmuşdı mişāl-i mevce-i cū
Berrāk-ı sefīd çīn-i gīsū
224. Ol şeb gül-i bāğ-zār-ı hestī
Sermāye-dih-i bülend ü pestī
225. Maḥbūb-ı Hudā Resūl-i Ekrem
Bādī-i vücūd-ı her dü-‘ālem
226. Maḫşūd-ı zuhūr-ı āferīniş
Yektā gül-i gülşen-i güzīniş

227. Nāzende-niṣīn-i mesned-i nāz
‘Ankā-yı nūh āṣiyān-ı i‘zāz
228. İtmişdi berāy-ı ‘iṣ-i cānı
Teṣrīf-i sarāy-ı Ümmühān’ı
229. Müjgānları içre h̄‘āb-ı şīrīn
Olmışdı lihāfe pīç-i müşgīn
230. Girmişdi biri birine müjgān
Olmışdı ğıṭā-yı revzen-i cān
231. Olmışdı dü-dīde-i cihān-tāb
Peymāne-i lezzet-i şeker-h̄‘āb
232. Nā-gāh irişüp emīn-i ḥāzret
Naḳḳād-ı resā’il-i risālet
233. Murğ-ı melekūt-ı lāne-i vaḥy
Hem-rāz-ı bülend-ḥāne-i vaḥy
234. Ḥallāl-ı ‘uḳūd-ı emr-i mu‘ḍel
Hem-şoḥbet-i enbiyā-yı mürsel
235. Aḥkām-resān-ı pādişāhī
Ārende-nāme-i İllāhī
236. Hem-rāz-ı kitāb-ı āsumānī
Peygām-güzār-ı cāvidānī
237. Serdār-ı melā’ik-i muḳarreb
Cibrīl-i emīn ḥaber-ber-i Rab
238. Çeşm-i dü-cihān Resūl-i Muḥtār
Āvāze-i perden oldı bīdār

239. Çeşminden uçınca t̄ā'ir-i h̄'āb
Şāhīn-i nigāhı itdi pertāb
240. Medd viridi çü k̄āmet-i nigāha
Cibrīl irişdi pīşgāha
241. Cibrīl-i emīn çün itdi taqdīm
Ber-kā'ide hāk-būs-ı ta'zīm
242. Ādābıla itdi peyk-vārī
Teblīg-i selām-ı Kird-gār'ı
243. Mālīde idüp gözin tūrāba
Şu viridi hadīka-i hiṭāba
244. K'ey neyyir-i āsmān-ı ihsān
Ey rūḥ-ı cihān ḥabīb-i Yezdān
245. Ey kuṭb-ı vüçüd merkez-i cüd
Maḫşüd-ı zuhūr-ı büd u nābüd
246. Ey efzal-i fāzılān-ı 'ālem
Ey ekmel-i kāmیلān-ı ādem
247. Ey münteḥab-ı kitāb-ı ĩcād
Ey ferd-i bülend-ḫadr-i ifrād
248. Ey dürr-i vüçüd baḫş-ı eşdāf
Ey pīş-rev-i revān-ı eslāf
249. Ey şem'-ı münīr-i bezm-i ümmīd
Ey çeşm-i çerāg-ı bezm-i Cāvīd
250. Ey dāver-i kişver-i şefā'at
Ey k̄ā'id-i mevkib-i hidāyet

251. Ey mevc-i nuḥust-ı baḥr-i muṭlak
Dīdāruña teşne Ḥazret-i Ḥak
252. Ey ḥāk-nişīn-i genc-i nāsūt
Teşrīfüne teşne bezm-i lāhūt
253. İqbālüne tengdür bu ‘ālem
Ur bārgēh-i bülende süllem
254. Pāyuña nişār için müretteb
Dürr ile tokuz tabak leb-ā-leb
255. Āyīn için aşdı çarḥ-ı mīnā
Dükkānıma bir benekli ḥārā
256. Şevḳ-ı kademūñle taldı emlak
Zeyn oldı sürādikāt-ı eflāk
257. Ferrāş-ı kıbāb-ı āsumānı
Baş itdi kumāş-ı kehkeşānı
258. Zeyn itdi tıbāk-ı seb‘i aḥter
Dāmen dāmen şaçıldı gevher
259. Genc-i İrem’i boşatdı Rızvān
Zeyn itdi behiştı ḥūr u ğilmān
260. Şaf çekdi kudūmuña melekler
Raqs eyledi şevkuña felekler
261. Ey şāh-ı manaşsa-i nübüvvet
İtdi seni Ḥak ḥuzūra da‘vet
262. Āmāde kudūmuña kemāhī
Envā‘-ı ziyāfet-i İlāhī

263. Ey mihr-i münîr şubh-ı ümmîd
Pâ-bûsuña teşne mâh u hürşîd
264. Şal şûriş-i şevk-ı kudsiyâna
Baş pâyuñı saḥ-ı lâ-mekâna
265. Çeşm-i melekûtı eyle rûşen
Şahn-ı ceberûtı eyle gülşen
266. Kıl serv-i behişte ‘arz-ı kâmet
Kopsun ser-i sidreye kıyâmet
267. Bu menkâbet-i bülend-pâye
Hiç şalmadı bir serv üzre sâye
268. Hiç kimsenüñ olmadı bu devlet
Bâlâsına sâye-bahş-ı ‘izzet
269. Bu devlet-i kurb u câh-ı berter
Bir mürsele olmadı müyesser
270. Bir kimsenüñ olmadı bu mi‘râc
Farğ-ı ser-i iftihârına tâc
271. Yerden göge farğı âşikârâ
‘Arş-ı şamedî vü Tûr-ı Sînâ
272. Çok farğ-ı lüzüm câr-ı Mûsâ
Ey ta‘diye-dân-ı sırr-ı İsrâ
273. Bu bârgeh olmadan mümedded
Mağşûd bu leyledür mücerred
274. Hem ‘arş ola pây-bûsa nâ’il
Hem sen olasın kemâle vâşıl

275. Hem Hâk seni ide halka rahmet
Hem sen olasın nedîm-i hâzret
276. Ey seyyid-i nâzenîn kıyâm it
Aķşâ-yı maķāşide hırâm it
277. Ol pâdişeh-i bülend-i aķter
Oldı bu peyâmdan mübeşşer
278. Kõndı serine hümâ-yı devlet
Mest itdi nüvîd-i bezm-i vuşlat
279. Geldi o zamân kıyâm-ı nâza
Mânende-i serv-i ihtizâza
280. Cibrîl-i sefir-i sidre-pîrâ
Çekdi aña bir Burâķ-ı ra'nâ
281. Ammâ ne Burâķ berķ-ı hâtıf
Hem-cünbiş-i nûr-ı çeşm-i hâtif
282. Sîmâsı mişâl-i hûr-ı Rızvân
Ruhsârı mişâl-i rû-yı insân
283. Şîrîni-i hey'eti niĝeh-sûz
Ârâyiş-i hilķati dil-efrûz
284. A'zâsı sûtûde naķşı hoş-ter
Şeffâf-mişâl-i âb-ı Kevşer
285. A'zâsı mücevher ü müşâ'sâ'
Rânında iki per-i muraşşâ'
286. Bir gûne idi o cüst ü çâlâk
Kim gerdine irmez idi idrâk

287. Eyyām-ı neşātdan sebük-rev
Mānend-i vişāl-i tîz-ter-rev
288. İtmek dem-i vaşlda ne minnet
Reng-i ruḥ-ı ‘āşıkānı sebkat
289. Sīm-āb mişālî cūş iderdi
Mānende-i yemm ḥurūş iderdi
290. Baḥr üzre eger ideydi reftār
Olmazdı nişān-ı süm-i bedīdār
291. Reftār için ursa ‘arşaya süm
Eylerdi ḥayālden evvel taḳaddüm
292. Nāzendelüğe gelince pāyı
Farḳ itmez idi türāb u māyı
293. Pervāz için itdüğünde per-bāz
Cibrīl idi ancak aña dem-sāz
294. Kaşd eylediginde server-i dīn
Olmağa Burāk’a zīver-i zīn
295. Ser-keşlük idüp Burāk-ı berrāk
Oldı reh-i inḳıyāddan ‘ākḳ
296. Mānende-i āhū-yı remīde
Teslīmden oldı ser-keşīde
297. Cibrīl görüp bu vaz’-ı ḥāmı
Şerme bedel oldı iḥtirāmı
298. Aña didi ey Burāk-ı gül-gün
Bilmem ne bu cünbiş-i diger-gün

299. N'oldı saña kim ibā idersin
Baht irdi saña hebā idersin
300. Bu devlet ü bu sa'ādet ü fer
Bir rahşa hiç olmadı müyesser
301. Kimdür idecek bilür misin sen
Maqşüre-i zīnūñi nişīmen
302. Olmazsañ o şeh-süvāra sen rām
Fitrākine bestedür nüh ecrām
303. Bilseñ saña rākib olanı sen
Çeşmüñde iderdüñ aña mesken
304. Sen rāyizüñüñ kim oldıguñ bil
'Ākķ olma ri'āyet-i edeb kııl
305. Bulmazdıķ o kevnı itnese şen
Ne sen şeref-i vücūd ne ben
306. Fehm it budur uşta ey sebük-pā
Ser-ħayl-i peyemberān-ı Mevlā
307. Bu ħazret-i faħr-i enbiyādur
Maħbüb-ı Cenāb-ı Kibriyā'dur
308. Gūş itdi Burāk çün bu rāzı
Sürdi yire çehre-i niyāzı
309. Şerm itdi teħallüf itdiginden
Vādī-i ħılāfa gitdiginden
310. Şermendeliginden oldı her sū
Mīzāb-ı ħūy-ı ħicāb-ı her mū

311. İtdi anı cūş-ı şerm-sārī
Efgende ‘inān-ı bürbārī
312. Ruhsārı olup nümüne nā-gāh
Ol vechle oldı ma‘zeret-h‘āh
313. K‘ey fātiḥ-i daḥme-i şefā‘at
Dir adına kilīd-i raḥmet
314. Ferdā-yı kıyāmet oldıġında
Şaḥn-ı ‘Araşāt taldıġında
315. Ol günde saña berā-yı ta‘zīm
Olınsa gerek hedıyye taḥdīm
316. Gönderse gerek Cenāb-ı Bārī
Ben gibi Burāk-ı çil hezārı
317. Ol günde yemm-i ḥuḳūḳ idüp cūş
İtme bu kemīneyi ferāmūş
318. İtme beni ey Kerīm-i zī-şān
Endāḥte-i şıḩabl-ı nısyān
319. Gūş eyleyecek ḥabīb-i ekrem
Müjdeyle derūnın itdi ḥurrem
320. Gūşını müşennef itdi min ba‘d
Va‘deyle nebiyy-i şādıḳu‘l-va‘d
321. Ol va‘de ḩabī‘atin idüp rām
Zülle bedel oldı cünbiş-i ḩām
322. Cibrīl yanaşdırup Burāk‘ı
Faḩr-i rusül oldı aña rākī

323. Mānende-i āftāb-ı rahşān
Taḥvīl-geh oldı burc-ı mīzān
324. Pāyıla şeh-i felek nişīmen
Çün çeşm-i rikābın itdi rüşen
325. Aldıqda Burāq anuñ şemīmin
Būs itdi ‘inān keff-i kerīmin
326. Cibrīl ü Burāq oldı yeksān
Dīde gibi müşterek şitābān
327. Cibrīl olup refīk-ı rāhı
Ṭayy itdi hevāyı ‘izz ü cāhı
328. Evvel ḳademinde oldı peydā
Envār-ı ḫarem-sarāy-ı aḳşā
329. Olduqda o serve nazār-gāh
Pīrāmen-i şāhn-ı şāḫretu’l-lāh
330. Nā-gāh bulundı anda ḫāzır
Aḳṭāb-ı evā’il ü evāḫır
331. Şāhān-ı ḳalem-rev-i nübüvvet
Ḥükkām-ı memālik-i şerī‘at
332. Oldı o zamān şeh-i Tihāme
Ol sübhā-i lü’lü’ye imāme
333. Oldı şeh-i dīn şāh-ı ekmel
Ṭuḡrā-yı suṭūr-ı şaff-ı mürsel
334. Ya‘nī olup enbiyā cemā‘at
Faḫr-i rusül eyledi imāmet

335. Hep itdi bir semm-i şādmānī
İcrā-yı taḥiyyat u tehānī
336. Çün vaqt olup açıldı minhāc
Yerden göge naşb olındı mi‘rāc
337. Ol nūr-ı cihān şeh-i yegāne
‘Azm eyledi sūy-ı āsumāna
338. Bālāsına sürdi rāh-vārı
Ṭayy eyledi burc-ı bād u nārı
339. Gerdūn aña iḥtirām kıldı
Bu ḥarḳ o iltiyām kıldı
340. Öyle güzer itdi çarḫı āsān
Kim perde-i çeşmi şekl-i insān
341. Eflāki hep eyledi derīde
Kim lücce-i şāfī nūr-ı dīde
342. Anuñ k’ola cismi rūḫ-ı ecsām
Ḥā’il mi olur o cisme ecrām
343. Anuñ k’ola zātı nūr-ı envār
Reh-bend olamaz sipihr-i devvār
344. Anuñ k’ola rūḫı nūr-ı Yezdān
Çarşu ṭura mı sipihr-i gerdān
345. Anuñ k’ola zātı kısmet-i pāk
Zabṭ eyleye mi cenāb-ı eflāk
346. Bāz oldı der-i sipihr-i evvel
Yağdı meh-i bedr o gence meş‘al

347. Pāyine sürüp yüz aldı kāmın
Pür eyledi ʔās-ı nā-tamāmın
348. Çarḥ-ı dü-meh olunca vārid
Meşḳ itdi şenāsını ‘Uṫārid
349. Mānend-i ʔalem idüp tekāpū
Şafḥa gibi sürdi pāyine rū
350. İrdükde üçünci āsumāna
Düşdi keff-i Zühre’den ʔegāne
351. Oldı nefesi ḥicāb ile teng
Şermendelük itdi ʔāmetüñ ʔeng
352. Oldı giderek o nūr-ı dīde
Çün ʔārem-i ʔārüme resīde
353. Ḥacletle başı dönüp sipihrüñ
Zerd oldı yüzi zavallı mihrüñ
354. Çıķduķda beşinci bār-gāha
Mirrīḥ yüz urdı ḥāk-i rāha
355. Cānı ğamıla dehāna geldi
Tīĝın bıraĝup emāna geldi
356. Olduķda şeşüm sipihre vāşıl
Bercīs’e sa‘ādet oldı ḥāşıl
357. Seccāde mişāl öpdı pāsın
‘Arz eyledi bendelük edāsın
358. Heftüm felek oldı ʔünki menzil
Ḥāl-i Zuḥal oldı ḥayli müşkil

359. Ruhsārına urmadı günāhın
Redd itmedi ‘abd-i rū-siyāhın
360. İrdükde sipihr-i şābitāta
Baḥş itdi fūrūġ-ı neyyirāta
361. Heştüm felek-i düvāzdeh pā
Kürsī-i muraşşa‘-ı dilārā
362. İzhār-ı niyāz idüp cülūsa
Ḳaddini ḥam itdi pāy-būsa
363. ‘İkdın getürüp niyāza Pervīn
Şevr eyledi ḥāki ‘anber-āyīn
364. Cevzā kemerin idüp hediyye
İtdi yine kendüye ‘aṭiyye
365. Şevḳ ile şevābit oldı sā’ir
Uçdı bu hevāda nesr-i ṭā’ir
366. Mīzān düşüp ol şeb ıztırāba
Yüz sürdi terāzū-yı rikāba
367. Urduḳda rikāba Ferḳadān çeng
Mīzān ile oldı ol da âheng
368. Olmaġa sezā-yı ḥayl-i iḥsān
Āb-ı ruḥın itdi Delv-i mīzān
369. Ḥaddin bilüp oldılar mü’eddeb
Ḥarçengile şulḥa geldi ‘Aḳreb
370. Cedyi getürüp semāk-ı rāmiḥ
Zebḥ eyledi anı sa‘d-ı zābiḥ
371. Şekvā-yı Ḥamel geçince ḥadden

Aldı anı pençe-i Esed'den

372. Genc-i ni'amından almağa küt
Harc eyledi cümle fûlsini Hüt
373. Āvāze-i zıkr-i kudsiyān hep
Āgāze-i Sünbüle'ydi ol şeb
374. Andan dahı eyleyüp 'urūcı
Terk eyledi çarḥ-ı zī-burūcı
375. Çün oldı şehen-şeh muḳaddes
Ārāyiş-i bār-gāh-ı aḫlas
376. Oldı oradan güzār-ı der-kār
Mānend-i ḫarīr-i hoş-terin tār
377. Andan da geçince berḫ-vārī
Düşdi bün-i sidreye güzārı
378. Ammā ne sidre tāc-ı nüh kāḫ
La'līn beden ü zümürüdīn şāḫ
379. Cūşiş-kede-i zülāl-i raḫmet
Yenbū'-ı çehār cūy-ı cennet
380. Bār-āver-i nev-ḫumāş-ı āmāl
Menzil-geh-i kār-dān-ı i'māl
381. Hem-sāye-i şaḫn-ı cāvidānī
Ser-ḫadd-i diyār-ı lā-mekānī
382. Ārām-geh-i Cenāb-ı Cibrīl
Mecrā-yı füyüz vaḫy u tenzīl
383. Olduḫda o şāh-ı taḫt-ı dīde

Menzil-geh-i sidreye resīde

384. Cibrīl'üñ o demde per ü bāli
Naqş-ı tayr andan oldı hālī
385. Düşdi orada zebūn u haste
Mānende-i murğ-ı bāl-beste
386. A'zā-yı Burāq olup kavī süst
Ol çöpük cüst kaldı nā-cüst
387. Cibrīl'e didi Resūl-i Ekrem
Ey yār-ı birāder-i mükerrerem
388. İnşāf mıdur berīd-i da'vet
Mihmānı komaq esīr-i vaḥşet
389. Lāyık mı olup benümle hem-pā
Bunda koyasın ğarīb ü tenhā
390. Bu sözden olup emīn-i ḥazret
Vā-mānde-i pīç ü tāb-ı ḥaclet
391. Bāz itdi zebān 'özü-ḥ'āhı
K'ey zayf-ı mükerrerem-i İlāhī
392. Bundan ilerü degül perīde
Senden ğayrı bir āferīde
393. Açsam per ü bāli nīm parmaq
Ḥākister ider tecellī-i Ḥaḳ
394. Bir kimse ki bilse kendü ḥaddin
İkdām idemez güzāra seddin
395. Bu sözde iken emīn ü server
Nā-gāh açıldı başka bir der

396. Bir hevdec irişdi nāmı Refref
Gehvāre-i mihr-tāb-ı maṭref
397. Pervāza gelince dinse řāyān
Hem-cünbiş-i mesned-i Süleymān
398. Ammā ki o ıaṭ‘-ı rāh iderdi
Bu cānib-i ‘ulvīye giderdi
399. Āġūřa alup o cān cānı
Ṭayy itdi ħudūd-ı lā-mekānı
400. ıaldı o idince evci seyrān
Cibrīl ü Burāk zār u ġiryān
401. ıekdi ‘aıabince mānde-i rāh
ġül-bāng-ı du‘ā-yı řāneke‘l-lāh
402. ıün Refref ile o řāh-ı dil-ġ‘āh
Ṭayy itdi hezār rāh-ı bī-rāh
403. Refref daġı ıaldı menzilinde
Baġlandı sefīne sāġilinde
404. Terk eyledi āřiyānı ‘anķā
ıaşrını bıraıdı lübb-i ma‘nā
405. şebnem gibi geıdi mihr-i raġřān
ġül ıaldı dehen-ġüřāde ġayrān
406. ‘Arş itdi rübüde ol ceybi
Bāġ eyledi mest ‘andelībi
407. Olduıda Resül vāřıl-ı ‘arş
‘Arş oldı ġubār-ı pāyına ferş

408. ‘Arş-ı ‘uzmet-penāh-ı Bārī
Oldı o şehūñ nigāh-dārı
409. İtdi o hıdīv bende-i tıynet
Ber-kā‘ide secde-i taḥiyyet
410. Ḥaqq eyleyüp ihtirām u i‘zāz
İkrām ile eyledi ser-efrāz
411. Ārāyiş-i bezm-i vuşlat oldı
Müstağrak-ı nūr-ı vaḥdet oldı
412. Vehhāb-ı ğanī Kerīm ü Mennān
Bezı itdi o deñlü luḫf u iḥsān
413. Kim ḥavşala-i ḥisāba şıgmaz
Zerrātı nüh āsiyāba şıgmaz
414. Kaṭre irişüp yemm-i ḥayāta
Ğarḫ oldı tecelliyāt-ı zāta
415. Müstağrak olunca nūr nūra
Sāye gibi vehm atıldı dūra
416. Deryāya irişdi mevce-i āb
Maḥv oldı görünce mihri mehtāb
417. Mihr-i ezelī olup dıraḥşān
Maḥv oldı rüsüm-ı zıll-ı imkān
418. Ḥādiş olıcaḫ kadīme vāşıl
Āşār-ı ḥudūş oldı zā’il
419. Deryāya idince seyl rü-māl
Ğayriyyetüñ oldı rengi seyyāl

420. Geçdi arada niçe maķālāt
Hep hāric-i vūs‘ade maķūlāt
421. Ol şöhbete nuķ-ı hem-dem olmaz
Ol hālvete kimse maķrem olmaz
422. Ol güft ü şinīd dem getürmez
Ol sırr-ı hafī raķam getürmez
423. Bir kimse degül o sırdan āgāh
Bir kendi bilür anı bir Allāh
424. Bu cümle ‘aķā-yı cāvidānı
Hep ümmete oldı armaĝānı
425. Hāķdan o nebiyy-i nāz-perverd
İtdi anı ümmete reh-āverd
426. Ol dem ki ola nişār-ı rahmet
Maķrüm ķomaz veliyy-i ni‘met
427. Yā Rab bi-hāķķ-ı şāh-ı kevneyn
Yā Rab bi-hāķķ-ı ķābe ķavseyn
428. Yā Rab bi-hāķķ-ı Şām-ı İsrā
Yā Rab be-nükte-i ev-ednā
429. Yā Rab bi-hāķķ-ı şām-ı vuşlat
Yā Rab bi-hāķķ-ı cūş-ı rahmet
430. Yā Rab bā-şekk-i çeşm-i maĝmüm
Nābī-i faķīri itme maķrüm
431. Teshīl ķıl aña her ‘asīri
Ol dest-i keremle dest-gīri

ĤĀTİME-İ Mİ‘RĀCİYYE

432. Şad şükr Hudā-yı lā-yezāle
Vehhāb u Kerīm ü bī-zevāle
433. Kim virdi bu nā-tüvāna miknet
Bu nazm-ı laṭīf buldı şüret
434. Buldı bu ‘ibāret üzre revnaḵ
Mi‘rāc-ı Resül Hazret-i Haḵ
435. Ammā ki bu nazm-ı āşiyān-gīr
Olmaḡa libās-puş-ı ta‘bīr
436. Bir zāt-ı mükerrem oldı bādī
Kim ‘āleme hayrdur murādı
437. Teklīf-i leb-i güher-nişārı
Oldı bu ‘ibāret üzre cārī
438. K’ey pīr-i ṭarīḵat-ı me‘ānī
Mi‘mār-ı binā-yı cāvidānī
439. Āşāruñız oldı gerçi vāfir
Mi‘rāca degül birisi dā’ir
440. Bir kerre esüp nesīm-i tevḫīḵ
Olsa ḵalem āb-şār-ı taḵḵīḵ
441. Bir def‘a da cūşış-i ṭabī‘at
Mi‘rāc-ı kemāle itse himmet
442. Bir kerre de ḡāme-i siyeh tāc
Olsa ‘ilm-i sipāh-ı mi‘rāc
443. Olsa ruḡ-ı şafḡa-i semensā
Mergüle-tırāz-ı Şām-ı İsrā

444. Kim hem sen olup na‘īme vāşıl
Olsun oqıyan şevāba nā’il
445. Hem sen olasin qarīn-i ni‘met
Aḥbāba hem idesin ziyāfet
446. Oldı bu ḥiṭāb müşfikāne
Yekrān-ı zamīre tāziyāne
447. İtdi nefes-i laṭīfi te’şīr
Oldı varak-ı emel raḫam-gīr
448. Bī-şā’ibe ol nefesdür el-ḫaḫḫ
Bu ḫıdmete oldıgum muvaffaḫ
449. Kimdür dir iseñ o bī-hemāli
Bi’z-zāt Cenāb-ı şadr-ı ‘ālī
450. Şadrü’l-vüzerā mu‘īn-i devlet
Fahrü’l-vükelā emīn-i millet
451. Ser-tāc-ı ‘ilm-keşān-ı ‘ālem
Serdār-ı müdebbirān-ı ekrem
452. Destür-ı kerīm-i kār-fermā
Ḥāmī-i nizām-ı dīn ü dünyā
453. Ser-levḫa-i nüşḫa-i vezāret
Ser-defter-i zümre-i şadāret
454. Mi‘mār-ı mebānī-i fezā’il
Ḥāvī-i celā’il-i ḫaşā’il
455. Ḥātem-meniş ekrem-i zamāne
Nu‘mān-reviş Āşaf-ı yegāne

456. Ğayret-keş-i devlet-i muħalled
Hem-nām-ı şeh-i rusül Muħammed
457. Pāşā-yı cevāhir-i ma‘ālī
Dānā-yı merātib-i ahālī
458. Hürşīd-i ufuk-fürüz-ı dīvān
Dādār-ı dehen-güşā-yı fermān
459. Şāhib-nesak-ı umūr-ı ‘ālem
Naqqād-ı ‘ulūm-ı şadr-ı ekrem
460. Allāh mu‘ammer ide zātın
Mecrā-yı füyūz ide devātın
461. ‘Adliyle ola ğunūde ‘ālem
Zātı ola şadrda mükerrerem
462. Emrinde müdām ola mü’eyyed
Şadrında Hudā ide mü’ebbed

**MEDDĀH-I HAZRET-İ ŞEHEN-ŞĀH-I MU‘AZZAM SULTĀN BİN SULTĀN CENĀB-I
SULTĀN AĦMED HĀN HĀLLEDE’L-LĀHU MŪLKEHŪ**

463. Ey feyz-i muħaddes-i Hudā-dād
Bu niyyet-i hayra eyle imdād
464. Feth eyle hazā’in-i hayālī
Dāmān-ı zamīrüm eyle mālī
465. Ey bahr-i hayāl mevc-pūş ol
Taħrīk-i nefisle pür-ħurūş ol
466. Ey lüle-i feyz-pāş-ı hāme
Ol āb-feşān-ı bāĝ-ı nāme

467. Vir addiñe cünbiş-i tekāpū
Vaz‘ eyle zemīn-i şafhaya rū
468. İt şafhayı mademūñle müşgīn
Ol nāfe-sitān-ı kişver-i Çīn
469. Ol ehre-tırāz-ı şāhid-i rāz
Vir hūsn-i şenāya zīnet ü sāz
470. ıl şafha-i nāzenīn edāyı
Şāyān-ı nişār-ı hāk-pāyı
471. Ol pādişehūñ ki mihr-i ser-keş
Yanında degül ulām-ı ter-keş
472. Ārāyiş-i şadr-ı şehr-yārı
Pīrāye-i taht u tāc-dārı
473. Hūrşīd-i sipihr-i pādişāhī
Nūr-ı Hāk u sāye-i İlāhī
474. Sultān-ı cihān hūdīv-i a‘zam
Fermān-dih-i şark u arb-ı ‘ālem
475. Ser-saqr-ı cerīde-i emānet
‘Unvān-ı şaīfe-i hılāfet
476. ‘Anā-yı hevā-yı ser-bülendī
Dārā-yı serīr-i hūş-mendī
477. Mefhūm-ı kitāb-ı taht u dīhīm
Şeh-ma‘nī-i beyt-i heft iqlīm
478. Yektā dūr-i dūr-i heft ecrām
Hūrşīd-i münīr-i mülk-i İslām

479. Sulṭān-ı güzīde-i selāṭīn
Hākān-ı ferīde-i ḥavākīn
480. Ser-tāc-ı mülūk-ı mülk-i devrān
Ārāyiş-i nesl-i Āl-i ‘Oşmān
481. Hān Aḥmed ‘ādil-i yegāne
Kim zātı ḥayātdur cihāna
482. Ol pādişeh-i bülend kevkeb
Kim bende-i rû-siyāhıdur şeb
483. Şāhib-güher-i necābet-i zāt
Miḳdār-şinās-ı kâbiliyyāt
484. Baḥr-i kerem ü seḥāb-ı iḥsān
Mihr-i hüner āsumān-ı ‘irfān
485. Genc-i ḥıred ü ḥazīne-i ‘ilm
Kenz-i edeb ü defīne-i ḥilm
486. Cemşīd-i serīr ü şān-ı şevket
İskender-i Hıttā-i şehāmet
487. Şāhen-şeh-i dīn-penāh-ı fāzıl
Hāmī-i meḥāmid ü fezā’il
488. Bū-Bekr-i nişīmen-i şadākat
Fārūḳ-ı manaşşa-i ‘adālet
489. Dādār-ı güşāde-çeşm-i āgāh
Ehl-i laḳab-ı ḥalīfetu’l-lāh
490. Mirriḥ olaydı ehl-i güftār
Şāyān idi olmağa silah-dār

491. ‘Ahdinde nesā’im-i ‘adālet
Baḥş itdi cihāna ḥ̣āb-ı rāḥat
492. Āfāḳı pür itdi ‘izz ü cāhī
Mānende-i mihr-i şubḥ-gāhī
493. Eşrārdan itdi ‘ālemi pāk
Kec-dillerüñ oldı menzili ḥāk
494. Teşrīf idecek firāz-ı taḥtı
Müfsidlerüñ oldı tīre baḥtı
495. Devrinde görüldi şöhret-i Cem
Meyḥāneci ḳocadan daḥı kem
496. Bir memleket üzre açmadı bāl
Bir öyle hümā-yı evc-i iḳbāl
497. Bir taḥtda olmadı dıraḥşān
Anuñ gibi āftāb-ı tābān
498. Yok gördiği dīde-i zamāne
Bir öyle şehen-şāh-ı yegāne
499. Gūş itmedi gūş-ı māh-enver
Bir öyle ḥalīfe-i dilāver
500. Göstermedi bir zamānede rū
Anuñ gibi ḥusrev-i melek-ḥū
501. Dānā-yı rumūz-ı dīn ü ĩmān
Dārā-yı diyār-ı ‘ilm ü ‘irfān
502. Terkīb-i vücūdı ḥusn-i evşāf
Ḥāşiyet-i zātı ‘adl ü inşāf

503. Maḥlūbı tereffüh-i memālik
Maḥşūdı selāmet-i mesālik
504. Cüyende-i nazm-ı mülk ü millet
Hı̄āhende-i rāḥat-ı ra‘iyyet
505. Yanında degül mülük-ı devrān
Şāyeste-i nām zıll-ı Yezdān
506. Zıll-ı Hāḫ odur ki ola cārī
Mülkinde rüsüm-ı rāst-kārı
507. Yazmış bunu kimyā-yı aḫmer
Ya‘nī ki Cenāb-ı şeyḫ ekber
508. Kim rüy-ı zemīnde sāye-i Hāḫ
Elbette olur veliyy-i muḥlaḫ
509. Elbette olur mülük-ı devlet
Meşṭūr-ı cerīde-i velāyet
510. Uşta budur ol hıdīv-i a‘zam
Lāyık denilürse ḫuṭb-ı ‘ālem
511. Maḥdüm-ı ‘ibāddur ‘ibādı
Sulṭān-ı bilāddur bilādı
512. Mülkündedir enbiyā-yı mürsel
Arzındadır evliyā-yı kümmel
513. Ma‘müresi efzal-i mesākin
Fermān-gehi eşref-i emākin
514. Mülkünde esās şer‘-i aḫdes
Hükümünde arāzī-i muḫaddes

515. Hep memleketinde buldı şüret
Aḥkām-ı nübüvvet ü şerī‘at
516. Hep taḥt-ı taşarrufindadır rām
Ümmü’d-dünyā cibāl-i ehrām
517. İbbān-ı şerīfine müselleḡ
Ma‘mūrī-i Ka‘be-i mükerrerem
518. Hep sāye-i devletinde rāḥat
Sükkān-ı medīne-i risālet
519. Hükminde muḳīm Tūr-ı Sīnā
Fermānına beste şaḥn-ı Akşā
520. Ƙanġı şehe bu şeref müyesser
Kim ḥuṭbesi ola zīb-i minber
521. Kim pā ḳomış ola andan aḳdem
Bi’z-zāt cenāb-ı faḥr-i ‘ālem
522. Kim anda ola hebūṭ-ı Cibrīl
Nāzil ola anda vaḥy-ı tenzīl
523. Şad şükr Cenāb-ı Kibriyā’ya
Şad ḥamd ‘aṭiyye-i Ḥudā’ya
524. Kim böyle şeh-i cihān-penāhuñ
Ol dāver-i ma‘nevī sipāhuñ
525. İtdi bizi kişverinde ĩcād
İtdi lebümüz du‘āya mu‘tād
526. Tā eyleye ‘arzı Ḥaḳ Te‘ālā
Temlīk ile bende-gānı iḥyā

527. Devletle ola vücūdı dā'im
Taht-ı zer-i salṭanatda k̄ā'im

528. Lāyıklara itmekiçün ihsān
Zātına ola Ḥudā nıgeh-bān

VECH-İ NAZM-I KİTĀB-I ḤAYRĀBĀD

529. Bir dem ki dil-i kesālet-endūd
Olmışdı ğubār-ı ğamla pür-dūd

530. Olmışdı dimāĝ-ı fikr-i bālā
Micmer gibi pür-buḥār-ı sevdā

531. Tārīk idi ḥānesi dimāĝuñ
Noḳşān idi revĝanı çerāĝuñ

532. Olmışdı çerāĝ-ı şevḳ mermerde
Ser-çeşme-i ārzū füsürde

533. İtmişdi seri hücūm-ı ḥayret
Zānū ile ḥalka-bend-i ūlfet

534. İtmişdi şeb-i kesel-fürüşı
Der-beste dükkān-ı çeşm ü ğüşı

535. Endīşe olup keselle hem-düş
Tūṭī-i dil olmuşıdı ḥamüş

536. Bāzār-ı maḳāl olup mu'aṭṭal
Olmışdı dükkān-ı leb muḳaffel

537. Āzürde olup zebān sūḥandan
Üftāde idi sūḥan dehenden

538. Gelmişdi kuvā-yı şevḳa kāhiş
Olmışdı füsürde ṭab'-ı ḥ'āhiş

539. Huřk idi zebān-ı rīše-i Őevk
Künd idi dehān-ı tīše-i Őevk
540. H̱āhiřden olup zamīr sāde
Dönmişdi devāt bī-midāda
541. Olmişdi kalem Şikeste dendān
Olmişdi varak derīde dāmān
542. Olmişdi mizāc-ı Şevk ẖaste
Dükkān-ı sūhan ğubār-ı beste
543. Őalmiřdi nihāl-i bī-dimāğı
H̱āk-i dile rīše-i ferāğı
544. Olmişdi ‘alīl şab‘-ı efkār
Olmişdi kelīl pāy-ı ğüftār
545. Olmiřdi zebūn semend-i fikret
Süst idi maşıyye-i řabī‘at
546. Serd olmiřdi tennūr-ı ẖařır
Olmazdı ẖayāl başta zāhir
547. Pīr olmağıla řabī‘at-ı zār
İtmezdi tařarrufāt-ı efkār
548. Gelmişdi dimāğa za‘f-ı kuvvet
İtmişdi ẖayālden ferāğat
549. Virmezdi dile nizārī-i ten
Kāviř-gerī-i zemīn-i ma‘den
550. Bāzū-yı dil olmiřdi bī-tāb
Kim şaza çıkara la‘l-i sīr-āb

551. Tār-ı nefes olmuşıdı bārīk
Çāh-ı sūhan olmuşıdı tārīk
552. Sermā-zede idi kūy-ı fikret
Yaḡ-bestelemişdi hūy-ı fikret
553. Toz başmışıdı sarāy-ı bāli
Nā-refte idi bisāt-ı ḡāli
554. İtmişdi çerāḡ-ı fikri iṭfā
Üstād-ı ḡayāl-bāz-ı ma‘nā
555. Yorulmuşıdı kūmeyt-i ḡāme
Bīzār idi gelmeden ḡırāma
556. Gelmişdi ferāḡ şı‘r-i terden
Düşmişdi dürr-i sūhan nazardan
557. Ğavvāş-ı dil istemezdi muṭlaḡ
Deryāya dalup gevher çıkarmāḡ
558. El-kışşa hücūm-ı za‘f-ı pīrī
Lāl itmişiken bu nā-güzīri
559. Ser-dāde iken dem-i şebān-gāh
Bālīn-i ferāḡat üzre nā-gāh
560. Pīr-i ḡiredūñ fūrūḡ-ı nūrı
Zeyn itdi girīve-i şu‘ūrı

ŞIFAT-I PİR-İ ĞİRED

561. Pīr-i ḡired lebīb-i a‘lem
Sermāye-i intizām-ı ‘ālem
562. Mi‘yār-ı ma‘ādin-i kemālāt

Hallâl-ı ma‘âkıd-ı maķâlât

563. Mîzân-ı umûr-ı ercümendî
Miftâh-ı künûz-ı hüşmendî
564. ‘Allâme-i zû-fünûn-ı hikmet
Ferzâne-i naţ‘-ı ķābiliyyet
565. Gencûr-ı hazâ’in-i haķîķat
Destûr-ı memâlik-i başîret
566. Fermân-dih-i taht-gâh-ı tedbîr
Endîşe-fürûz-ı hüşn-i ta‘bîr
567. Maħhâ-i rüsûm-ı deyr-i evhâm
Dānâ-yı ‘ulûm-ı şer‘ u aħkâm
568. Yārâ-yı şıfât-ı ekmeliyyet
Tuğrâ-yı berât-ı evveliyyet
569. Sır-dâşte-i şehen-şeh-i cân
Şem‘-i fener-i dimāğ-ı insân
570. Ārâyiş-i kâr-gâh-ı devlet
Destûr-ı manaşşa-i vezâret
571. Ķandîl-i bülend-i tāk-ı ‘irfân
Berķ-ı leme‘ât-ı nûr-ı Yezdân
572. İtdi bu kemîneyi o sâ‘at
Şâyeste-i pertev-i ‘inâyet
573. İtdi bu faķîr-i nâ-tüvânı
Şâyân-ı tebessüm-i nihânî
574. Bâz itdi derîçe-i dehânın
İtdi şekerîn leb-i beyânın

575. Taqrîrini itdi zîver-i leb
Taqrîr ile luţfdan mürekkeb

ĤİTÂB-I PÎR-İ ĤİRED BÂ-MÛ'ELLİF-İ KİTÂB

576. K'ey tûṭî-i şâh-sâr-ı güftâr
Naḳḳâş-ı ḥarem-sarây-ı esrâr

577. Ruḥsâre-ṭırâz-ı şâhid-râz
Gülgüne-fürüş-ı rüy-ı i'câz

578. Meşşâṭa-i çehre-i maḳâlât
Vesme-keş-i ebruvân-ı ebyât

579. 'Anber-nih-i micmer-i me'ânî
Âteş-zen-i 'ûd-ı nükte-dânî

580. Ḥayyâṭ-ı libâçe-düz-ı ḥikmet
Nessâc-ı ḥaṭâyî-i ṭabî'at

581. Düşîze-fürüş-ı 'âlem-i ğayb
Mişḳab-zen-i lü'lü'-i yemm-i ğayb

582. Tenhâ-rev-i teng-râh-ı ma'nâ
Şayyâd-ı şikâr-gâh-ı ma'nâ

583. Şâne-zen-i çîn-i zülf-i ebkâr
Meşşâṭa-i nev-'arûs-ı eş'âr

584. Nezzâm-ı nikât-ı nâ-şinîde
Ressâm-ı 'ibâret-i nedîde

585. Güyende-i ma'nâ-yı ne-güfte
Baḥşende-i lü'lü'-i ne-süfte

586. Niķāb-ı zemīn-i nā-güşāde
Nişār-ı le'āl-i kes-nedāde
587. Pīr-i reh-i sālīkān-ı ma'nā
Seccāde-nişīn-i şī'r ü inşā
588. Ey tāze zebān köhne bünyād
Ey mīve-resān-ı naḥl-i ĩcād
589. Tāze güher-i kühen ḥizāne
Nev ṭā'ir-i köhne āşiyāne
590. El-minnetü li'l-lāh ey nevā-sāz
Ney-pāre-i ḥāmeñ elde dem-sāz
591. Olsañ ne ḳadar füsürde ḥāṭır
Lā-büdd bulunur yine cevāhir
592. Olduñsa ne deñlü süst bāzū
Yine bulunur nüḥüfte nīrū
593. Olur dilüñ olsa da mükedder
Süpründisi reşk-i 'ūd u 'anber
594. Süst olsa ne deñlü pāy-ı idrāk
Geldikde olur ḥayāle Çālāk
595. Olsa ne ḳadar zebūn ḥayālüñ
Meydānın alur yine maḳālüñ
596. Dil olsa ne deñlü nā-tüvānā
Ḳuvvet virür añā şevḳ-ı ma'nā
597. Naḳma diriseñ dimāğ yoḳdur
Sende berekāt-ı feyz çoḳdur
598. ĩcād-ı süḥanda olma ğam-nāk
Feyz-i ezelīde yoḳdur imsāk

599. Bî-dillügi eyleme bahâne
Dil vir dehen-i devât-ı cāna
600. Deryā-yı hayāli eyle mevvāc
Eṭrāfa niçe dil eyle iḥrāc
601. Çün kudret-i nazm virdi Bārī
Hiç itme bahāneye tevārī
602. Rū-pūş-ı dil eyleme melāli
Aç pāy-ı hayālden ‘ıḳāli
603. Şaldı eşerüñ cihāna āşüb
Üslüb-ı ḳadīmi itme meslüb
604. Miftāḥ-ı ḳalem elüñde ḥāzır
İt feth-i ḥazā’in-i cevāhir
605. Mādām ki ‘ömürden āmān var
Nazm-ı sūḥan itmege tüvān var
606. Ur esb-i ḥayāle tāziyāne
Çıḳ cilveye ‘arşa-i beyāna
607. Vir tevsen-i ḥāmeye ḥırāmı
Çıḳsun dökerek ‘arāḳ ḳo ḥāmı
608. Ḳıl zīnet-i leşker-i meşānī
Göstersün ālāy-ı şeh-i me‘ānī
609. Çıḳsun yine zāhire defā’in
Ṭolsun yine şafḥa-i sefā’in
610. Ta‘bīr ile Yūsufān-ı nev-zād
Zindān-ı ‘ademden olsun āzād

611. ıl sünnet-i izdivc tervc
İt hme ile devt tezvc
612. Skkn-ı nebd bda gelsün
Etfl-i sühan vcda gelsün
613. Ur memleket-i hayle mtn
Feth it yine bir zemn-i rengn
614. Yap tze zemnde tze hne
Kim levha-i adr ola cihna
615. Bir gne vir ana tze revna
Kim seyrine cn vire Haverna
616. Bu bünyeyi eyle vaf-ı evld
ıl tesmiye ana *Hyr-bd*
617. alsun o cihnda ydigrun
Olsun oıyan du‘-gzrun
618. Abba hediyeye baka ma‘n
Hhi-ker ola buna huu
619. Ferzend-i ‘azz-i nr-ı dde
Madm-ı gzn-i nev-resde
620. Meydn-ı hnerde sbıku’l-ayr
Nal-i emen-i hayt ebu’l-ayr
621. n böyle male nev-hevesdr
Sermye-i ev ana besdür
622. Allh medd ide haytn
Efzn ide ‘ilme iltiftn

623. Ol şevk ile girdi hāme rāha
Taldı bün-i lücce-i siyāha

624. Buldı o kadar dürr-i leṭā'if
Kim taldı sevāhil-i şahā'if

625. Çün itdi güher kenāri tezyīn
Bu idi me'al-i silk-i pīşīn

ĀĠĀZ-I DĀSTĀN-I HURREM ŞĀH

626. Kim varıdı bir şeh-i yegāne
Fermānı revān idi cihāna

627. Sultān-ı cihān hıdīv-i devrān
Şāhen-şeh-i pāy-ı taht-ı Cürcān

628. Dārā-yı mülk-i sirişt-i ekrem
Nāmı daḥi ṭab'ı gibi hurrem

629. Hoş-ṭab' u zarīf ü şūḥ-meşreb
Dānā dil ü kāmīl ü mü'eddeb

630. Fāzıl-ter-i zümre-i selāṭīn
'Ārif-ter-i 'umde-i havākīn

631. Mānende-i ḥüsn-i emri cārī
Mānende-i 'ışk-ı ḥükmi sārī

632. Dest-i keremi şehāb-ı bārān
Her kaṭresi āb-ı rüy-ı 'ummān

633. Lertzende-i cengi rūḥ-ı Rüstem
Şermende-i cüdi nām-ı Hātem

634. Eyllerdi ideydi aşd-ı teşh r
S 'at gibi arhı p -be-zenc r
635.  r yiş-i salanat-ı m retteb
M nende-i n şha-i m zehheb
636. Ber- 'ide resm-i p diş hı
B -hadd   his b idi sip hı
637. Ta'd d-ı sip hına m retteb
 tmezdi vef  ş m r-ı kevkeb
638. Şaff-ı v zer sı silk-i l 'l 
Her birisi h ' ce-i Aristo
639. Her biri m debbir-i zam ne
Her biri bir  şaf-ı yeg ne
640. Her biri em n-i genc-i tedb r
Her biri meh-i sip hr-i teşh r
641. M nende-i h ld-ı m lki ma'm r
N r ehli gibi 'ad sı mah r
642. V reste ra'ıyyeti sitemden
 s de bil d  derd   g mdan
643.  y ne-i bahtı r -g ş de
G lz r-ı mem lik-i  b-d de
644. 'Adliyle bir idi  b u  teş
M nend-i ru-ı b t n-ı meh-veş
645.  tmişdi nes m-i 'adl   d d 
Hem-ehre behişt ile bil d 
646. Genci d rr   gevher ile meml 

Mānende-i şā'ir-i sūhan-gū

647. Genc-i zerinūñ şümārı mevhūm
Olmazdı zekātı eşk-i mazlūm
648. Bir gūne idi keremde çālāk
Şavm olmasa eylemezdi imsāk
649. Yoğ memleketinde cāy-ı hālī
Zühhādūñ ola meger ki bālī
650. Mülkinde ğarīb olurdı rāhat
Ancağ görünürdi būme ğurbet
651. Yoğ idi kalem-revinde vīrān
İllā dil-i 'āşık ol da pinhān
652. Bir kimse dimezdi hükmine lā
Şevvālde ni'met idi gūyā
653. Mülkinde o deñlü zūlm nā-yāb
Gūyā ramazānda bāde-i nāb
654. 'Aşırında yoğ idi zār u giryān
Dersin unuda meger ki şıbyān
655. Bezminde biri birine yek-ten
Kec baqmazıdı meger ki ney-zen
656. Tab'ında yoğ idi kizbe iqbāl
Hükme ide meger bir emre remmāl
657. 'Ahdinde yoğ idi 'uğde-i dil
Olmasa mu'ammeyāt-ı müşkil
658. 'Aşırında yoğ idi çāk-i sīne

Hatı çekmese mühür-ken nig̃ine

659. Devrinde şıklmaz idi h̃ubān
Olmasa eger zih-i gir̃bān
660. Zevke o kadar virürdi ruḥṣat
Raḳḳāşsız olmazdı sâ‘at
661. Neş(i)nevde idi mişāl-i mestān
Fevvāreden özge çeşm-i giryān
662. Bāğında hezār-ı nağme-perdāz
Bī-deff-i gül eylemezdi āvāz
663. Metrūk idi ālet-i şikence
Ḳullanmaz idi tūfeng ṭabanca
664. Şhrinde bulunmazıdı düzdān
Dil-düzdlük itmeseydi h̃ubān
665. Şoymağa ider yoğ idi iḳdām
Olmasa vilāyetinde ḥammām
666. Kimse gezemezdi tīğ-ı der-dest
Yüz bulmasa ser-tirāş-ı ter-dest
667. İtmezdi cihānda kimse bī-dād
Ḳan dökmez idi meger ki faşşād
668. Girmezdi vebāle hiç merdüm
Ki gāh meger ki ba‘z-ı encüm
669. Yoğ idi cihānda çeşm-i nem-nāk
Tāze budana meger ser-tāk
670. Zār olmazıdı meger ḳamārī

Åh itmezidi meger buḥārī

671. Kimse idemezdi zülme iḳdām
Endūha meger şarāb-ı gül-fām

672. Dil-ḥūn bulamazdı hiç zamāne
Olmasa cihānda hinduvāne

673. Zevḳ u ʔarab idi kār u bārı
İşretle geçerdı rūzigārı

674. Geh sāz u ʔarab gehī eġānī
Eyyām-ı neşāʔ idi zamānı

675. Redd itmişidi ġam u melāli
Şoḥbetle geçerdı māh u sālī

VAŞF-I MAḤBŪB-I CĀVĪD

676. Olmışdı bir āfet-i melek-zād
Tūʔī-i dil-i ḥıdīve mir'āt

677. Şalmışdı cihāna mihr-veş nūr
Olmışdı cihānda ḥüsni meşhūr

678. Şūr-efgen-i lücce-i melāḥat
Şimşād-ı ḥadīḳa-i leʔāfet

679. Gül-gonce-i gülistān-ı ümmīd
Meh-pāre-i 'ālem ismi Cāvīd

680. Devrinde cemāl-i māh-ı Ken'ān
Olmışdı esīr-i çāh-ı nisyān

681. Ḳaddi elif-i şaḥīfe-i rāz
Müjġānı ḥadeng-i terkeş-i nāz

682. Gīsū-yı siyāh-ı ‘anberīn tār
Sermāye-i ‘ömr-i ‘āşık-ı zār
683. Tavşif-i dü-zülfi pīçdür pīç
Ta‘rif-i dehānı hīçdür hīç
684. Pīşānī-i āli şafha-i rāz
Mıştar-zede-i birīşüm-i nāz
685. Ebrūları tīg-ı dahme-i hüsn
Müjgānları tār-ı zaḥme-i hüsn
686. Çeşmānı dü-ḥavz-ı āb-ı ḥayvān
Pīrāmen-i sebze-zār-ı müjgān
687. Her ğamze bir āşiyān-ı fitne
Her ğüşesi bir dükkān-ı fitne
688. Bīnīye ṭayanmış iki ḥün-ḥ‘ār
Bir bālişe ser ḳomış dü-bīmār
689. Yektā renge dü-çeşm-i cādū
Bir rişteye beste iki āhū
690. Yāḥūd iki çeşm-i şūḥ-ı dil-cū
Ḳandīl-i dü-zīr ṭāk-ı ebrū
691. Gül gibi dü-naḳş-ı ğüşı ğüyā
Sīm üzre urulmuş iki ṭamġa
692. Ruḥı şa‘şa‘a baḥş-ı mihr-i enver
Meh bāb-ı leṭāfetinde çāker
693. Leb fetḥa-i sürḥ-ı lafz-ı maṭlab
Fem hey’et-i cezm-i āḥir-i leb
694. Bir ḥoḳḳa-i la‘l içinde memlū

Dendānları ħurde silk-i lü'lü

695. Dü-tüde-i nür dü-ser-i düş
Āyīne-i ārzü bināgüş
696. Bir nür inüp āsumān-ı serden
Adın ħomış ehl-i ħarf-i gerden
697. Her pençesi āftāb-ı tābān
Engüşleri şu'ā'-ı rahşān
698. Mağzı görünürdi üstüh'āndan
Fānūsda şanki şem'-i rüşen
699. Bālāsına ħadd-i serv bende
Her sāyesi serv-i ser-efgende
700. Ser-tā-be-ħadem temevvüc-i nür
Andan içerüsi rāz-ı mestür
701. Gülşende mişāl-i ħonce ol gül
Her bār giyerdi çeşm-i bülbül
702. Bağsa nereye o şem'-i meclis
Ol yerden olurdi rüste nergis
703. Nāz ile olunca nerm reftār
Lafzīde olurdi pāy-ı güftār
704. Reftārı iderdi 'aqlı ħāret
Güftārı virürdi ħande lezzet
705. Olmuşdı ħidīv o şūħa mā'il
Muħkem-ter idi 'alāħa-i dil
706. İtmişdi o şāhı 'ışķ bāzī
Meftūn-ı maħabbet ü mecāzī

707. Rüyın göremezse nīm sā'at
Ardınca giderdi şabr u t̄ākat

708. Māni' bulınursa dest-būse
Alurdu leb-i nigehele būse

709. Olsaydı emīn ilūñ dilinden
Ayırmaz idi elin elinden

ŞIFAT-I FAHR-İ CÜRCĀN ŞĀ'İR

710. Ol şāh ile olmuş idi mūnis
Bir rind-i cihān nedīm-i meclis

711. Leşker-keş-i şāh-rāh-ı taḥrīr
Dārā-yı serīr ḥüsn-i ta'bīr

712. Kāvende-i gevher-i me'ānī
Pāşende-i gevherān-ı kānī

713. Hāven-zen-i maḥbaḥ-ı ma'ārif
Ma'cūn-ken-i cevher-i leṭā'if

714. Çāpük-dil ü bezle-senc-i yārān
Ālüfte vü nāzik ü maḥall-h'ān

715. Mergüle-tırāz rüy-ı 'irfān
Meşhūr idi nāmı Fahr-i Cürcān

716. Vefku'l-maḥall idi her peyāmı
Ḍarbü'l-meşel idi her kelāmı

717. Toḥm-efgen-i bōstān-ı taḫṭī'
Cevher-keş-i zer-nişān-ı tarşī'

718. Söylerdi o deñlü tāze vü ter

Kim Ői'rine teşne idi Kevşer

719. BaŐŐ eyler idi selāset āba
ReŐk-efgen-i sūz idi kebāba
720. Dīvānı hıızāne-i Sūleymān
Mecmū'ası mevc-i āb-ı hayvān
721. Her mıŐra'-ı beyt-i dūrr-feŐānı
Yek-pāre-i sūllem-i me'ānī
722. NeŐrine benāt-ı na'Ő bende
Pervīne iderdī nazmı ĥande
723. Yanında degūldi ĥall-i yek-mū
Őeh-beyt-i muĥayyel-i dū-ebrū
724. DīvānŐesi ĥatt u ĥāl-i ĥūbān
Hem-sāye-i zūlf-i 'anber-efŐān
725. Manzūmesi ŐāŐnī-dih-i Rūĥ
Mūsveddesi ĥod sefīne-i Nūĥ
726. Alurdı enāmil-i ĥayāli
Mecmū'a-i māhdan me'āli
727. Māh oldıŐı dem ĥusūfe pā-māl
Őāyān idi eylese ĥalem-māl
728. Mānende-i nūŐa-i mūkerrem
El ūzre ıutardı anı 'ālem
729. Naĥb ursa arāzī-i ĥayāle
Őīm ile zeri Őekerdı ĥāle
730. Olmışdı anuŐla őāh-ı Ĥurrem
Maĥsūd-ı mūlūk-ı mūlk-i 'ālem

731. Bir řāh ile bir dağı ol āfet
Fađr ile mūşelleř idi řođbet

TERCÜME-İ ĖĀL-İ FAĞR-İ CÜRCĀN

732. Fağr idi zamānede yegāne
Anuñla fađūr idi zamāne
733. Te'lif-i lađifi ĥalkā ma'lūm
Rāmin ile Vīse nām-ı manzūm
734. Üstād-ı sūĥan-verān-ı nāmī
Ya'nī ki Niżāmī-i girāmī
735. Taĥsīn ü pesend idüp edāsın
Yād iderdi ĥamsede řenāsın
736. Ėattā ki emīn-i genc-i esrār
Ya'nī ki Cenāb-ı řeyĥ-i 'Ađđār
737. Te'lif idicek *Īlāhī-nāme*
Bu vağ'asın itdi zīb ĥāme
738. Bu vāđı'adur beyān-ı taĥķīķ
Şāyeste-i i'timād u taşđīķ
739. Erbāb-ı kemāle māyedür bu
Ėađķā ki 'acīb ĥikāyedür bu

TERTİB-İ BEZM-İ ŞĀH-I CÜRCĀN

740. Bir şeb ki meşā'il-i sitāre
İtmişdi dil-i şebi ināre
741. Emr eyledi řāh-ı sūĥ-meşreb

Bir bezm-i mey itdiler müretteb

742. Bezme 'araḡ u mey oldı rīzān
Zeyn itdi zemīni dürr ü mercān
743. Güلزār-ı cihānda öyle meclis
Görmüş degül idi çeşm-i nergis
744. Urdı niçe yerde şem'-i kāfūr
Ḳaşr-ı ʔaraba sütün-ı billūr
745. Pīrāmen-i Ḳaşr-ı şahn-ı gülşen
Her bir gül-i sürḡ cām-ı revzen
746. Ḳavza girüp itmege şināha
Fevvāre kemend atardı māha
747. Pīşrevde ḲarabataḲ çalup ney
Ḳondı leb-i Ḳavzda baḡḡ-ı mey
748. Āyīne-i Ḳavzı çeşm-i güلزār
Fevvāre-i şāfı tār-ı enzār
749. Ḳanbūr gibi o tār-ı hoş-ter
Pey-der-pey iderdi naḡme-i ter
750. Ḳanbūr u kemān gelüp Ḳurūşa
Virdiler ikisi gūş gūşa
751. Peymāne öpüp mey-i muḡāna
Gelmişdi çeḡāneler fiḡāna
752. Ḳānendeler oldı naḡme-perdāz
Hep dā'ire-gīr-i Ḳalka-i sāz
753. Eyledi fuşul çāre çāre
RaḲḲāşuñ elinde çār-pāre

754. Pālūde gibi olurdu lertzān
Raqqāşlaruñ sürrini cünbān
755. Gülşen gibi şaldı meclise sūz
Āheng-i şabā hevā-yı nev-rūz
756. Sāzendeler itdi sāza āheng
Her ne didilirse baş ıodı çeng
757. Nām-āver iken girift ile mey
Çaldı ğalebe giriftde ney
758. Gūş itmege sāz u sözi gūyā
Gūşında ıomadı penbe mīnā
759. H̄ānende dir idi gūşını bur
Ķānūnı tecāvüz itse ıanbūr
760. Her sāz ki keşf-i rāz iderdi
Tel kırmadan iħtirāz iderdi
761. Ney şaldı büzürg ü kūçeke şūr
Def̄ -i ğama oldu şāh mansūr
762. Ceyş-i ğama mey virüp hezīmet
Taķşīmini bildi ney ğanīmet
763. Sāķīnūñ elinde cām-ı lebrīz
Reşk-efgen-i ğülbün ğül-engīz
764. Gerdīde idüp benān-ı nāzı
İtmekde idi piyāle bāzı
765. Peymāneye baş egüp sebūlar
Rengīn söze girdi bezle-ğūlar

766. Hep atdı kenāra hārḥārı
Şahbādaki mevc-i hoş-güvārı

767. Peymāne ki meh mişāl olurdı
Geh bedr ü gehī hilāl olurdı

TETİMME-İ MECLİS

768. El-kışşa o meclis-i şehāne
Olmışdı behiştten nişāne

769. Olmışdı şeh-i diyār-ı Cürçān
Taht-ı Cem'e pādişāh-ı devrān

770. Olmışdı garīķ-ı neş'e-i Cem
Ḳalbi dahı nāmı gibi hurrem

771. Maḥşūş o şūḥ-ı māh-pāre
Sākīlūk iderdi şehriyāre

772. Şā'ir de berāy-ı resm-i şöḥbet
Bulmuşdı şafā-yı ḳurba ruḥşat

773. Dehre yeñi pādişāh idüp mey
Olmışdı cihān gözinde lā-şey

774. Oldı dili zevḳden güşāde
Çıķdı başına buḥār-ı bāde

775. Germiyyet-i bāde virürdi bir keyf
Kim gitse cihān dimezdi vā-ḥayf

776. Geh cāma baķardı gāh yāre
Durmazdı nigāhı bir ḳarāra

777. İtdikçe nigāh o āb u tāba
Geh āteşe ğarķ idi geh āba
778. ‘Işķ u mey ü dilber ü münādim
Esbāb-ı cünün daħı ne lāzım
779. Olmışdı şarābdan tebāhī
Esbāb-ı tekellüfāt-ı şāhī
780. Virmişdi ferāħ u hezle destür
Terk-i edeb itseler de ma‘zür
781. ‘Afv itmiş idi günāha sebķat
Virilmiş idi şakāya ruħşat
782. Peymāne-i ħande idi lebler
Rīzān idi mey gibi edebler
783. Şā‘ir daħı mest olup şafādan
Kemter degül idi pādşādan
784. Çeşmine gelüp şarāb-ı ‘işret
Cüş eyledi ŧab‘-ı şā‘iriyet

GİRİFTĀR-I ŞODEN-İ FAĦR-İ BE-CĀVĪD

785. İtmişdi dil ü daķıķa-dānı
Cāvīd’e ‘alāķa-i nihānı
786. Her ķande ki ħüsn ola hüveydā
Seyrānına ŧab‘ ider teķāzā
787. Her dil ki cemāle mā’il olmaz
Nāķış dinür aña kāmil olmaz
788. Ħüsn-i āyīne-i cemāl cāndur
Naķķāş-ı ķaderden armağandur

789. Hürşid-i haķikate sitāre
Bī-hüsn-i ‘abeş kalur nezāre
790. Bennā-yı ezel yapup yoğurmuş
Rūh üstine hüsni hayme kırmış
791. Tahmīr idüp anı dest-i kudret
Virmiş o cemāle hüsni-ı şüret
792. Lā-büdd aña çeşm ider ta‘alluk
Bī-şabr u karar ider ta‘aşşuk
793. Ol hüsne olan ‘ışk ile nāzır
Ser-mest ola bā-huşuş şā‘ir
794. Elde kıala mı ‘inān-ı kudret
Mümkin mi çekinmemek tabī‘at
795. Germ oldu o şām çünkü şöhet
Çıkdı aradan rüsüm-ı külfet
796. Hākister içinde nār u sevdā
Oldı dil-i Faħr’den hüveydā
797. Oldı dil-i Faħr’e ol gül-endām
Mehtāb-künān-ı şabr u ārām
798. Ol bāde-i ‘ışkūñ oldu zūrı
Seng-i ser-i şīşe-i şabūrı
799. İtdürdi o rind-i hoş-nihāde
Küstāhlık irtikābı bāde
800. Düzdīde nigāh idüp o māha
Virürdi şu o gülbün-i nigāha

801. Gerd-i serine nigāh-ı hayrān
Pervāne gibi olurdu gerdān

802. Az aldı k'ide o la'l-i āli
Cevlān-geh-i buse lāübāli

İHSĀN-KERDEN-İ ŐĀH CĀVĪD RĀ BE FAHR-İ CŪRCĀN

803. Ol Őāh-ı memālik-i ma'ārif
Avāline Fahr'ũn oldu vāıf

804. Őāhın-i dũ-dĩdesi nihānĩ
Gözlerdi o Şayd-ı nā-tũvānı

805. Gördi ki hevā-yı hũsn-i Cāvĩd
İtmiş dil-i Fahr'i gürbe-i bĩd

806. Pervāne iken cemāl-i yāre
Ram itdi o zār-ı dil-figāra

807. 'IŐka kerem eyleyũp teallũb
'IŞk itdi mürũvvete teallũb

808. CũŐ itdi 'aā-yı pādiŐāhı
Fahr'e hibe eyledi o māhı

809. Bezm ehli olup bu hāle hayrān
Meclis gibi oldılar perĩŐān

810. Őā'ir göricek 'aā-yı Őāhı
Sürdi yire rũy-ı 'özr-h'āhı

811. Zann itdi bu hāl-i hayret-efzā
Őāhuñ azabından oldu peydā

812. 'Arz itdi ki ey Şeh-i yegāne

Çokdur o kumāş bu dükkāna

813. Ben kande bu ‘abd-i hāşş kande
Bu devlete ihtisāş kande

814. Haddüm degül ey şeh-i yegāne
Kim zeyn ola ol güher bu kâne

815. Bu hāk-i zelīl-i kem-bahāya
Şalmağ o hümā sezā mı sāye

816. Geldi şehe ‘ār-ı nağz-ı himmet
Zür itdi maḥabbete ḥamiyyet

817. Didi saña anı itdüm iḥsān
Teklīf-i rücū‘a yoğdur imkân

818. İn‘ām-ı şehān degül mecāzī
İḥsān-ı mülük olur mı bāzī

819. Ammā ki bu vaz‘-ı serdi Cāvīd
Hiç şāhdan eylemezdi ümmīd

820. Hübāna düşürdi bī-vefāyı
Şāh itdi bu fi‘l-i nā-sezāyı

821. Pür-çīn-i hicāb olup cebīni
Şāh itdi fedā o nāzenīni

822. Hem-serde buḥār-ı cām-ı şahbā
Hem-dilde melāl-i rūḥ-fersā

823. Ne rāh-ı reviş ne pāy-ı ārām
Dīvāneye döndi o gül-endām

824. Huddām-ı muḥarrebān-ı dāver
Bu ḥālden oldılar mükedder

825. Ol nakdden oldı bezm müflis
Şem‘a söyünüp tağıldı meclis

826. Çün girdi bu şürete hikāye
‘Azm eyledi şeh harem-sarāya

TEDBİR-İ FAHR DER-HIFZ-I CÂVİD

827. Ammā bu tarafından ol sühan-senc
Döndi bu maħalde bulmışa genc

828. Redd itmesi şa‘b hażmı müşkil
Taḥşīli hayāt vaşlı kâtil

829. Mest-i mey-i nāb u mest-i vuşlat
Ḥayret-zedelük görindi kat kat

830. Bīm-i şeh ile vişāl-i Cāvīd
Sermāye-i mevc bīm ü ümmīd

831. Tedkīķ-i hayāl-i şā‘irāne
Koymadı serveri şādiyāne

832. Aşḥāb-ı sühandadur ḥaķīķat
Şā‘irde olur olursa ğayret

833. Elbette ider hulūş-ı işbāt
Nān u nemeke ider mürā‘āt

834. Fikr itdi ki dāver-i cihān-dest
Oldı bu ğice tamām ser-mest

835. İtdi eşer-i neşāt-bāde
Ḳalbi gibi destini ğuşāde

836. Ol neş‘e ile o mihr-i ruḥsār

Olmadı gözinde zerre miqdār

837. Bî-bāk geçüp o fitne-cūdan
Destin yudı öyle āb-rūdan
838. Ferdā olıcağ dem-i seher-gāh
Evzā'-ı şebānesinden āgāh
839. Elbette olur leb-i nedāmet
Engüşt-gezā-yı şabr u tākāt
840. Her şubḥ olur nigāhı şāhuñ
Gül-çide-i gülşeni o māhuñ
841. Ferdā olıcağ mişāl-i bülbül
Nādide bahār ḥayli müşkil
842. Yāḥūd ola imtiḥān murādı
Bu vaz' ola sū-i ḥāle bādī
843. Ya olmaya vaz'ına şu'ūrı
Ġālib gele ya belā-yı dūrı
844. Ya unuda itdigini iḥsān
Yāḥūd ola luḥfina peşimān
845. Deryā-yı maḥabbet eyleyüp cūş
Luḥf itdigin eyleye ferāmūş
846. Cā'iz ki girüp araya ğayret
Cünbide ola reg-i ḥamiyyet
847. Şāyed ola bu ḥayāle zāhib
Kim oldı leb-ā-leb ecānib
848. Girdi çemen-i vişāle āgyār
Gül oldı deride dāmen-i ḥār

849. H̄elvā-yı leb-i ūeker-niūārı
Oldı megesũñ dehen-gũzārı
850. Açıldı def̄ine-i muṭalsam
Āğũū-ı viūāle girdi muḥkem
851. Bāzī-geh-i zāğ oldı gũlzār
H̄irmen-geh-i bũse oldı ruḥsār
852. Yādına ṭoḫındı ḥ̄ān-ı kırbē
Dendān-ı seg ü dehān-ı gũrbe
853. ‘İūmet o per̄iden oldı zā’ıl
Min ba’ di ḳabũlī emr-i mũūkil
854. Redd ile ḳabũl idũp keūākeū
ūāhuñ ola ḥāṭırı mũūevveū
855. Bir semte çeke maḥabbet-i yār
Bir semte daḥı ḥamiyyet ü ‘ār
856. Āḥir bu dũ-āteū-i cihān-sũz
Ola bu faḳire ḥānũmān-sũz
857. Olmazsa ūabāḥ lāũbālī
Ṭab’ında nedāmet iḥtimālī
858. Ol demde olur hũmā-yı devlet
Bī-dagdağa sāye-baḥū-ı vuūlat
859. İḥsānını ūubḥ iderse te’kīd
Bī-‘illet olur viūāl-i Cāvīd
860. Ārāmını Faḥr’ũñ itdi yağmā
Bu vesvese-i ḳarār-fersā

861. Bu fikr ile Faḥr-i ‘āḳıbet-bīn
Bünyād-ı ḥulūṣa virdi temkīn
862. Ol re’yi kim itmiş idi ızmār
Ḥuddām u ḥavāṣa itdi izhār
863. Anlar ḥod olup bu ḥāle ḥayrān
Olmuşlarıdı ḥazīn ü tersān
864. Tedbīrine Faḥr’uñ oldılar şād
Yek-ser didiler şad āferīn-bād

ḤĀBĀNĪDEN FAḤR CĀVĪD-RĀ DER-SERDĀB

865. Taḥtında meger ki taḥt-ı cāhuñ
Ya’nī ki serīr-i pādişāhuñ
866. Pinhān idi bir ‘amīḳ-i serdāb
Kim aña degüldi vehm-i reh-yāb
867. İtdikde mülük meyl-i ṭā‘at
Eylerler idi girüp ‘ibādet
868. Ḥuddām u ḥavāṣ olup nıgehbān
Faḥr itdi o şūḥı anda pinhān
869. Ol zīr-i zemīne girdi Cāvīd
Güyā ki gurūba vardı ḥürşīd
870. Başt itdiler anda cāme-ḥābın
Başı ucına ḳodılar ābın
871. Yaḳdılar aña se-şem‘-i kāfūr
Ḥalvet-kede oldu ğarḳa-i nūr
872. Faḥr itdi eliyle beste bābı
Sedd eyledi medḥal-i ‘itābı

873. Gencūra idüp kilīdi teslīm
Huẓẓār-ı şühūdı itdi taqđīm

874. Çün cümle umūrı itdi ikmāl
Me'vāsına gitdi fāriġu'l-bāl

ṬULŪ'-I SEPĪDE-İ ŞUBĤ

875. Sevdā-ger-i şehri-i hūş-yārī
Bu gūne ider sūḥan-güzārī

876. Yıķandı çün ol şeb-i mükevkeb
Şābūn-ı kamerle cāme-i şeb

877. Çıķdı şeb-i tīre cāmesinden
Ruḥsāre-i rūz oldu rūşen

878. Çārüb-ı eşi'a tār-ı bāmı
Hep sildi süpürdi gerd-i şāmı

879. Hep topın urdı dāver-i bām
Yüz tutdı ḥarābe ḳal'a-i şām

880. Ḳaşr-ı şeb olup yire berāber
Meydān-ı cihān açıldı yek-ser

881. Ref' eyledi secdeden yüzün hūr
Şubḥ oķudı vird-i sūre-i Nūr

BĪDĀR ŞODEN ŞĀH EZ-Ḥ'ĀB

882. Ol şubḥ nigāh-ı şāh-ı Cürċān
Olduķda lihāfe çāk-i müjġān

883. Eṭrāfa şalup sefir-i enzār
Eylerdi tefahḥuş-ı ruḥ-ı yār

884. Her şubh ol âfetüñ liķāsı
Olmışdı niġāhınıñ ġıdāsı
885. Geh bāde-i la‘lin eyleyüp nūş
Eylerdi ħumārını ferāmūş
886. Geh rūyına eyleyüp nezāre
Eylerdi kelāl-i şubha çāre
887. Geh āb çeküp çeh-i zekāndan
Geh sırr-ı nihān şorup dehenden
888. Geh olurıdı turunc-ı ġabġab
Bāzīçe-geh-i enāmīl-i leb
889. Olurdı metā‘-ı gerden ü dūş
Geh ħalka-nişīn-i teng-i āġūş

NE-YĀFTEN ŞĀH CĀVĪD RĀ

890. Çün olmadı ol şabāh cān-gāh
Ol māh-ı niġāhına nişān-gāh
891. Oldı gözine serā vü eyvān
Mānende-i āsiyāb-ı gerdān
892. Şubh itmişiken cihānı rūşen
Tār oldı serā mişāl-i külhan
893. Çün gördi ki yok o mihr-i raġşān
Oldı gözin açmadan perīşān
894. Çün yoġ idi bālişinde dil-dār
Memnūn idi olmasaydı bīdār
895. Bī-Yūsuf olup sarāy-ı zindān

Her künci görindi beytü'l-aḫzān

896. Çeşminde o hoş-terin nişîmen
Teng oldu mişâl-i çeşm-i süzen
897. Meyhâne-i Cem olalı ma'mûr
Olmış yoğ idi bir öyle maḥmûr
898. Ḥamyāze pey-ā-pey ü müselsel
Edvār-ı ğama çekerti cedvel
899. Hem-serde ḥumār-ı cām-ı sāğar
Hem-dilde telāş-ı hicr-i dil-ber
900. Leb reşḥa-feşān-ı zehr-i ḥarmān
Ruḥ sirke-fürüş-ı ḥum-ı hicrān
901. Ebrûsı girih-girifte-i ğam
Ruḥsārı türüş cebîni derhem
902. Pā-māl-i melāl kūh-der-kūh
Deryā-yı keder muḥîṭ-i endūh
903. Ne ekl ü şürb ü ne tena'um
Ne nuṭṭ u ne ṭāḳat-i tekellüm
904. Düşdi ğam-ı firḳat ile ol şāh
Bir miḥnete kim ne'üzü bi'l-lāh
905. Hicrān ğamı n'oldığın muḥaḳḳaḳ
Erbābı bilür bilürse ancaḳ
906. Ammā ki yine vaḳār-ı şāhī
İzhāra ḳomazdı derd ü āhı
907. Ḳoymazdı ḥamiyyet-i şehāna
Bülbül gibi gelmege fiğāna

908. Pür-âteş iken mişâl-i micmer
Ketm itmede dūdin oldu mużtarr
909. ‘Ār itdi melālet eylemekden
İzhār-ı nedāmet eylemekden
910. Eylerdi nühüfte āh-ı cān-gāh
Ġayr oldıgın istemezdi āgāh
911. Ġam nā’ire-süz-ı cān olurdu
Ġayret girih-i zebān olurdu
912. Ne hāl ise hażm idüp bu derdi
Ketm itdi lebinde āh-ı serdi
913. Bālā-yı serīr-i ‘izz ü cāha
‘Azm itdi velī me‘a’l-kerāha
914. Çıkdı hele şadr-ı şuffe-bāra
İtdi yine meclise nezāre
915. Cem‘ oldu muşarrebān-ı hażret
Erkān-ı mebānī-i sa‘ādet
916. Ber-kā‘ide yine Faħr-i hoş-gū
Ġurbında hıdīvüñ urdı zānū
917. Ebvāb-ı sühan bulup güşāyiş
Geldi yine meclise nümāyiş
918. Nev‘an tağılup ğubār-ı külfet
Oldı ‘amelince ‘ağd-i şoħbet
919. İtmekde iken hıdīv-i kāmil
Eṭvār-ı şebāneden teğāfül

920. Gencür gelüp huzūr-ı şāha
Miftāhı getürdi pīşe-gāha
921. Aşlından olunca şāh pürsān
‘Arz itdiler aşlın ehl-i dīvān
922. Ol re’yi ki Faḥr itdi bünyād
Hep eylediler yegān yegān yād

MESRŪR-ŞODEN ŞĀH EZ-TEDBĪR-İ FAḤR

923. Bir gūne şafādan oldı hurrem
Oldı yeñiden ḥıdīv-i ‘ālem
924. Çün oldı każiyyeden ḥaber-dār
Def̄ oldı dilindeki şeb-tār
925. Bir gūne neşāta oldı dem-sāz
Az ƣaldı ki rūhı ide pervāz
926. İtdi eşer-i nüvīd-i Cāvīd
Ol şaḥn-ı sarāyı sāḥa-i ‘īd
927. Bāz oldı neşātdan dehenler
Yol bulmadı ḥandeden sūḥanlar
928. Oldı leb-i ḥulḳ-ı ḥandeden gül
Şükr itmede hem-zebān-ı bülbül
929. Faḥr’uñ edebinden oldı sultān
Dil-beste añā hezār-ı çendān
930. Taḥsīn ü pesend idüp bu re’yi
Yerden göge eyledi du‘āyı

931. Bu niyyeti dilde itdi pinhān
Kim vezni kadar zer ide ihsān

932. Emr itdi o kıble-gāh-ı ümmīd
İh̄zār olına huzūra Cāvīd

933. İh̄zārına çün olındı fermān
Hep oldı muqarrebān şitābān

934. Miftāh ile feth olındı çün bāb
Bir gūne dahı görindi ser-dāb

SŪHTE ŞODEN CĀVĪD

935. Nak̄k̄āş-ı şuver-nümā-yı kudret
Bu nak̄ş-ı ġarībe virürdi şüret

936. İhrācına kaşd iden o çehden
Hiss itmediler eşer o mehden

937. Mānende-i kışr-ı maġz-ı nā-būd
Ol gülden eşer degüldi mevcūd

938. Her çend ki itdiler tekāpū
Olmadı bedīd o şūh-ı dil-cū

939. Āh̄ir anı bildiler ki o meh-veş
Olmış hedef-i hadeng-i āteş

940. Bir şem‘üñ olup şerārı üftān
Ne varısa itmiş anda sūzān

941. Ne āb u kadeh ne cām-ı Cemşīd
Ne pister ü bāliş ne Cāvīd

942. Mecnū‘ın idüp fenāya mülhāk
Bir tūde remād kalmış ancak

943. Sermāye-i ‘ömrden ser-i mūm
İtmiş o nihāl-i bārı maḥrūm
944. Bī-merḥametī-i çarḥ-ı vārūn
Aḥvālını eylemiş dige-gūn
945. Olmuş o nişīmen-i siyeh-dil
Ol meh-veşe āḥir-i menzil
946. Gitmiş güli gülistānı ḳalmış
Būlbūl uçup āşiyānı ḳalmış
947. Āteşden olup müzāb o billūr
Efsürde yatur yerinde tennūr
948. Ber-bād idüp āteş āb u tābın
Almışlar o ḡoncenüñ gülābın
949. Nārıla olup güdāḥte sīm
İtmiş anı pūte ḥāke teslīm
950. Ol şūḥ yanup mişāl-i ‘anber
Pür-dūd yatur derūn-ı micmer
951. Bu vaḳ‘adan oldı ol cemā‘at
Ḥākister-i dūdmān-ı ḥayret
952. Ḥünābe-i eşk irüp şerāya
Düşdi yeñiden fiḡān-sarāya
953. Eṭrāfa idüp fiḡān sirāyet
Her ḡüşede ḳopdı bir ḳıyāmet
954. Çün gördi bu ḥālī Faḥr-i nā-kām
Maḥv oldı şu‘ūrı oldı ser-sām

955. Tedbîrûñ idüp Şikeste taqdîr
Dûd-ı dili oldu âsumân-gîr
956. Şerminden olup helâke nezdîk
‘Âlem nazarında oldu târîk
957. Oldı bu hicâb ile o nâlân
Âteş-zen-i sîne-i beyâbân
958. Ârâmın idüp bu nakş yağmâ
Őaĥrâlara düşdi bî-ser ü pâ

FÂRİĞ-ŞODEN ŞÂH EZ-SALŐANAT

959. Vâkıf olıcağ bu ĥâle Ĥurrem
Ĥurremligi oldu ‘ayn-ı mâtem
960. Ėam câme-i Őabrın eyledi çâk
Őâğar gibi oldu çeşmi nem-nâk
961. Mîn ba‘di ĥalel bulup dimâğı
Söyüñdi derûnınuñ çerâğı
962. Devletden idüp ferâğı taŐmîm
Mülkin vükelâya itdi teslîm
963. Telĥ itdi dimâğı ‘îş-i eyyâm
Terk eyledi mülki kâm nâ kâm
964. Gâĥ almağıçün Őemîm-i yârı
Virdi o da ĥalvete qarârı
965. Ol yerde ki yatmıŐıdı dil-dâr
Yanup yağıla o ‘âşık-ı zâr
966. Ol fikr ile kim idüp ferâğat
Ĥallâkına eyleye ‘ibâdet

967. Mānende-i şem‘ ola dā’im
Gündüz şā’im ü gīce kâ’im
968. Her şeb getirüp ta‘ām u ābın
Sedd eyleyeler kilīd ü bābın
969. Bu niyyeti dilde idüp muhkem
Ser-dāba nüzül itdi Hurrem
970. Başt eylediler namāza mendīl
Mihrābına aşdılar dü-ķandīl
971. Eṭrāfına vaż‘ idüp kitābı
Bend eylediler dehān-ı bābı
972. Şāh emri ile be-vefķ-ı me’mül
Oldı vükelā umūra meşğül

GÜFTĀR-I DER-MEV‘İZA

973. Hep böyledür uşta ḥāl-i ‘ālem
Evzā‘-ı cihān budur dem-ā-dem
974. Her kimde ki görse ḥāṭır-ı şād
Eyler anı bir kederle ber-bād
975. Her kimde görürse cām-ı ‘işret
Elbette ider şikeste himmet
976. Her sükkeri hem-sirişt-i semmdür
Her lezzetinüñ me’āli ğamdur
977. Bir lāle mi var ki olmaya dāğ
Bir bāğ mı var ki ķonmaya zāğ
978. İtmez bu nüh āsiyā teraḥḥum

Gösterse de çāk-i sīne gendüm

979. Bi'l-lāh bu ħarābe-i mecāzī
Derd ü ğamına degül muvāzī
980. Elbette sipihr-i kīne-perver
Cām-ı ħarabı ider mükedder
981. Nābī bu fenādan eyle perhīz
Bir gün dimedin zamāne berhīz
982. Çek kendi irādetüñle desti
Devrān saña virmedin ŧikesti

TETİMME-İ SÜĦAN

983. Olduğda cenāb-ı ŧeyĦ 'Aṭṭār
Bu vağ'aya nağş-bend-i āşār
984. İtmiş kalem-i ŧerīfi ārām
Bulmuş bu ħikāye bunda encām
985. Ammā bu fağr-ı nā-be-hencār
Tekmīle olup anı heves-kār
986. Gördüm kalem-i dağīka-dānı
İtmeme sezā bu dāstānı

ZUHÜR-I DÜZD-İ ÇĀLĀK VE ŧIFAT-I O

987. Nā-gāh açılıp derīçe-i ğayb
Gösterdi cemāl açılmadığ ceyb
988. Var idi o ŧehr içinde nā-gāh
Bir düzd-i zemīn-ŧikāf-ı bī-rāh
989. Nağb idi mişāl-i mūş-kārı
Ħāke döşerdi reh-güzārı

990. ‘Ayyār-ı küleh-rübā-yı bî-bāk
Ṭarrār-ı zamāne nāmı Çālāk
991. Şeb-pîşe vü şeb-şikār u şeb-rev
Deycūr-ı perest ü haşm-ı per-tev
992. Hāllāl-i girih-küşā-yı ebvāb
Hammāl-i girān-h’āh-ı esbāb
993. Nā-ḥurde-i nevāl-h’ān-ı kesbī
Nā-ḥufte-i pāsbān-ı ḥasbī
994. Üstād-ı şafır reh-rev-i şām
Hem-kār-ı ‘anākib-ı der ü bām
995. Niķāb-ı esās-ı püşt-i ḥāne
Müzd-ver-ı tenāvür-ı şebāne
996. Dīvār-şikāf u ḥāne-perdāz
Teklīf ü kuyūd-ı ber-ṭaraf-sāz
997. Mihmān-ḥarīş-ı bî-tekellüf
Hengām-nedān-ı bî-tevaḳḳuf
998. Peygüle-i nūr-ı künc-i ḥalvet
Kennās-ı girīve-i gerd-ı furşat
999. Şāhib-raşad-ı girānī-ı h’āb
Mānende-ı seg ‘adū-yı mehtāb
1000. Şandūķ-be-düş-ı şām-ı furşat
Per-tāb-nümā-yı bām-ı furşat
1001. Vīrān-kün-ı ḥāne-dān-ı ni‘met
Hālī-kün-ı ḥānümān-ı devlet

1002. Dil-beste-i h̄'āb-ı ehl-hāne
Müştaş-ı tegāfūl-i şebāne
1003. Bi'ṭ-ṭab' derūnı şem'-i düşmen
Zulmetle olurdu çeşmi rüşen
1004. Görse bir evüñ yanar çerāğı
Hasretle erirdi bağı yağı
1005. Güş itse olurdu haste-i ğam
Bir hānede öksürür bir ādem
1006. Sevmezdi o düzdek-i siyeh-kār
Ger bahtı dağı olursa bīdār
1007. Olurdu sāz-veş-i şafā-yāb
Güş eylese bir horuldı-ı h̄'āb
1008. İmkānı olup olaydı rūzı
Dünyādan iderdi def' rūzı
1009. Eylerdi seherle dem berhāş
Mānende-i rūze-dār-ı berrāş
1010. Huffāş-nihād-ı tīregī-i çü
Göstermez idi şeb olmasa rü
1011. Olmuşıdı halk' adū-yı cāmı
Sevmezdi 'asesle pāsbanı
1012. Bir beyte duhūle bulsa tedbīr
Cāmi' gibi eyler idi taḥhīr
1013. Çeh gibi inerdi dūdmāndan
Yel gibi çıkardı nerdübāndan
1014. Bir hāneye girse koymayup māl

Aşhābını eyler idi ibdāl

1015. İsterse çıkardı bī-bahāne
Tār-ı nigehiyle āsumāna
1016. Bir gūne idi o düzd-i fettāk
Çaşd itse eger çalardı bī-bāk
1017. Bir dest ile ħarbesin simākūñ
Hem na‘lini şevr-i zīr-i ħākūñ
1018. Bārū-yı sipihre tırmaşurdı
Mihruñ dilese başın kaçurdı
1019. Ma‘nāyı çalardı ħarf içinden
İ‘lāli kaçardı şarf içinden
1020. Bām-ı felege kemend atardı
Kevkebleri çalmadan şatardı
1021. Ĥavfindan anuñ tamāmī-i şeb
Beklerdi biri birini kevkeb
1022. Yāķūtuñ alur içinden ābın
Ĥammāmuñ uğurlar āb u tābın
1023. Her kīseye kim eli tıalardı
Hem sikkeyi hem zeri çalardı
1024. Çazırdı sūtūrını kitābuñ
Mevcini çalardı rüy-ı ābuñ
1025. Uğurlardı gülüñ şemīmin
Zehrenüñ alurdu ibrişimin
1026. Āsūde iken hevāda lem‘i
Uğurlardı fetīl-i şem‘i

1027. İsterse sipihre rāh açardı
Tāc-ı Zūhal'i kapardı kaçardı

1028. Cüzdān-ı 'Uṭārid'e şalardı
Ṭanbūrını Zühre'nüñ çalardı

1029. Sīb-i kamerüñ için oyardı
Pīrāhen-i pisteyi şoyardı

1030. Yumurṭayı kırmadan içerdi
Revzenleri açmadan geçerdi

1031. Tāc-ı felegüñ kapardı la'lin
Güneş kamerüñ çalardı na'lin

1032. Hükmin gediküñ tamām virmiş
Hırsızlığına nizām virmiş

REHĀ-KERDEN-İ ÇĀLĀK CĀVĪD RĀ

1033. El-hāşıl o reh-şikāf-ı bī-bāk
Ferhād-ı şebāne ya'nī Çālāk

1034. Bir niçe zamān düşüp o rāha
Lağm itmiş idi sarāy-ı şāha

1035. Hikmet o zamān o reşk-i Hūrşīd
Ālūde-i h'āb ya'nī Cāvīd

1036. Ol gīce zamān düşüp o rāha
Yol itmiş idi sarāy-ı şāha

1037. Az kalmışıdı ki ola ol āfet
Hākister-i āteş-i muşībet

1038. Lağmuñ ucu çıkdı ol mekāna

Dūd oldı o fūrceden revāne

1039. Çālāk ne görđi bir perī-rū
Hālvette yatur fūtāde pehlū
1040. Serdābuñ için pūr itmiş āteş
Olmış ten-i nāziki müşevveş
1041. Nār urmış anuñ bisāṭına dest
Bī-hūş yatur o şūḥ-ı ser-mest
1042. Çālāk eger olmasa meded-kār
Künc-i ‘ademe iderdi reftār
1043. Bağ ḥikmet-i şun‘-ı Kird-gār’a
Bir düzdüñ eliyle itdi çāre
1044. Luṭf eyledi ḳahr şüretinde
Merhem ḳodı zehr şüretinde
1045. Cāvīd’i meger bilürdi Çālāk
Taḥlīşine himmet itdi bī-bāk
1046. Ol demde virüp Hudā başiret
Zımnında te’emmül itdi ḥikmet
1047. Didi ki bu tuḥfe dest-resdür
Luṭf-ı şehe bu vesīle besdür
1048. Nef‘ī yetişür baña muḳarrer
Bir feth-i ḥazīneden füzün-ter
1049. Oldı alup anı düş-ı cāna
Geldigi yola yine revāne
1050. Cāvīd ise bī-şu‘ūr-ı bī-tāb
Āteş-zede mest ü ğarḳa-i ḥ‘āb

1051. Menzil-gehine getürdi anı
Yaturdı o şūh-ı dil-sitānı
1052. Şemm itdi nesīm-i rāhat ol māh
Āsūde-ten oldı tā seher-gāh

BĪDĀR ŞODEN CĀVĪD

1053. Şubh oldığı dem mişāl-i hūrşīd
Nergislerin açdı çünki Cāvīd
1054. Görđi nigerān olup cihāna
Görđigi degül bir özge hāne
1055. Bir şahş-ı ġarīb-şekl ü hey'et
Olmış aña dest-bend-i hıdmet
1056. Şordı ki nedür bu turfe mesken
Ben kandeyüm ve ne kimsesin sen
1057. Çālāk idüp ol perīye ta'zīm
Ādāb-ı rüsümın itdi taqđīm
1058. Dībāce-i rāz idüp du'āyı
'Arz eyledi cümle mācerāyı
1059. Cāvīd olıcağ haberden āġāh
Çālāk'dan oldı ma'zeret-h'āh
1060. Didi ki eger Hudā virürse
Şeh dāmeni destüme girerse
1061. Çünkim sebep-i hayātum olduñ
Feryād-res-i necātum olduñ
1062. Allāh ile 'ahdüm olsun ey yār

Dāmānuñi eyleyem güher-bār

1063. Ammā ki o māh-rū-yı ʔannāz
Kāşd itdi ki şāha eyleye nāz

1064. Zīrā ki idince Faḥr'e iḥsān
Ġadr itmiş idi o māha sulṭān

1065. Var idi Ḥidīve inkisārı
Hażm eylemiş idi izṭırārı

1066. Düzd oldı niyāz-mend o māha
Tebşīr ide mācerāyı şāha

1067. Cāvīd didi ki ey vefā-dār
Olma bu hevesde germ bāzār

1068. Ġşāl-i nüvīde itme sür'at
Yaqsun anı da ʔo nār-ı ḥasret

1069. Bulsun baña itdigi cefāyı
Görsün o da vaż'-ı nā-sezāyı

1070. Zūd eyleme bāb-ı müjdeyi daḳḳ
Şabr it görelüm ne gösterür Ḥaḳḳ

1071. Bu fikri idüp dilinde temhīd
Ārāma ʔarār virdi Cāvīd

DEYDEN-İ ŞĀH-I ĀN RĀH RĀ

1072. Ammā bu ʔarafda şāh-ı Ḥurrem
Çeşmānı bir āb u ʔalbi pür-nem

1073. Pāmāl ü melāl ü sügvārī
Aḥşama dek itdi āh u zārı

1074. Geldikçe derûnına o kâmet
Eylendi namâz için iķâmet
1075. Ebrûları geldüince yâda
Mihrâba olurdu ser-nihâde
1076. Leyl oldığı dem bedel nehâra
Gîsûsın añup gelürdi zâra
1077. Çün geçdi bu nev‘a nîme-i şeb
Feryâd-künân âh u yâ Rab
1078. Nâ-gâh anı gördi oldı vârid
Ol hâlvete ber-hevâ-yı bârid
1079. Fikr itdi ki bu ne hoş hevâdur
Âyâ ne mehebbden oldı şâdir
1080. Serdâb-ı ‘amîķ bâb-ı beste
Yâ Rab ne tarafından oldı ceste
1081. Ammâ ki idüp te‘âķub imdâd
Girdikçe temevvüc eyledi bâd
1082. Khandîli alup eline âķir
Etrâfi teccüss itdi vâfir
1083. Bir güşeye geldi gördi nâ-gâh
Mânende-i çâha güşâde bir râh
1084. Bir fûrceden ol nesîm-i hoş-bû
Eylermiş o hâlvete tekâpû
1085. Mânend-i siyâh mâr-ı pîçân
Olmışdı zemîn içinde pinhân
1086. Şeh gördiği dem o reh-güzârı

Ḳalbine taḥayyür oldı ṭārī

1087. Ḥayretle nigāḥ idüp o rāḥa
Düşdi niçe gūne iştibāḥa
1088. Kim bunda nedür bu rāḥ-ı pinhān
Kim ola bir ucı zīr-i eyvān
1089. Ammā nereye düşer güzārı
Ya ḳande ider ‘aceb ḳarārı
1090. Āyā ki köhne midür yāḥūd nev
Kimdür ‘acebā bu rāḥa reh-rev
1091. Olsaydı ḳadīm olurdu āgāḥ
Elbette muḳarrebān-ı dergāḥ
1092. Ḥuddām-ı sarāy-ı pādişāḥı
Mümkin mi ki bilmeye bu rāḥı
1093. Ğavrına anuñ vuşul için şeh
Şad-fıkr ile oldı sālīk-i reh
1094. Ḳandilüñ alup birini çenge
‘Azm itdi o rāḥ-ı tār u tenge
1095. Ṭayy eyleyerek nesīm-vārī
Bir ḥāneye çıḳdı reh-güzārı

RESİDEN ŞĀH BE-ḤĀNE-İ ÇĀLĀK

1096. Gördi ki bir özge ṭurfe menzil
Mānend-i ḥarābe ḥāne-i dil
1097. Her cānibe bir cidārı rīzān
Vīrānelük aña köhne ‘unvān

1098. Mānende-i dest-i müflisān teng
İtmiş yire doğru saḳfı āheng
1099. Tavan-ı siyāhı āhenīn sāc
Her bir direḡi kemān-ı ḡallāc
1100. Cinnī gözi gibi revzeni çāk
Zindān içi gibi sāḡası ḡāk
1101. Bālāsı fener mişāli sūrāḡ
Endüdesi çārsū-yı evsāḡ
1102. Saḡfindan olur ‘ayān kevākib
Sedd itmese perde-i ‘anākib
1103. Rīziş-geh-i ḡāk-i saḡf-ı bāmı
Āyīne-i mār u mūr-ı cāmı
1104. Yok taḡtası bābı pāre pāre
Mānend-i derīçe-i maḡara
1105. Mānend-i mezar-ı teng ü tīre
Ḥasret-zede sāḡası ḡaşıra
1106. Bir köhne kilīm cümle-i māl
Şad yirde delik mişāl-i ḡırbāl
1107. Bir bālīşi var kehleye memlū
Bir bardaḡı var ki tutamaz şu
1108. Āmed-şüd ide ide ḡarābı
Ne ḡavlısı var ne beste bābı
1109. Şaḡnında yatur mişāl-i ḡūrşīd
Gül-ḡonce-i nāz ya‘nī Cāvīd
1110. Gördükde bu ḡālī şāḡ-ı Cürcān
Mānende-i şüret oldı bī-cān

1111. Fikr itdi ‘aceb nedür bu hālāt
Ru’yā mı ‘aceb yāhūd hayālāt
1112. Cāvīd daḥı görince şāhı
Deryā-yı telāşe oldu māhī
1113. Hem şerme düşüp hem itdi haşyet
Nāz oldu ‘ilāve-i dü-ḥālet
1114. Şehden o perī olup gürizān
Şāh ardına düşdi eşk-i rīzān
1115. Çālāk daḥı görüp o ḥālī
Oldı gamıla derūnı mālī
1116. Fikr itdi bunı ki şāh-ı Hurrem
Gördiği degül bu gūne ‘ālem
1117. Sevdā-yı şikār ile nigārın
‘Işk aldı zimām-ı ihtiyārın
1118. Ne rāh bilür ne kūy u bāzār
Ne itdigi var bu gūne bir kār
1119. Şeb tīre vü tār kūçe bisyār
Her gūşede şad-hezār ‘ayyār
1120. Cāvīd esīr-i bīm-i ḥaclet
Şāh ise ḥarīş-i zevk-i vuşlat
1121. Dünbāleleri ḳalursa ḥālī
Var şoñra nedāmet ihtimālī
1122. Bu fikr ile ol re’īs-i düzdān
Şāhuñ ‘aḳabinden oldu rīzān

1123. Bu şekl ile üç nefer-i yegāne
Bir cānibe oldılar revāne

1124. Ammā ki şeh olmadı haber-dār
Düzd olduğına aña kafā-dār

HÜCŪM-I ‘ASESĀN EZ-ĶAZĀ-YI ÇĀLĀK

1125. Anda varıdı niçe ‘asesler
Dārūga-i şehre dād-resler

1126. Hıdmetleri idi pāsbānlık
Eylerler idi nigāh-bānlık

1127. Tā şubha çıkınca şām-ı deycūr
Olmışlarıdı o kāra me’mūr

1128. Düzdüñ şebağın görüp nihānī
Ķoymañ diyü başdılar fiğānī

1129. Bu hāli görince düzd-i Çālāk
Oldı dili çāk çeşmi nem-nāk

1130. Pīşinde hıdīvüñ emri müşkil
Ardınca ģarīm ģarīm ģātīl

1131. Oldı pes ü pīşi dām-ı hayret
Şıkdı anı pençe-i nedāmet

1132. Mağdūrını şarf idüp şitāba
Düşdi reh-i bīm ü iztırāba

1133. Şāhuñ da ģarārın itdi ber-bād
Ardınca zuhūr iden bu feryād

1134. Bilmezdi ģazāda derd-i şūmı
Kendüye şanurdı ol hücūmı

1135. Āsūde-niṣ̄īn-i ṣ̄adr-ı evreng
Bu naqş-ı ‘acebden oldu dil-teng

1136. Nā-çār rızā virüp qazāya
Teklīf-i ūitāb kıldı pāye

1137. Buldı giderek se merd rāhı
Bir kūçede yolları tenāhī

1138. İtmişdi qazā o rāhı tesdīd
Mānend-i dehān-ı teng-i Cāvīd

1139. Çıkmaz ūoqağıdı ol reh-i teng
Mānende-i demi ehl-i āheng

1140. Bu hāleti gördi çünki Cāvīd
Ol rāha güzzerden oldu nevmīd

1141. Pāyānını buldı pāy-ı reftār
Döndi yürüdi mişāl-i pergār

RESİDEN HEME Bİ-MESCİD-İ VİRĀNE

1142. Oldı gözine o dem nümāyān
Bir mescid-i köhne ūāq-ı vīrān

1143. Bām u deri yok menārı köhne
Eyvānı haşırdan bürehne

1144. Mānende-i dīde-i dil āgāh
Peydā idi sāhasında bir çāh

1145. Bir köhne dıraht-ı huşk-ı bī-ber
Olmış ser-i çāha sāye-güster

ŞİFAT-I ÇĀH

1146. Bir gūne ‘amīḳ idi çeh-i jerf
Kim ‘umḳına nā-resā idi ʔarf
1147. ‘Umḳında zebūn olurdu evhām
Pāyānına irmez idi erḳām
1148. Ol rütbe olmamaḡla nā’il
Gözyaşı dökerdi çāh-ı Bābil
1149. Pāyānına ḡabl-i fikr-i kūtāh
‘Umḳına göre ‘adem çıkar rāh
1150. Sūrāḡ u derūn seng-i ḡāre
Geçmiş yire ser-nigūn mināre
1151. ʔop ḳālībı olmış idi gūyā
İp meyl-veş ortada hüveydā
1152. Oldıḡı zamān zemīne vārūn
Ol çehden içerdi ābı Ḳārūn
1153. ʔaḳmış ḳolına berāy-ı zīnet
ʔaşdan bilezük ‘arūs-ı zulmet
1154. Āmed-şūd-i rīsmān-ı dehāna
Çāk itmiş idi mişāl-i şāne
1155. Ol sengde raḡneler nümāyān
Olmışdı dehān-ı çāh dendān
1156. Olmışdı mişāl-i mūm her sū
Dendāne ile kenārı memlū
1157. Anuñçün olup eşer nümāyān
Cüş eyledi ol şeb anda mihmān

1158. Ol āh-ı siyāh iinde ol tār
Sūrāha girer ıkaradı bir mār
1159. Ya delv ile olmişıdı ol tār
Şākūl-i raşad-şinās-ı edvār
1160. Ya haddeden itdürüp güzārı
Zer-keş şarar idi arha tārı
1161. Hayretle ol meh-veş-i gül-endām
Şarmaşdı dırahta kām nā kām
1162. Kaşdı itdi k'ola o mīve-i cān
Evrāk u ğuşūn iinde pinhān
1163. Ol demde irişdi şāh-ı Hurrem
Gördi ki o māh mihr-i tev'em
1164. Mānend-i kebūter-i eb-endāz
Bālā-yı dırahta itdi pervāz
1165. Her end ki ol şeh-i yegāne
Gel in diyü dökdi dām u dāne
1166. Ol şūh idüp evc-i nāza pervāz
Hi girmedi ğuşına o āvāz

ÜFTĀDEN CĀVĪD BE-ĀH

1167. Gör hükm-i kazā-yı Kird-gār'ı
Ne şekle kodı o 'işve-kārı
1168. Nā-gāh ğuşūn olup şikeste
Ol şūh zemīne oldı ceste
1169. Mānend-i kebūter-i Hicāzī

İtdi yire oğrı tağla-bāzī

1170. Mānend-i amām urup mu‘allağ
Tōlābına āhuñ oldu mülağ

1171. Bindi o gice o tıfl-ı nev-zād
Tōlāba mişāl-i rūz-ı a‘yād

1172. Mūnall olıcađ resendeki tāb
Ol şūha şalıncak oldu tōlāb

1173. Tōlābı o cūnbiş itdi gerdān
Cāvīd şarıldı tāra bī-cān

1174. Oldı o nihāl-i māh-sīmā
Üftāde-i āh-ı Yūsuf-āsā

1175. Gıtdi dibine o tīre āhuñ
Çeh gibi açıldı ağzı şāhuñ

1176. Bu gerdişe eşmi kaldı ayrān
Ėam nađd-ı şu‘ūrın itdi tālān

1177. Seyr eyle sipihr-i bī-ķarārı
Uşta bu revişdedür medārı

1178. Avāli mūdām ider dige-gūn
Tōlāb-ı tađallübāt-ı gerdūn

1179. İtmekde bu gūnbed-i muťalsam
Tebdīl-i libās-ı nağş-ı ‘ālem

1180. Düzdi ıķarur sarāy-ı şāha
Şāhı getürür dehān-ı āha

1181. Oldı o ıdīv-i nāz-perverd
Şad-gūne esīr-i miĖnet ü derd

1182. Pîşinde bu gūne rāh-ı nā-reft
Ardınca şemātet-i kücā-reft
1183. Mümkin ki şalup sefir-i āvāz
İtmek ‘asesānı maḥrem-i rāz
1184. Ammā ki gözi öñinde ol şeb
Oldı mehi māh-ı çāh-ı Nahşeb
1185. Kaldı gözi tā dibinde çāhuñ
Düşdi şekeri şuya o şāhuñ
1186. Min ba‘d unudup cihān u cānı
Terk itdi hükümet-i cihānı
1187. Cānāna fedā idüp ḥayātın
Atdı şuya salṭanat berātın
1188. Ol şevkıla kim dibinde çāhuñ
Būs eyleye gerdenin o māhuñ
1189. Ger zinde bulursa ide teşhīr
Çıkmağa o çehden ide tedbīr
1190. Olmuş bulunursa ğarqa-i āb
‘Ömrinden ola o daḥı sīr-āb
1191. Vaşlından o naḥlüñ ide çīde
Maḥşerde fevākihe resīde

NŪZŪL KERDEN ŞĀH BE-ÇĀH

1192. Āḥir bu yola virüp qarārı
Koydı bu medāra kār u bārı
1193. Dest urdı o da o rīsmāna

İtdi bün-i çāh-ı bī-emāna

1194. Hikmet çehūñ āb-ı hoş-güvārı
Çehden çehe olurıdı cārī
1195. Bir niçe maħalleye geçerdi
Biñ hāne bu ābdan içerdi
1196. Ol şūh olıcağ fütāde evvel
Gördi ki ağar mişāl-i cedvel
1197. Hem-rāh olup āba ol gül-ter
‘Azm eyledi tā-be-çāh-ı diğer
1198. Hurrem dağı indi ka‘r-ı çāha
Şu virdi tekāver-i nigāha
1199. Gördi ki yürür şu içre Cāvīd
Düşmiş şuya şanki ‘aks-i hūrşīd
1200. Şeh dağı olup o rāha sālīk
Güyā yürüdi deñizde Mālīk
1201. Bārī o kadar şeh-i cihān-tāb
Dil-dār ile itdi ‘ālem-i āb

FİRŪ-REFTEN ÇĀLĀK BE-ÇĀH

1202. Çālāk dağı görüp bu hāli
Ġarqābe-i hayret oldu bāli
1203. Böyle iş anuñ hod eski kārı
Ol çāha süzüldi mār-vārī
1204. Oldı o da anlara kafā-dār-rev
Çopdı çeh içinde bir rev-ā-rev

1205. Āhır girüden irüp ‘asesler
Pür itdi şımāh-ı çāhı sesler
1206. Girdiler o mescid-i hārāba
Vaḳf oldılar anda ıztırāba
1207. Şaf bağlayup anda ol cemā‘at
Didiler olındı fevt-i furşat
1208. Düzd irdigi bu maḥalle ma‘lüm
Olmış eşeri velīk ma‘düm
1209. Murğ oldığı yoḳ çıḳa hevāya
Şu oldığı yoḳ ine şerāya
1210. Bī-şübhe o şeb-rev-i firārī
İtdi bün-i çāhda tevārī
1211. Āvāz şalup meşābe-i ney
Ötdürdiler ol çehi pey-ā-pey
1212. Me’yūs olup andan āhır kār
Seng atdılar aña niçe hār-vār

BİRÜN ĀMEDEN HEME EZ-ÇĀH-I DİGER

1213. Ammā bu tarafdan ol ciger-süz
Cāvīd-i sitem-keş-i ğam-endüz
1214. Bir çāha irişdi nā-gehānī
Āvīhte idi rīsmānı
1215. Olduḳda o rīsmān hüveydā
Ser-rişte-i ‘ömre irdi güyā
1216. Cān havli ile olup aña çeng
Bālāsına çāhuñ itdi āheng

1217. Hurrem de idüp şu'ūda āgāz
Sultāniken oldı rīsmān-bāz
1218. Oldı niçe miḥnet ile ol şāh
Vāreste-i ḥabs-ḥāne-i çāh
1219. Çıkdı 'aḳabince düzd-i Çālāk
Mānende-i 'ankebūt-ı bī-bāk
1220. Ammā ki ihtiyāt idüp o fettān
Birden bire olmadı nümāyān
1221. Çok görmek ile bu gūne kārı
Añlardı mizāc-ı rüz-gārı
1222. Āḥir baḳalum n'olur diyü kār
Oldı leb-i çāhda raşad-dār
1223. Başın çıkarup kenār-ı çāha
Oldı nigerān ḳafā-yı şāha

ŞIFAT-I BĀĞÇE-İ DUḤTER

1224. Şeh gördi ki bir laṭīf gülşen
Hem-reng-i behişt bir nişīmen
1225. Bir bāğçe-i ġarīb ü dil-keş
Kim görse behişt olurdu āteş
1226. Her şāḥı 'aşā-yı keff-i me'vā
Her bergi nigīn-i dest-i Tūbā
1227. Her servi ḥilāl-i fem-i Rızvān
Her naḥli bālā-yı ḳadd-i ġilmān
1228. 'Ar'arları ra'yet-i leṭāfet
Gülbünleri ḥayme-zār-ı nüzhet

1229. Ferzend-i zülāl cūybārı
Bābā-yı behiştīyān çenārı
1230. Dil-teşne-i ābı cūy-ı Cennet
Maḥcūb-ı gülābı būy-ı Cennet
1231. Murġān-ı cināna mīvesi kūt
Rümmānına teşne āb-ı yāķūt
1232. Dāġ-ı dil-i ‘adn-i lāle-zārı
Ḥasret-geh-i ḥuld-ı nev-bahārı
1233. Hem-pister-i ḥāki nāfe-i Çīn
Hem-reng-i şemīmi būy-ı müşġīn
1234. Nergisleri reşk-i çeşm-i ḥūbān
Sünbülleri baḥt-ı zūlf-i ḥūrān
1235. Her bir güli cām-ı rāḥ-ı mevvāc
Her lālesi bir sirāc-ı vehhāc
1236. Şeftālūsı la‘l-i māh-rūyān
Elmaları ġabġab-ı nigū-yān
1237. Olmuşdı o bāġ şaḥn-ı bāzār
Emrūdları idi ṭop kaṅṭār
1238. Ālūları şīşe-i mey-i āl
Olurdu ṭudaķ ṭoķınsa seyyāl
1239. Limonıla bih dü-‘āşık-ı zār
Birbirini ‘add iderdi aġyār
1240. Her sū cereyānda cedvel-i āb
Seccādede şanki naķş-ı miḥrāb

1241. Fevvāre idüp hevāda bāzī
İtmekde idi zebān-dırāzī
1242. Görmek dileyen nazīrin el-ḥaḫḫ
Ḥavz içre görürdi ‘aksin ancak
1243. Olmuşdı miyān-ı şaḥn-ı gülşen
Bir ḫaşr-ı laṭīf ile müzeyyen
1244. Endūdesi sīm-i saḫfi zerrīn
Ṭāvus gibi cenāḫı rengīn
1245. Olmuşdı sütūnları müzevvaḫ
Summāḫī vü sürḫ ü sebz ü ezraḫ
1246. Ferşinde olan bisāṭ-ı zer-düz
Eylerdi nigāḫı şu‘le-endüz

ŞIFAT-I DUḤTER

1247. Şadrında mişāl-i māḫ-ı enver
İtmişdi ḫarār bir semen-ber
1248. Bir duḫter-i şūḫ ḫūr ṭīnet
Mestūre-i ḫānedān-ı ‘işmet
1249. Leb noḫṭa-i sürḫ nüsha-i cān
Tesbīḫ-i le’āl silk-i dendān
1250. Çeşmānı dü-şehriyār-ı ḫod-bīn
Ebrūları sāyebān-ı müşḫīn
1251. Ser-tā-be-ḫadem beden gül-āgin
Āḫāste-i yāsemīn ü nesrīn
1252. Seccāde-geh-i dü-çeşm-i ‘anber
Miḫrāb dü-ebrū-yı mu‘anber

1253. Dü-ebrū-yı ‘anberīn revākı
Meyhāne-i ‘iřretüñ dü-ťākı
1254. Her nāhun-ı bedr māh-ı nev-zā
Āyīne-i şuret-i Züleyhā
1255. Bālāsına beste serv-i āzād
Her sāyesi bir nihāl-i řimřād
1256. Her gūřede gūř-vār-ı zerrīn
Raşende miřāl-i ‘ağd-i pervīn
1257. Rařında yanıp dü-řem‘-i kāfūr
Eťrāfını eylemiřdi pūr-nūr

řIFAT-I řAMřĀM ĤŪNĪ-Ī BED-ENDĀM

1258. Ammā ki yanında bir bed ağter
‘Īfrīt- kıyāfe ĥūk- manzar
1259. Bed şehre vü bed sirişt ü bed rü
Mānend-i gürāz mürde-i bed bü
1260. Seffāk u levend düzd-i murdār
Raťtāl-i emān-nedān u ĥün-ĥ‘ār
1261. Fettāk u ĥabīř ü şüm u bī-bāk
Salĥāne segi miřāl-i nā-pāk
1262. Ĥünī vü cerī sefīh ĥöd-kām
Bī-rahm u mürüvvet adı řamřām
1263. Dūřında pelās-ı zulm-i muťlak
Boynında hezār ĥün-ı nā-ĥaķ
1264. Sīmāsı zebānī-i miřĥam

Ağızı çeh-i muzlim-i cehennem

1265. Girdāb-ı yemm-i fesād iki gūş
Dīvāra aşılmış iki pāpūş

1266. Hūnıla pür idi iki dīde
Mānend-i sifāl nā-keşīde

1267. Pür zaḥm idi cüşsesi serāpā
Olmışdı çalu cerīde gūyā

1268. Bir fesle başında kara şālı
Bir dibi kızıl kazan mişālī

1269. Her parmağı ḥarbe-i ciger-der
Bāzūları ḥōd sūtūn-ı mermer

1270. Zehr-ābe-i ḥūn-ı ḥalk ḳūtı
İki düm-i seg iki burūtı

1271. Olmışdı ol iki mār-ı piçān
Boynında mişāl-i ṭavḳ-ı şeyṭān

1272. Fısq ile fücūr kār-bārı
Ḳatl eylemek ise iftiḥārı

1273. Bir şeb yoğ idi ki itmeye ḳan
‘Ācizdi elinden ehl-i Cürçān

1274. Ḥayli dem idi geçüp ḥudūdı
Ol şehre belā idi vücūdı

1275. Ebvābı kırup dōkerdi ḳanlar
Andan ḳaçar idi pāsbanlar

1276. Her kim aña rāst gelse nā-gāh
Maḥfī dir idi ne‘üzü bi’l-lāh

1277. Dārūga-i şeh̄r idüp mudārā
Eṭrāfina uğramazdı aşlā
1278. Hük̄kām-ı bilād anı arardı
Şayd itmege dāmlar qurardı
1279. Ammā ele girmesiydi müşkil
Kendü idi Qahramān-ı qātil
1280. Ma'lūm degülđi cāyı qat'ā
Geh maḥfī olurđı gāh peydā
1281. Her qande ki gūş ideydi duḡter
Rūz ile añna olurđı hem-ser
1282. Bī-bāk hücūm idüp vişāle
Eylerdi bekāretin izāle
1283. Çok ḡāneleri qomışdı ḡālī
Ḥalkını qırup alurđı mālī
1284. Ammā ki o şem'-i ḡānevāde
Bir duḡter idi kibār-zāde
1285. Olmış pederi muqīm-i 'uqbā
Qız qalmışdı evinde tenhā
1286. Olmışlarıdı o duḡtere yār
Bir māder ile beş on perestār
1287. Tuymış meger ol ḡarīm-i bed-ḡū
Şayd itmege eylemiş tekāpū
1288. Furşat düşürüp o şeb o mel'un
Girmiş evine mişāl-i ṭā'un

1289. Āsūde-niṣ̄īn iken o duḡter
Başmış anı ol kerīh manzar
1290. Olmuş göricek o dīvi lerzān
Māderle kenīz-i kān perīṣān
1291. Olmuş o gül-i nedīde āzār
Çengāline ol segūñ giriftār
1292. Ne hem-demi var ne bir meded-res
Girdāb-ı belāda aldı bī-kes
1293. ız vāı‘asında görse anı
Rāh-ı ‘ademe giderdi cānı
1294. Gūş itse hikāyelerde adın
Uyusunuñ alamazdı dadın
1295. Lerzān idi er hikāyesinden
Tersān idi kendi sayesinden
1296. Görmüş yüzini cihānda nā-yāb
Ya mihr ola ya meh-i cihān-tāb
1297. Yok gördiği yüz o māh-ı ruḡsār
Ya māder ola yāḡūd perestār
1298. Gūşına doınmamış āvāz
Ya bülbül ola yāḡūd meger sāz
1299. Çün oldı esīr o bed-fi‘āle
Nuṡ oldı girifte dōndi lāle
1300. ‘Aql oldı mişāl-i murġ-ı perrān
Çeşm oldı mişāl-i ebr-i giryān

1301. Sergeşte olup mişāl-i girdāb
Oldı bedeni sebū-yı sīm-āb
1302. A‘zāsı füsürde albi tersān
Mānende-i berg-i bīd-i lerzān
1303. Yođ idi kūrīze bir girīve
Oldı o perī esīr dīve
1304. Ol kāfir idüp hücūm-ı bī-bāk
İsterdi ki perdesin ide āk
1305. Şehvet aleyān idüp o ‘ifrīt
Olmışdı bi-‘aynihī uduz it
1306. O kebg-i afes-nişīn-i ‘işmet
Başından aşup muhīṭ-i miḥnet
1307. Nā-ār sürüp yire ruḥ-ı zerd
Yalvardı aña ki ey civān-merd
1308. Gel itme dırāzisen baña dest
İtme il içinde ‘ırzımı pest
1309. Bu avlime şāhid olsun Allāh
Kim bāz olıca der-i seher-āh
1310. Şer‘ üzre olup senūñle hem-ser
Başuñ ideyim göge berāber
1311. Her ne var ise nuūd u emvāl
Bir bir ideyim yoluñda pā-māl
1312. Şubḥ uşta yaındur it mürüvvet
Şabr eyle ne var bir iki sā‘at
1313. Ammā ki o dīv-i Ehrimen-zād

Hiç gūşına girmede bu feryād

1314. Duğter ne kadar ki itdi tedbīr
Diñler mi meger o gende hınzīr

1315. Her gāh idüp üstine hücūmı
Teskīne çalışdı nefs-i şūmı

1316. Ammā ne kadar ki itdi iqdām
Āhū gibi olmadı aña rām

1317. Ol tutmağa sa'y idüp belinden
Kız şıçrar idi anuñ elinden

VĀKİF ŞODEN ŞĀH BE-KEYFİYYET-İ HĀL

1318. Şāh oldu dūçār çün bu kāra
Oldı cigeri hezār pāre

1319. Cāvīd'i unutdı oldu derhem
Oldı gözine siyāh 'ālem

1320. Ğamdan dilini mişāl-i şāne
Çāk itdi ħamiyyet-i şehāne

1321. Yoğ kudreti n'eylesün ne kılsun
Bu vak'a zuhūrını ne bilsün

1322. Kendi gelemez aña berāber
Emr itmege yoğ yanında 'asker

1323. Bir def'a nigāh iderdi yāra
Bir def'a o nāzenīn nigāra

1324. İzhārı 'asīr ü haźmı müşkil
Mümkin degül olmağa muğābil

1325. Cāvīd daħı olup aña dūş
Kendü ğamın eyledi ferāmūş
1326. Eşcār arasından ol dilārā
Eylərđi bu ħālātı temāşā
1327. orardı ki şāh ide hücūmı
Zabı itmeye ol pelīd-i şūmı
1328. Tīĝ-ı siteme ola nişāne
Hem kendü hem ol şeh-i yegāne
1329. Fikr eyleyerek o derde çāre
Eylərđi cevānibe neżāre

GİRİFTĀR ŞODEN ŞĀH U CĀVĪD

1330. Olmışdı meger aña afā-dār
Beş kendü gibi ğarīm-i ħūn-ħ'ār
1331. Her cānibe devr idüp o bāĝı
Tıtmışlar idi aña ulaĝı
1332. Olduda miyānede hüveydā
Cāvīd ile şāh-ı 'ālem-ārā
1333. Gördiler o penc ħūk-ı bed-kār
Oldılar anı şikāra der-kār
1334. Ardından irüp şehūñ nihānī
Tıtdılar o şeh-i kāmranī
1335. Cāvīd'i idüp ħıdıve peyvend
Gül-deste mişāli urdılar bend
1336. aşr içre o ejder-i tebeh-kār
Ol ğulguleden olup ħaber-dār

1337. Ol cünbişüñ aşlın itdi teftiş
Bildirdiler aña bî-kem ü pîř

1338. Kimdür diyü ol iki ciger-dâr
Nezdîk-i çerâğa itdi ihzâr

ŞİNĀHTEN TAMTĀM ŞĀH-RĀ

1339. Ne gördi hıdîv-i taht-ı ‘âlem
Sultân-ı yegâne şâh-ı Hurrem

1340. Ol büse-geh-i mülük olan dest
Olmış girih-i kemendde pest

1341. Cāvîd dahı yanında beste
Hayrân u zebün u dil-şikeste

1342. İtdi şehi gördi beste-bâzû
Bir qahqaha-i ğurûr o bed hû

1343. Bilmez anı k’oldı reh-rev-i çeh
Zann itdi ki geldi qâşd ile şeh

1344. Didi nedür ey şeh-i zemâne
Bu cünbiş-i lâübâliyâne

1345. Ejderleri şayda iden iqdâm
Ya Hamza gerek ya Rüstem ü Sâm

1346. ‘İfrît ile olmağa muqâbil
Lâzım k’ola Qahramân qâtil

1347. Şeb-revlük için meşâbe-i mâh
Gerçi heves itmişün ey şâh

1348. Ammâ ki tarîkı bu degüldür

Bu şīve-i cüst ü cū degüldür

1349. Sulṭāna gerek niçe kafā-dār
Hengām düşerse ide peygār

1350. Yoḥsa şeh-i bī-sipāh u ‘asker
Bir düzd ile olamaz berāber

1351. Çünkim beni şayda eyledüñ ‘azm
Bu emrde niçün itmedüñ cezm

1352. Çün bendüme düşdüñ ey melek-zād
Gör kim nice olur cihānda bī-dād

1353. Bed-gūluḡ idüp o şāh-ı ‘aşra
İtdi anı beste pāy-ı қаşra

1354. Etbā‘ı yine taḡıtdı sūya
Pīrāmen-i bāḡı cüst ü cūya

ĀGĀH ŞODEN DUḦTER EZ-ḦĀL-İ ŞĀH

1355. DuḦter de bilince şehriyārı
Cüş itdi sirişk-i şerm-sārī

1356. Eflāke yetürdi āh-ı serdin
Şāh için unıtdı kendi derdin

1357. Bir cānibi ḡāk-sārī-i şāh
Bir cānibi ol la‘īn-i güm-rāh

1358. Ḳat Ḳat düşüp ol perī hicāba
Ġarḡ oldı gülāb-ı ıztırāba

1359. Ol kāfir-i zişt-ḡūy u bī-dīn
Sulṭāna açup zebān-ı nefrīn

1360. Bî-ḥaşyet ü bîm o ḥük-ı gende
Mey zehirlenüp iderdi ḥande
1361. Her kâse ki zehr-i mâr içerdi
Dürdin serine şehüñ şaçardı
1362. Dirdi ki öñüñde bî-tevaḳḳuf
Bu duḥteri eyleyem taşarruf
1363. Andan seni dilber gele bî-bâk
Şimşîr-i sitemle eyleyem çâk
1364. Bî-çâre şeh-i serîr-i i'zâz
Perverde-i taḥt-ı 'izzet ü nâz
1365. İdbâra düşüp nücüm-ı baḥtı
Zulle bedel oldu şadr-ı taḥtı
1366. Ümmîdi güsiste ḳalbi maḥzûn
Seylâbe-i çeşmi erguvân-gün
1367. Ne yâr u refîḳ var ne ğam-ḥ'âr
Ne 'askeri ḥâlden ḥaber-dâr
1368. Ser-cümle müdebbirân-ı devlet
Âsüde-i pister-i ferâğat
1369. Etbâ'ı şanur şeh-i melek-ḥü
İtmekde 'ibâdete tekâpü
1370. Hep cümle şanur muḳîm ser-dâb
Olmakda fûrûğ çeşm-i miḥrâb
1371. Bilmezler ki anı şâh-ı 'âdil
Bir dâma girifte oldu ğâfil
1372. Şeh bend-i kemend ü ḥaşm-ı ḥün-rîz

Olmakda ser-i shehe adeh-riz

1373. Bu hal ile ol hıdiv-i sheh-zad
Olmışdı esir-i dest-i cellad
1374. İmkân-ı reh-i halâş nâ-büd
Ümmid-i der-i necât-ı mesdud
1375. Bî-leşker ü bî-mu‘in ü bî-kes
Allâh’dan özge yok meded-res
1376. Hâhende luğ olup Hudâ’dan
Ümmidini kesdi mâ-sivâdan
1377. Beste elini tutup hevâya
Bend eyledi dâmen-i du‘âya
1378. Dil hânesine virüp güşâyiş
Dergâh-ı Hudâ’ya itdi nâliş
1379. Hâk üzre sürüp ruğ-ı niyâzı
‘Arz eyledi Hakk’a gizlü râzı

MEV‘İZA-İ MÜNÂSİB MAĞÂM

1380. Ey şekve-tırâz-ı cevr-i gerdün
Evzâ‘-ı zemânedan ciger-hün
1381. Tölâb-ı felek ki gerdiş eyler
Her devrde bir nümâyiş eyler
1382. İtdi hikem-i ‘Alim ü Fa‘‘âl
İdbârı nişân-ı ‘izz ü iğbâl
1383. ahrında hezâr luğ-ı muzmer
Zehrinde hafî hezâr şekker

1384. Leyl olmayıcağ nehār gelmez
Dey olmasa nev-bahār gelmez
1385. Olmazsa tehī adeh pūr olmaz
Pest olmasa atreler dūr olmaz
1386. Zer çekmeyicek ‘azāb-ı nārı
Nağş üzre alur gider ‘ayārı
1387. Olmaz yemese çekic eger zer
Hiç sikke-i pādışāha mazhar
1388. Ğamgīnligüñ āhiri meserret
Vīrāneligüñ şöñi ‘imāret
1389. Miğnetle her kim olursa mümtāz
Devletde de ol olur ser-firāz
1390. Hiç Yūsuf olur mı Mısr’a sultān
Tā olmayacağ esīr-i zindān
1391. Elbette çeker ricāl-i devlet
Endāze-i adri deñlü miğnet
1392. ‘Ālem oludur dırağt-ı pūr-zād
Ancağ budar ikisini üstād
1393. Biri ut anuñ birisi de tāk
Ağşānı olur ikisinüñ çāk
1394. Ammā olur ikisi de mesrūr
Mağşūli olur harīr ü engūr
1395. Ma‘rūfdur anlaruñ kemāli
‘İzzetde arār ider me’āli
1396. Oldı bu hıdīve de bu endüh

Müstelzim-i şevk-ı zevk-ı enbüh

RESİDEN ÇĀLĀK BĀMDĀD-I ŞĀH-I CĀVĪD

1397. Nā-gāh irişüp nesīm-i nuşret
Cüş eyledi lücce-i ‘ināyet

1398. Feth eyledi bir nühüfte rāhı
Elṭāf-ı hafıyye-i İlähī

1399. Çālāk k’olup çeh içre pinhān
Eylerdi bu ḥādişāti seyrān

1400. Gördi ki muḥālif oldı aḥvāl
Şāh oldı o bī-emāna pā-māl

1401. Tamṭām’ı bilürdi çok zamāndan
Dā’im ḥazer üzre idi andan

1402. Fikr itdi ‘aceb ne rāha gitsem
Taḥlīşe şehi ne çāre itsem

1403. Olursam eger mu‘īn olup Ḥaḳ
Taḥlīşine Ḥurrem’ün muvaffaḳ

1404. Hem faḳr bulup ğināda encām
Hem ben de ḳorum cihānda bir nām

1405. Hem şāhuñ idüp ḥayātın ibḳā
İtmiş olurum vücūdın iḥyā

1406. Āḥir şığınup Ḥudā’ya Çālāk
Çehden çemene atıldı bī-bāk

KOŞTEN ÇĀLĀK ETBĀ’-I TAMṬĀM-RĀ

1407. Gördi ki o beş nefer bed endām

Bir gūşede eylemişler ārām

1408. Nūş eyleridi o penc ızlaķ
Şahbāyı mişāl-i hūn-ı nā-ħaķ
1409. Fenninde yegāne idi Ćālāk
İtmişdi hezār perdeler Ćāk
1410. Yanından ayırmazıdı her şeb
‘Ayyārlıķ āletini müretteb
1411. Mānend-i sūsmār o ‘ayyār
EşĆār arasından itdi refār
1412. Mānend-i nesīm-i nerm ü bārīk
Olduķları cāya geldi nezdīk
1413. Bir ķurşa ğubārı itdi pertāb
Kim būyın alan olurdı bī-tāb
1414. Ğafletle Ćün aldılar o būyı
Ķaķ‘ itdiler anda ğüft ü ğūyı
1415. Hep oldu yegān yegān nigūn-sār
Bir anda mişāl-i ğāv-ı ‘aşşār
1416. Bu fırsatı itdi Ćünkü idrāk
Girdi ķılıĆ oyunına Ćālāk
1417. Ayırdı tenini serlerinden
Ķurtardı cihānı şerlerinden
1418. Ćün anlaruñ kārın itdi itmām
Şeh semtine urdı ħafıyyeten kām
1419. Şāh eyleriken nigāh-ı cān-ğāh
Bir şahş zuhūra geldi nā-ğāh

1420. Şandı ki yine o bed güherden
Birisi geçer o reh-güzerden

1421. Ol şahşı görünce oldı lertzān
Bīm ile ümmīd içinde hayrān

1422. Ammā anı gördi ol sebük-bār
Kaşr üstine toğrı itdi reftār

KOŞTEN ÇĀLĀK ṬAMṬĀM-I ḤŪN-ĀŞĀM

1423. Ol demde o dīv ya'nī Ṭamṭām
İtmekde idi o şūḥa ibrām

1424. Çekdikçe kaçardı kız kenāra
Rām olmazıdı o herze-kāra

1425. Şehvet ile eyledikçe iḳdām
Altında kız eylemezdi ārām

1426. El-kışşa o hem-ṭabī'at-i ğül
Olmışken o duḥter ile meşğül

1427. Furşat düşürüp meşābe-i şīr
İtdi serine havāle şimşīr

1428. Kaṭ' itdi ser-i kedū-nümünın
Fevvāre mişāl aḳıtdı ḥūnın

1429. Seyrān idicek kız ol ḥurūşı
Ġāret-zede oldı 'aḳl u hūşı

1430. Bir cānibe kız oldı fütāde
Bir cānibe ol ḥarām-zāde

1431. Geldi seyelāna ḥūn-ı murdār

Sal-hāne-i gāva döndi ol dār

1432. Ammā göricek bu hāli Hurrem
Oldı yeñiden hıdīv-i ‘ālem

1433. Ammā yine fikre düşdi bāli
Kim ola bu şahş-ı lāübālī

1434. Yā Rab bu Hızır mı ya reh-zen
Eyā ki bu dōst mı ya düşmen

1435. Ef‘āli şebīh-i dōst-kānī
Ma‘lūm degül velīk kānı

1436. Nā-gāh gelüp irişdi Çālāk
İtdi lebi mühr-i şafha-i hāk

1437. Ādābıla geldi pīş-i şāha
Sürdi ruḥ-ı ‘özri hāk-i rāha

1438. Tīg ile kesüp şehüñ kemendin
‘İzzetle elinden aldı bendin

1439. Cāvīd’e daḥı virüp rehāyı
Bāz itdi zebān-ı āşināyı

1440. Şeh didi ki ey berīd-i ümmīd
İmdād-resān-ı ‘ömr-i Cāvīd

1441. Sen Hızır mısın ki bu maḥalde
Gīrāyī-i pençe-i ecelde

1442. İtdüñ irişüp bu kevne imdād
Çılduñ beni ḥaşm elinden āzād

1443. Ben eyleyemem buña mükāfāt
Allāh ide luṭfila mücāzāt

1444. Kimsin kerem eyle söyle aduñ
Bu vâkı‘adan nedür murāduñ
1445. Düzd itdi ki ey şeh-i dilāver
Ol şadr-nişīn-i kaçır-ı duhter
1446. Qalbindeki ıztırāb gitsün
Benden dağı bu hicāb gitsün
1447. Hem duhterüñ aña mācerāsın
Hem ol seg-i lāşenüñ veğāsın
1448. Bu bendeye geldiginde nevbet
‘Arz eyleyeyim olursa ruḥşat

NİŞESTEN ŞĀH DER KAŞR-I DUHTER

1449. Çün kaçra ‘azīmet itdi dāver
Ol demde şu‘ūra geldi duhter
1450. Sürdi yire rüy-ı şerm-sārı
Büs eyledi pāy-ı şehriyārı
1451. Bu vaq‘adan oldılar ḥaber-dār
Māderle nihān olan perestār
1452. Rümāle gelüp kudüm-ı şāhı
Rüz itdiler ol şeb-i siyāhı
1453. Cāvīd de dest açup du‘āya
Sürdi ruḥ-ı şermi ḥāk-pāye
1454. Sulṭān dağı itmede tefekkür
Çālāk’e niçe ide teşekkür
1455. Berçide olup bisāt-ı ḥünīn

Baş eylediler firāş-ı zerrīn

1456. Dermende yaqub buhūr-ı ‘ūdı
Tā micmer māha çıqdı dūdı
1457. Bīçāre o māder-i sitem-keş
Olmışdı dili tennūr-ı āteş
1458. Duhter hod olup kebāb-ı miḥnet
Olmışdı fütāde-i muşībet
1459. İmdāda irişdi ‘avn-ı Vehhāb
Bu varṭadan oldılar rehā-yāb
1460. Oldı müteķātır ebr-i raḥmet
Başıldı ğubār-ı derd ü miḥnet
1461. Çeşm olmuşiken qarābe-i hūn
Oldı kadeḥ-i şarāb-ı gül-gūn
1462. Der-beste-i derd iken dü-lebler
Bāz eyledi ḥande-i şarablar
1463. Sulṭān-ı cihān olup ḥuşūşā
Meskenlerine o şeb kadem-sā
1464. Eylerler idi olaydı imkān
Biñ cānları da olursa ķurbān
1465. Pür-gerd-i melāl iken o ḥāne
Şevķ itdi behiştten nişāne
1466. Sükkānı olup belādan āzād
Oldı der ü bāmı cennet-ābād
1467. El-ķışşa gidüp ğubār u ḥişt
Germiyyete yüz ṭutunca şoḥbet

PORSİDEN ŞAH EZ-ÇĀLĀK HĀL-İ HŪŞ

1468. Çālāk'e hıṭāb kıldı dāver
K'ey merd-i güzīde-i dilāver
1469. Sen ḳanden iriṣdiñ itdüñ imdād
İtdüñ beni bend-i ğamdan āzād
1470. Sen ne kişisin nedür ya adıñ
Ḳanden geliṣiñ nedür murādiñ
1471. Kimdür kerem ile eyle taḳrīr
Ḳatl eylediğiñ bu gende hınzīr
1472. Düzd itdi zemīne çehre-sāyı
'Arz eyledi cümle mācerāyı
1473. Vākıf olıcaḳ hikāyeye ṣāh
Çālāk'e didi ṣad bārekallāh
1474. Ol penç ḳatīli de görüp ṣāh
Çeṣmin öpüp itdi hem-ser-i māh
1475. Ey nām-ver-i sūtūde güher
Olduñ baña ba' dezīn birāder
1476. Genc-i zer ü güherüm senüñdür
Yek-nīme-i kişverüm senüñdür
1477. Üç yirde baña sen itdüñ imdād
İtdüñ beni reste ḩāṭırum ṣād
1478. Birisi bu kim o naḩl-i ümmīd
Leşker-keş-i ḩüsn ya'nī Cāvīd
1479. Daḳḳ itmişiken der-i fenāyı

Açdıñ aña fūrce-i rehāyı

1480. Birisi dağı bu şeb nihānī
İtdüñ girüden nigāh-bānī
1481. Tā ol yire dek ki teng olup rāh
Olduñ bize pīr ü bün-i çāh
1482. Şāliş bu levend-i merdüm-āşām
İtmişken esīr-i halka-i dām
1483. Büy almışiken gül-i fenādan
Alduñ beni çeng-i ejdehādan
1484. Medd olmağa rişte-i hayātum
Olduñ sebab-i necāt-ı zātum

ĀŞIĞ ŞODEN CĀVĪD Ü DUĞTER BE-YEK-DİGER

1485. Bu güft ü şinīd içinde ammā
Cāvīd ile duğter-i dilārā
1486. Biri birine idüp nezāre
Şaçdı ‘alev-i nigh şerāre
1487. Biri birine bakup dem-ā-dem
Peyvend-i ta‘alluğ oldı muhkem
1488. Ol iki nihāl-i māh-ı ruhsār
Oldı biri birine giriftār
1489. Birbirine dil virüp iki zāt
Yerleşdi meşābe-i dü-mir’āt
1490. İkisi de unudup cihānı
Eylerler idi nazār nihānī

1491. Ammā ki bu sırdan oldu āgāh
Hem düzd-i daķıķa-dān u hem ŗāh

1492. Encāmını buldı çünki ŗoĥbet
Hengām-ı kıyāma geldi nevbet

1493. Ğamdan diline virüp taĥallī
Ŗeh māderin eyledi tesellī

1494. Didi ki çün oldu böyle ülfet
Geçdi arada ĥuķūķ-ı ŗoĥbet

1495. Hiç çekme cihānda ĝuŖŖa vü ĝam
Min ba'd derūnın eyle ĥurrem

1496. Peydā idi çün sepīde-i ŗubĥ
Nezdīk idi fetĥa dīde-i ŗubĥ

1497. Çālāk'ıla yārını alup ŗeh
Evden çıkup oldu rüy-ı ber-reh

1498. Fānūs yaķup öñince Çālāk
RaķŖān ü sebük-dil ü ŗarab-nāk

1499. Deycūr-ı ŗeb olmamıŖdı zā'il
Çālāk'uñ evine oldu vāŖıl

MĀNDEN ÇĀLĀK DER-ĤĀNE-İ Ĥ'İŖ BE-DESTŪR-I ŖĀH

1500. Andan ilerü duĥūl o rāha
Mevķūf idi çünki ızn-i ŗāha

1501. Çālāk edebe idüp ri'ayet
Sulţānıla itmedi refāķat

1502. İtdi yüz urup reh-i niyāza
Ķalmaĝa evinde isticāze

1503. Şāyed ola diyü ba‘z-ı ma‘zūr
Şeh şubha dek aña virdi destūr
1504. Ol lağma girüp şeh-i cihān-tāb
Cāvīd ile itdi ‘azm-i serdāb
1505. Ammā ki kazā-yı Kird-gārī
Gör n’itdi şeh-i vefā-güzārı

ZUHÜR-I VAĞ‘A-İ DİĞER

1506. Seyyāh-ı şahārā-i şahā’if
Bu nev‘a döker dürr-i leṭā’if
1507. Olmışdı meger ki şāh-ı Kirmān
Hurrem’le kadīmī düşmen-i cān
1508. Biri birine olup bed-endīş
Düşmişdi dü-mülke hayli teşvīş
1509. Müstaḥkem olup sitiz ü işrār
Geçmişdi arada niçe peygār
1510. Olduqça muḥārebāt-ı mümtedd
Olmışdı muḥāşamāt-ı müştedd
1511. Her bir seferinde şāh-ı Kirmān
Olurdi naşībe-gīr-i hirmān
1512. İtdiyse ne deñlü cem‘-i leşker
Olurdi şikestelük muḥarrer
1513. ‘Āciz ḳalup andan āḥir-i kār
Olmışdı girīve-gīr-i idbār
1514. Çün bulmayup intikāma fırsat

Yaqmışdı dilin lehīb-i ğayret

1515. Āhır dūřunūp hezār hīle
Kin almağa buldı bir vesīle

şIFAT-I FEDĀYĪ-İ şEB-REV

1516. Kirmān'da var idi bir fedāyī
Kim ğayr işe başmazıdı pāyı
1517. 'Ayyār u levend ü fitne-engīz
řarrār-ı řikār-ĝir ü ğün-rīz
1518. řengāl-zen ü kemend-endāz
Merdüm-keş-i cān-řikār-ı ser-bāz
1519. Cellād-ı ciger-řikāf u ğün-ğār
Ğünī-i siyeh-derūn u ğaddār
1520. Mānende-i řarĝ-ı bī-mürüvvet
Mānend-i ecel esīr-i furşat
1521. Mirrīĝ-ı beden Zūĝal-řemā'il
Mānend-i mār-ı zehr-i ķātil
1522. şedd itse miyāmı ķaĝı ķāre
Elbette bulurđı aña ķāre
1523. Bir ğüne ğarīm idi o fettāk
řākird olamazdı aña řālāk
1524. řālāk degüldi böyle ķattāl
Bu āfet-i cān o āfet-i māl
1525. İtmişdi o düzde řāh-ı Kirmān
şad va'de-i şad hezār iřsān

1526. İtmişdi şeh üstine havāle
Kim ide vücūdını izāle
1527. Cürcān'a idüp meger 'azīmet
Çoğdan gözedürdi şāha fırsat
1528. Düşmişdi bu kārı iltizāma
Girmişdi kemīn-i intikāma
1529. Her kande giderse şāh-ı Hurrem
Ol cāya varurdu andan aqdem
1530. Şeh gitdigi dem gehī şikāra
Yel gibi çıkardı kühsāra
1531. Germābeye girdiginde 'üryān
Cin gibi olurdu anda pinhān
1532. 'Azm eylese şahn-ı gülistāna
Hādımlık iderdi bāğ-bāna
1533. Bir cāmi'a eyledikde āheng
Sā'iller ile olurdu hem-reng
1534. Gāhī oturup oqurdu Muşhaf
Geh kāğıd oluştırırdı şaf şaf
1535. Tebdīl-i kıyāfet ol bed-āmūz
Furşat gözedürdi her şebān-rūz
1536. Geh aşçı olurdu gāh sakqā
Geh pīr gezer idi gāh bernā
1537. Geh Hindī olurdu gāh Bulgār
Geh Özbek olurdu gāh Tātār
1538. Geh sā'il olurdu gāh tācir

Geh zāhid olurdu gāh fācir

1539. Biñ şüret ile olup bedīdār
Eylərdi hıdıve qaşd-ı āzār

FURŞAT YÄFTEN FEDÄYİ BER-ŞÄH

1540. Ol şeb ki o dāver-i ciger-tāb
Olmışdı muķīm-i künc-i serdāb

1541. Ğālib gelüp aña sügvārı
Virmişdi ferāgate qarārı

1542. Furşat düşürüp o hūk-ı hūn-rīz
Yek-rān-ı fesāda urdı mihmīz

1543. Serdābuñ öñinde çend haddām
Nevbetle iderler idi ārām

1544. Anlar dağı bī-dimāğ u dil-teng
İtmişler idi menāma āheng

1545. Dārū koķıdup o şahş-ı kātıl
Hep ‘aķıllarını itdi zā’il

1546. Serdābuñ idüp derin güşāde
Oldı per-i kīne tāb-dāde

1547. Evvel koķudup derüne dārū
Andan der-i halvete kođı rū

1548. Serdāba atıldı lāübālī
Buldı hum-ı köhne gibi hālī

1549. Qandīl turur egerçi sūzān
Ammā yoķ içinde şah-ı Cürcān

1550. Bir niçe zamān idüp tefekkür
Ėarķ itmişiken yemm-i taħayyür
1551. Nā-gāh anı gördi kim ber-āvāz
Bir laĖmuñ içinde itdi āĖāz
1552. Birbiri ile iki yegāne
Ėandeyle gelürler ol mekāna
1553. Tīz yaķdı o demde tāze dārū
Andan der-i Ėalvete ķodı rū
1554. Oldılar alup o bŭyı bī-cā
Sermāye-i hūřdan mu‘arrā
1555. Cāvīd ile oldı řāh-ı Cŭrcān
Bir cānibe oldı her biri Ėaltān
1556. Ėŭn buldı bu furşatı o Ėaddār
Ėurrem-şehi eyledi giriftār
1557. Destini ķafāya bağladı teng
Dīvār-ı sarāya itdi āheng
1558. Mānende-i mār ķıķdı bāma
Sultānı ķekŭp ķıķardı tama
1559. şarkıtdı yire şehi muķaddem
Kendü de ķutup kemendi muķkem
1560. İnmekde iken zemīne bī-bāk
Geldi aña rāst ķeřm-i Ėālāk

RESİDEN ĖĀLĀK BĀMDĀD-I řĀH DİGER BĀRE

1561. Ėikmet bu sarāy-ı řehriyāruñ
Eřrāfi muĖıķt olan cidāruñ

1562. urbında idi mekân-ı âlâk
Âmed-şüd iderdi eşm-i idrâk
1563. ev ile olup tamâm hâzır
Olmışdı ulû‘-ı şubha nâzır
1564. Düzdüñ gözi dâmdan degül dür
Umçada oduncı eşmi meşhür
1565. Gördi anı ki buldı bir sebük-pâ
Bâlâ-yı sarâydan hüveydâ
1566. arıtdı yükin zemîne evvel
Kendü dahı itdi aşd-ı esfel
1567. âlâk’a teveccüh itdi ayret
İtmişdi ü şehle kesb-i ülfet
1568. apdı omağın mişâl-i ejder
Cân atdı meşâbe-i azanfer
1569. Meşgûl iken itmege o bed-kâr
Oldı irişüp aña afâ-dâr
1570. Bir hamle-i saht idüp havâle
Döndürdi yere batan uvala
1571. Bend itdi elin afâda muhkem
Şordı aña kim nesin sen âdem
1572. Bu bâr nedür ne yerden alduñ
Ne vechile bu metâ‘ı alduñ
1573. Nâ-âr olup eyledi o addâr
âlâk’ı aziyyeden haber-dâr

1574. Şeh gönderüp itdigini ikdām
Hep evvel ü āhir itdi i'lām
1575. Çālāk işidince oldı hayrān
Hāke düşüp itdi şükr-i Yezdān
1576. Şāhuñ başına getürdi hūşın
Müjd'ile müşennef itdi gūşın

ĀGĀH ŞODEN ŞĀH EZ-VĀQİ'A

1577. Vākıf olıcağ me'āle Hurrem
Hayretle zebānı oldı ebkem
1578. Olmasa eger dü-desti bağılu
Bī-şübhe sürerdi pāyına rü
1579. Çālāk'a didi ki ey birāder
Oldı baña himmetüñ mükerrer
1580. Olsam saña ben kemīne çāker
Olmaz yine luţfuña berāber
1581. Kat kat beni eyledüñ sen ihyā
İnsān idemez buña müvāsā
1582. Būs itdi edeble pāy-ı şāhı
Takşīrine itdi 'özü-ğ'āhı
1583. Virdi eline şehüñ güşāyiş
Pāyın öpüp eyledi sitāyiş
1584. Şāh eyledi iki gözlerin būs
İtdi anı iltifāta me'nūs
1585. Ol hūnī-i bī-emānı Çālāk
Kendü evine getürdi bī-bāk

1586. Urdı ayağına āhenīn bend
Bir maħbes-i tenge itdi peyvend
1587. Ćālāk ile rāh-ı lađmdan řāh
Serdāba irişdiler seħer-gāh
1588. Gōrdi ki yatur zavallı meh-rū
İtmiř anı mürde řekl-i dārū
1589. Ćālāk idüp anı daħı hüřyār
İtди bu ķaziyyeden ħaber-dār
1590. Aħvāl-i güzeşteyi idüp yād
Serdāb iĉi oldı ħande-ābād

GERD ĀMEDEN VŪZERĀ-YI ĤURREM řĀH DER-BĀB-I SERDĀB

1591. Ćün leřker-i řehriyār-ı ħāver
Oldı sipeh-i şebek muşaffer
1592. Dārā-yı serīr-i řubħ-gāħı
Zeyn itdi bu kōhne bār-gāħı
1593. A ‘yān-ı umūr-ı řāh-ı Ĥurrem
Dīvāne hep oldılar ferāhem
1594. Hep pādiřehūñ ferāgatinden
Maħzūn idiler bu ħāletinden
1595. Her biri idüp sōze ser-āğāz
Bir gūne kelāma oldı dem-sāz
1596. Kimi didi řāħımız ne lāyık
Ķať eyleye riřte-i ‘alāyık
1597. Kimi didi şeh cihānadur cān

Cān olmayıcağ ıurur mı ebdān

1598. Kimi didi olmasa selāṭīn
Ne māl ıalır ne mülk ne dīn

1599. Kimi didi efzal-i ‘ibādet
Şāhāne degül midür ‘adālet

1600. Kimi didi taht olunca ḥālī
Olmaz mı teferruğ iḥtimālī

1601. Kimi didi gūş iderse a‘dā
Serḥadleri eylemez mi yağmā

1602. Kimi didi ki şāh-ı Kirmān
Elbette olur ıuyarsa tāzān

1603. Ba‘zı didi bir gūlām için şāh
Terk ide mi taḥtı ḥāşe-lillāh

1604. Elbette mürür idüp bu ḥālet
Ḥalvetden ider yine ferāğat

1605. Bir gün serine gelüp şu‘ūrı
Sultānlığa meyl ider zarūrī

1606. Āḥir buña virdiler ıarārı
Şāha ideler niyāz u zārı

1607. Endūhın idüp süḥanla taḥfīf
Yine ideler serīre teklīf

1608. Hep oldı o sāḥada ekābir
Bu fikr ile fetḥ-i bāba nāzır

BİRÜN ĀMEDEN ŞĀH EZ-‘UZLET

1609. Nā-gāh açıldı bāb-ı serdāb
Mānend-i derūn-ı teng-i aḥbāb
1610. Gördiler anı ki oldu sulṭān
Pür-ḥande güṣāde rū-nümāyān
1611. Ardınca ne gördiler ki Cāvīd
‘Arz itdi ruḥın miṣāl-i ḥūrṣīd
1612. Ardınca anuñ da oldu peydā
Bir ṣaḥṣ-ı ġarīb-i ṭurfe-sīmā
1613. Cāvīd’i görenler oldu ḥayrān
Mürde nice buldı didiler cān
1614. Ḥalvetden o ṣāh-ı şeyḥ-manzar
Güyā ki çıkardı bir gül-i ter
1615. Cāvīd’i gören didi melekdür
Çālāk’ı gören didi ma‘akdür
1616. Ḥayretle düşüp zemīne a‘yān
Pā-būsına oldılar ṣitābān
1617. Birbirine virdi müjde ‘ālem
Kim çıkdı zuhūra ṣāh-ı Ḥurrem
1618. Ḥākister iken ‘aceb ki Cāvīd
İtmiş o daḥı ḥayātı tecdīd
1619. Bu müjde idüp sarāyı ser-ṣār
Pür oldu derūn-ı ṣehr ü bāzār
1620. Bir gūne meserret oldu sārī
Kim ġam daḥı güldi ıztırārī
1621. Ṣeh çıkması gerçi emr-i āsān

Halk oldu velî o şūha hayrân

1622. Kim yanmışiken mişâl-i ‘anber
Çanden aña bu hayât-ı diger

1623. Hılvette şeh oldu mı Mesîhâ
Kim eyleye mürdegâni ihyâ

1624. Kimi didi şehde var velâyet
Sultânlarâ çok mı bu kerâmet

1625. Kimisi didi bu şahş âyâ
Serdâbda oldu niçe peydâ

1626. Der-beste iken tarîk-ı serdâb
Bu hılvete çanden oldu reh-yâb

1627. Mechûl idi halkâ çün hikâyet
Hep esîr oldu dâm-ı hayret

1628. Hiç virmedi bir lebîb-i dâna
Bu şûret-i dil-firîbe ma‘nâ

1629. Miftâh-ı hıred çalup mu‘atçal
Bu müşkili kimse itmedi hall

1630. Devletle o şehriyâr-ı ‘âdil
Bâlâ-yı serîrin itdi menzil

1631. Tertîb olup rüsûm-ı dîvân
Yirlü yirine oturdu a‘yân

1632. Şeh şordı ki çande Faḥr-i nâ-kâm
Didiler o şâhum oldu sersâm

1633. Şahrâlara düşdi Çays-vârî
Geşt itmede deşt ü kühsârî

1634. Aḥvāline itdi ḥayli riḳḳat
Aḥzārına eyledi işāret
1635. Şaḥrāda bulup o nā-murādı
Viridiler aña nüvīd-i şādı
1636. Gūş eylediginde Faḥr rāzı
Bāzū-yı neşātuñ oldı bāzı
1637. Çün irdi ḥuzūr-ı pādişāha
Ruḥsārını sürdi ḥāk-i rāha
1638. Şāh eyledi Faḥr-i nā-tüvānı
Şāyeste-i luṭf-ı mihrībānı
1639. Bī-ḥadd idüp iltifāt u ikrām
İtdi dil-i nev-remīdesin rām
1640. Cāvīd'i görince Faḥr zinde
Güyā ki şeh oldı Hindūsında
1641. Faḥr'e müte'ayyinān-ı devlet
Her gūşeden itdiler işāret
1642. Kim şāha şora bu mācerāyı
Bu sırdan ide girih-güşāyı
1643. Faḥr itdi leb-i niyāz-mendi
Būsende-i ḥāk-i müstmendi
1644. Ref eyledi destini hevāya
Bāl eyledi ṭā'ir-i du'āya
1645. Taḥrīk-i şenā virüp zebāna
Baş itdi du'ā-yı şā'irāne

PORSİDEN FAHR EZ-HAYĀT-I CĀVİD

1646. K'ey Hüsrev-i kām-bağş-ı eyyām
Olsun saña tevsen-i felek rām
1647. Qalbũñ gibi şeş cihāt-ı 'ālem
Zātuñla ola hemîşe hurrem
1648. Olsun felek-i hilāl ber-düş
Bābuñda gulām-ı halka der-güş
1649. Ey pādişeh-i felek-cenībe
Bilmem ne bu vaq'a-i ġarībe
1650. Qıl ey meh-i āsumān-esrār
Bu vāqı'adan bizi haber-dār
1651. Olmuşken o nāzenīn-i dil-keş
Āġüş-nişīn-i teng-i āteş
1652. Olmuşken o şūh-ı nev-resīde
Hākisteri tütüyā-yı dīde
1653. Halvetde olup vücūdı nā-būd
Hiçbir eşeri degüldi meşhūd
1654. Şimdi neden oldu nā'il-i cān
Ya kankı ufukdan oldu rahşān
1655. Ya ol şerih-merd-i turfe-sīmā
Serdābda kanden oldu peydā
1656. Cin midür o şahş yohsa şeytān
Ya ġül-i devende-i beyābān
1657. İnsān olamaz bu cāya reh-yāb
Ya dīv ola meger ya kuhrāb

BEYÂN KERDEN ŞÂH VÂKİ‘A-İ ŞEBÂNE RÂ

1658. Şeh leblerin eyleyüp güher-rîz
Gül-ḥand ile itdi şeker-âmîz
1659. Didi bu benim birâderimdür
Ġayret-keş-i cân berâberimdür
1660. Bādî-i ḥayât-ı devletimdür
Güyâ ki veliyy-i ni‘metimdür
1661. Bunuñ baña oldıgın meded-res
Ḥâşâ ki ide cihânda bir kes
1662. İmdādıma irmese bu âdem
Ḳande gider idi şâh-ı Ḥurrem
1663. Hep kişver ü genc ü mülk ü devlet
Gitmişdi bu itmeyeydi himmet
1664. Olmışdı rübûde-i fenâ ten
Âzâdesiyim bu serverüñ ben
1665. Cāvîd’i ḥalâş idüp telefden
Aldı beni dest-i nâ-ḥalefden
1666. Tafşîle girüp bu mücmeli şâh
Güş açdı muḳarrebân-ı dergâh
1667. Ne oldı ise o şebde zâhir
Hep eyledi naḳl evvel âḥir
1668. Ḥuddâm u ‘abîd ü ehl-i dîvân
Geh girye idüp geh oldı ḥandân
1669. Tafşîl ile şeh çün itdi itmâm
Birbiri içinde dört ser-encâm

1670. Pāyına düşüp ricāl-i devlet
Çālāk'ı hep itdiler ziyāret
1671. Çālāk'e o deñlü itdi in'ām
Kim bilmezidi hesābın evhām
1672. Hep itdi muqarrebān-ı sultān
Çālāk'e bir ol qadar da ihsān
1673. Hem virdi hezār gūne ni'met
Hem eyledi hem-niṣṣin-i ṣoḥbet
1674. Ol hānede ki eylemiṣdi me'vā
Yapdılar anı sarāy-ı garrā
1675. Her qande var ise düzd-i seffāk
Sīr itdi anı zekāt-ı Çālāk
1676. Hep tevbe idüp lüṣuṣ-ı ḥod-kām
Çālāk'e yazıldı cümle ḥuddām
1677. Āṣār-ı ḥuzūr olup hüveydā
Şehr oldı lüṣuṣdan mu'arrā
1678. 'Ālem pür olup neṣāṭ u ṣādī
Ḥüzn ü elemüñ güm oldı adı
1679. İtdi o qadar taṣadduq ihsān
Kim oldı ğinā vü faqr yeksān
1680. Şükrāneye oldı tıĝ-ı ḥod-kām
Gül-büse-zen-i gülü-yı aĝnām

ŞEHR-ĀYİN-İ KERDEN-İ CÜRCĀN

1681. Bu zevk u şafāya ṣāh-ı Cürcān

Cürcân'a ʔonanma itdi fermân

1682. Dükkânları zeyn idüp serâser
Giydi der ü bâm câme-i zer
1683. Ğarķ oldı metâ'a şeh̄r ü bāzār
İtdi leme'ân ķumâş-ı zer-kār
1684. Bāzāra ķumāş olup perr ü bāl
Ṭāvūs-ı behište oldı hem-hāl
1685. Her gūşe olup nişīmen-i sūr
Oldı reg-i mürde tār-ı ʔanbūr
1686. Bir gūne idi neşāṭ-ı ser-şār
Ḥandān-ı leb idi şikāf-ı dīvār
1687. Nāhīde ıķıķup terāne-i ıeng
Rāmiş-ger-i şevķ ṭıtdı āheng
1688. ˆün şeh̄r ü sarāy olındı zīnet
Surnā ile ṭabla geldi nevbet
1689. Āvāze-i ṭabl-ı şādumānı
Ger eyledi gūş ins ü cānı
1690. Āteşle ṭutuşdı ṭop-ı dem-keş
Yandı felek başında āteş
1691. Eflāke fişek olup berāber
Zencīre ıekildi şanki ejder
1692. Bir hafta bu ḥālet üzre Cürcân
Şatdı ıemen-i behište 'unvān

PORSİDEN ŞÂH EZ-ÇĀLĀK HĀL-İ CĀVĪD Ü DUĞTER RĀ

1693. Eşnā-yı sūhanda şāh-ı dil-cū
Çālāk'e didi ki ey nigū hū
1694. Tuyduñ mı ne itdigin bu aḥşam
Cāvīd ile duḥter-i hoş-endām
1695. Gördüñ mi dü-şem'a-i şeb-efrūz
Birbirine oldıgın nazar-dūz
1696. Çālāk sürüp zemīne ruḥsār
'Arz eyledi ki ey şeh-i kerem-kār
1697. Yok şübhe ki ol iki sūtūde
Olmış biri birine rübūde
1698. Biri birine idüp muḥabbet
Āmed-şūd iderdi çeşm-i ḥasret
1699. Birbirisine idüp nigāhı
Eylerler idi nühüfte āhı
1700. Yokdur bu cihānda şimdi maḥzūn
İllā meger ol iki ciğer-hūn
1701. Yok bezm-i cihānda şimdi ğam-gīn
İllā meger ol dü-zār-ı miskīn
1702. İnşāf budur ki ol dü-'āşık
Ḥaqqā ki biri birine lāyık
1703. Fermān olunursa ol dü-aḥter
Olsun biri birine hem-ser
1704. Şāyestedür ol perīye Cāvīd
Berçise sezādur öyle Nāhīd

FİRİSTÄDEN ŞÂH ÇĀLĀK-RĀ BE-MĀDER-İ DUĞTER

1705. Çālāk idicek me'āli tebyīn
Şāh itdi nişār dürr-i taḥsīn
1706. Çālāk'e idüp yine işāret
Didi ki saña düşer bu ḥizmet
1707. Var māderine götür selāmı
Sa'y eyle ḥuşūle bu merāmı
1708. Çālāk daḥı be-ḥükmi fermān
Oldı der-i mādere şitābān
1709. İblāğ-ı selāmı itdi taqḏīm
Maḳşūdını şāhuñ itdi tefhīm
1710. Didi işidüp peyām-ı şāhı
Baş üstine emr-i pādişāhı
1711. Çün şāhuñ ola murādı bu kār
Ben daḥı kızım daḥı perestār
1712. Tek şāh-ı cihān murāda irsün
Ḳanḳı ḳulına dilerse vırsün
1713. Var līk benim de bir niyāzım
'Arz eyle şeh-i cihāna rāzım
1714. Bu ḳaşra ki başdı pāy-ı şāhı
Sükkānsız olmaya tebāhı
1715. Ḳalmaya bu ḥānedān 'ālī
Mānende-i cism-i mürde ḥālī
1716. Ḳız çıḳmaya kendi ḥānesinden

Murğ uçmaya āşiyānesinden

1717. Cāvīd idüp bu dārı mesken
Olsun ademiyle dīde rūşen
1718. Şāyed bu sebeble ola gāhī
Şāyān-ı udūm-ı pādişāhī
1719. ız tıydı nūvīd-i izdivācı
Şevıla sipihre atdı tācı
1720. ālāk gelüp huzūr-ı şāha
'Arz itdi me'ālī pādişāha
1721. Sulţāna dūşüp niyāzı mabūl
Mes'ūlini itdi cümle mebzūl
1722. Evvelde olup zamāne mesrūr
Āmāde idi levāzım-ı sūr
1723. Cāvīd'e nikāh idüp o servi
Dürrāce yitürdiler tezervi
1724. Bir manşıb ile idüp ser-efrāz
Emşālinüñ üzre oldı mümtāz
1725. Bir hafta rūsūm-ı 'İş u şādī
Çün buldı bu vech ile temādī

ZİFĀF CĀVĪD BĀ DUĞTER

1726. Bir gün yine itdi şāh fermān
Kim eyleyeler o şeb çerāgān
1727. andīlden aşdılar serāpā
Her bir der öñinde bir Şüreyyā

1728. Meş‘aller ile idüp müzeyyen
İtdiler o şāmı şubh-rüşen
1729. Bi’l-cümle süvār olup ekābir
Hengāme-i maḥşer oldı zāhir
1730. Ālāyı çün itdiler müheyyā
Şeh kaşrdan eyledi temāşā
1731. Cāvīd’i süvār idüp şehāne
Kız kaşrına oldılar revāne
1732. Şağdıçlık idüp o şūha Çālāk
Ol ḥāneye vardılar ʔarab-nāk
1733. Teslīm idüp ol nihāli bāga
Pervāneyi urdılar çarāga
1734. Ol iki ğazāl-i ālgün-püş
İtdi biri birini der-āğüş
1735. Pīçide olup dü-tār-ı sīmīn
Mezc eyledi yāsemīn ü nesrīn
1736. Bir rişteye bend olup zen ü merd
Oldılar ikisi zevc iken ferd
1737. Germ oldı miyānlarında ülfet
Giydi ikilik libās-ı vaḥdet
1738. Āmīziş idüp iki semenber
Bir kāseye girdi şīr ü şekker
1739. İtdi uyanınca murğ-ı ḥufte
Gülbündeki āşiyānı süfte
1740. Bir kīsede ālet-i tenāsül

İtdi biri birine tedāhul

1741. Yazdı qalem-i midād-ı la'lin
Ol şafhada faşl u bāb-ı rengin

1742. İtdi açılınca h'ān-ı ihsān
Engüşti havāle-i nemekdān

1743. Miftāh-ı hayāt olunca der-kār
Oldı der-i genc cān-ı bedīdār

1744. Dillendi dehān-ı zīr-ebkem
Mismār-ı muhabbet oldı muhkem

1745. Āteşde biri tıutup buhurdān
Oldı birisi gülāb-ı efşān

1746. Çün gonce-i ālin eyledi gül
Şebnem gibi aqđı eşk-i bülbul

1747. Müstağrıq olunca nūr nūra
'Azm eyledi her biri huzūra

1748. Çün nār-ı şafaqla köhne hammām
Germ oldı irüp sepīde-i bām

1749. Geldi leme'āna tās-ı hūrşīd
Ġusl itdi o tās-ı zerle Cāvīd

1750. A'yān u milel şudūr-ı dīvān
Tebrikine oldılar şitābān

1751. Bindirdiler anı raşş-ı cāha
'Azm eylediler sarāy-ı şāha

1752. Rüyın iderek 'araq-ı çekīde
Sürdi qadem-i hıdıve dīde

1753. Hıl'atler ile idüp şeh ikrām
Luṭf u keremini kıldı itmām

NĀ-PEYDĀ ŞODEN ÇĀLĀK

1754. Çün irdi nihāyete meṭālib
Çālāk aralıqdan oldu gā'ib

1755. Şāh oldu ḥazīn ü zār u ğam-nāk
Ceyb-i dilin itdi dest-i ğam çāk

1756. Ol süre te'ākub itdi mātem
Ṭoldı ğamıla derūn-ı Hurrem

1757. A'yān u ekābir itdi zārı
Zevke bedel oldu sügvārı

1758. Her çend ki itdiler tekāpū
Āşarı bulunmadı ser-i mū

1759. Ne meykede ḳaldı ne şavāmi'
Ne medrese ḳaldı ne cevāmi'

1760. Ne kūy u serā ne şehir ü bāzār
Olmadı yine eşer bedīdār

1761. Ne tekye ne çārsū ne ḥammām
Ne ḥufre-i çāh ne ser-i bām

1762. Ne zīr-i zemīn ne saḳf-ı ḥāne
Ne künc-i künişt ü ne ḳahve-ḥāne

1763. Ne ḳaldı çemenistān ne külḥan
Ḵalmadı aranmadıḳ nişīmen

1764. Ne mevt ü ḥayātı oldu ma'lūm

Ne ğayb u ħuzūrı oldı maĥsūm

1765. Őāĥ oldı bu vaĥ‘adan ciger-rıŐ
Oldı dili kār-gāĥ-ı teŐvıŐ

1766. Ćālāk’e olup ziyāde mā’il
Bend itmiş idi ‘alāĥa-i dil

1767. Me’yūs olup andan āĥir-i kār
İtdi lebine vedā‘-ı ğüftār

1768. Pāmāl-i melāl olup zarūrī
Terk eyledi pister-i ħuzūrı

1769. El ĥekdi umūr-ı memleketden
Ĝöz yumdı ħuzūr-ı salĥanatdan

1770. İtdikĥe ĥuĥūĥ-ı ĥidmetin yād
Mānende-i ebr iderdi feryād

1771. Erbāb-ı umūr-ı devlet ü dīn
Hep oldı bu vaĥ‘adan ğam-ĝīn

1772. Nā-ĥār virüp rızā ĥazāya
İŐmarladılar anı Ĥudā’ya

REFTEN ĆĀLĀK BE KĪRMĀN

1773. Ammā gelelim bu yaña Ćālāk
Bir dā‘iyeye olup heves-nāk

1774. Fikr itdi ki Őehriyār-ı Kirmān
Ćün Ĥurrem’i Őayda itdi fermān

1775. Şimdi itdi iĥtizā-yı ğayret
Ben de idem anı Şayda himmet

1776. Zeyn-i libās itdi şeb-revāne
Oldı o yaña o şeb revāne
1777. Çün itmek idi yanında lā-şey
Bir günde beş altı menzili tayy
1778. Birkaç gün olup revende-i rāh
Kirmān’a irişdi bir şebān-gāh
1779. Kirmān’a o şeb ki oldı vāşıl
Ser-vaqtına şāhuñ oldı nāzil
1780. H̄āb içre şikār idüp o şāhı
Oldı yine ol şeb içre rāhī
1781. Bir hafta tamām olunca kāmil
Oldı yine hānesine vāşıl
1782. Habs itdi o şāh-ı tīre rāyi
Ol yirde ki habs idi Fedāyi
1783. Çün gördi Fedāyi pādīşāhın
Medd itdi sipihre dūd-ı āhın
1784. Dārūdan o şāh-ı nā-be-hüşyār
Çün çeşmin açup olunca bīdār
1785. İtdi ol iki esīr-i miḥnet
Birbirisine nigāh-ı ḥasret
1786. Çün oldı każiyyeden ḥaber-dār
Sermāye-i cāndan oldı bī-zār
1787. Tıyduḡda Fedāyi gizlü rāzı
İtdi şehine zebān-dırāzı
1788. Didi ‘amelüñdür ey cefā-kār

Bu miḥnete olduĝuñ giriftār

1789. Böyle revişũñ budur sezāsı
Sũ-i ‘amelũñ budur cezāsı
1790. Ferdā oluruz dem-i seḫer-gāh
Birbirimize ‘ademde hem-rāh
1791. Şeh de telefe virũp ķarārı
Şabr itdi cefāya ızķırārı

ZUHŪR KERDEN ĀLĀK

1792. Ammā o Şeb-i siyāh-cāme
Tebdīl olıcaķ fũrũĝ-ı bāme
1793. Pũr-nũr olıcaķ fezā-yı ‘ālem
Mānende-i rũy-ı Őāh Hurrem
1794. ālāk olup ol dem āŐikāre
‘Azm itdi sarāy-ı Őehriyāre
1795. Kim gördi ise olup Őitābān
İblāĝ-ı nũvīde atdılar cān
1796. Halkı oldu Őaraf Őaraf Őarab-nāk
Bu lafz ile kim bulundu ālāk
1797. Hurrem idicek bu mũjdeyi gũŐ
Deryā-yı meserret eyledi cũŐ
1798. Şabr itmedi hem-rehī-i pāya
Cān atdı derīe-i sarāya
1799. ũn dīdesi oldu rũyına dũŐ
İfrāķ-ı Őafādan oldu bī-hũŐ

1800. Geh çeşmin öpüp gehî ‘izārın
Ebr eyledi çeşm-i eşk-bārın

1801. Eṭrāfın alup ricāl-i devlet
Ta‘zīm ile itdiler ziyāret

1802. Çün geldi hoş-āmedi tamāma
Olındı mübāşeret kelāma

1803. Şeh kat kat idüp su’āl-i ḥālin
Şordı aña ğıybetüñ me’ālin

1804. Pāy-ı şehe itdi çehre-sāyı
‘Arz eyledi cümle mācerāyı

ḤABER DĀDEN ÇĀLĀK EZ-ḤİKĀYE-İ ŞĀH-I KĪRMĀN

1805. Didi ki şehā çü şāh-ı Kirmān
Bu fitneye oldu rişte-cünbān

1806. Şad şükr ele girüp Fedāyi
Zencīre uruldı dest ü pāyı

1807. Bu fi‘le çün itdi şeh cesāret
Bu ‘abd-i kemīne düşdi ğayret

1808. Kim ben de olup bu kāra ceste
İḥzār idem anı dest-i beste

1809. Eyyām-ı sa‘ādetünde şāhım
‘Avn-ı Ḥaḫ olup benim penāhım

1810. Āsān-ter idüp Ḥudā merāmım
Aldım o ‘adüvden intikāmım

1811. Luṭf-ı Ḥaḫ olup baña meded-kār
Dergāhuña anı itdüm iḥzār

1812. Hānemde o kīne-cūy hālā
Bend içre yatur zelīl ü tenhā
1813. Virdüm aña fi‘linüñ cezāsın
Elbette iden bulur belāsın
1814. Ma‘lūm olıcağ bu rāz-ı mübhem
Engüş-t-i ker oldı halk-ı ‘ālem
1815. Şāh oldı mişāl-i şubḥ handān
Cürcān’a zamīme oldı Kirmān
1816. Bī-maşraf u bī-maşāff-ı ‘asker
Oldı bu murādına muzaffer
1817. Çālāk’uñ olup işinde ḥayrān
İkdāmına oldı āferīn-ḥān
1818. Öpdi yeñiden ruḥ u dehānın
Bulsaydı fedā iderdi cānın
1819. Cümle vükelā-yı rif‘at-āyīn
Baş itdi zemīne dest-i taḥsīn
1820. İnşāfla didiler ki taqdīr
Çālāk’ı bu mülke itdi iksīr
1821. Birkaç kez idüp ḥıdīve imdād
İtdi anı merg elinden āzād
1822. Şimdi yine itdi cān-sipārı
Bir böyle şeh oldı bergüzārı
1823. Kirmān şehi gibi ḥaşm-ı şerīr
Dergāha gele esīr-i zencīr

1824. Bundan ilerü nedür haķīkat
Ya bundan eyü olur mı hıdmet
1825. Hep mā-melekin virürse dāver
Bu hızmete olmaya berāber
1826. Sertāc-ı zebān idüp ŗenāyı
Çālāk'e hep itdiler du'āyı
1827. 'Ālem iŗidüp bu güft ü güyı
Hep açdı dükkān-ı ārzūyı
1828. Kim olsa gerek hıdīv-i Kirmān
Meydān-ı hevāya ŗimdi ğalġān
1829. Fi'l-i bedīnūñ görüp sezāsın
Bulsa gerek itdigi cezāsın
1830. Ser-cümle müdebbirān-ı kiŗver
Olmıŗlar idi aña mükedder
1831. Zīrā ki görüp tedārik-i ceng
Her sāl iderdi cenge āheng
1832. Rāġatlarını idüp iġāre
Çok raġne ururdu ol diyāra
1833. Çün girdi ele o ġaŗm-ı ğaddār
İhlākine oldılar heves-kār
1834. ŗedd eylediler bilüp o 'ākķı
Kīninde miyān-ı ittifākı
1835. Hep gūŗ açup izn-i ŗehriyāra
Düŗmüŗler idi bu intizāra

‘AFV KERDEN HURREM ŞAH ŞAH-I KİRMÂN

1836. Ammā güher-i aşâlet-i şâh
Ser-rişte-i kahrın itdi kütâh
1837. Luţfi olup intikâma gâlib
‘Afv oldı rüsûm-ı ğadrı sâlib
1838. Cünbîde olup reg-i aşâlet
Cûş eyledi lücce-i ‘inâyet
1839. İtdi vüzerâya böyle ĩmâ
Kim bir âlây ideler müheyyâ
1840. Envâ‘-ı libâçe-i selâţîn
Bir rahş-ı girân-bisâţ-ı zerrîn
1841. Çâlâk evine olup revâne
İlbâs ideler şeh-i cihâna
1842. Ādâb-ı mülûk idüp ri‘âyet
Anı ideler sarâya da‘vet
1843. Bindi vüzerâ be-hük-m-i fermân
Oldılar âlây âlây şitâbân
1844. Gördiler o şehriyâr-ı hûnı
Olmış ğam-ı miñnetüñ zebûnı
1845. Olmış o şeh-i serîr-i nahvet
Üftâde-i çârmîh-i zillet
1846. Virüp aña bendden hâlâşı
Giydirdiler ol libâs-ı hâşı
1847. Hep eylediler be-resm-i tekrîm
Pîşinde zemîn-bûs-ı ta‘zîm

1848. Bu vaz'ı görünce şah-ı Kirmān
Mānende-i bīd oldu lertzān
1849. Endūhı bedel olup hicāba
Şad şerm ile düşdi ıztırāba
1850. Bir şekl ālāy itdiler müretteb
Kim görmemiş idi çeşm-i kevkeb
1851. Bindirdiler anı rahş-ı cāha
'Azm eylediler sarāy-ı şāha
1852. Ol şevket ile şeh-i hazīn-dil
Çün bāb-ı sarāya oldu vāşıl
1853. Ta'zīmüne şah-ı taht-ı Cürcān
Çak bāb-ı sarāya oldu pūyān
1854. Hiç itmedi ol şeh-i cihān-gīr
İkrāmda bir daķīka takşīr
1855. Gūyā ki hiç itmemişdi sebkat
Yek zerre miyānede huşūmet
1856. Fermān-dih-i taht-gāh-ı Kirmān
Olmuşken esīr-i dest-i harmān
1857. Āmāc-ı belā iken hayātı
Çün gördi bu gūne iltifātı
1858. Hacletle olup sirişki rīzān
Az kaldı hicābıla vire cān
1859. Ammā ki şeh eyleyüp nevāziş
Luţfila diline virdi rāmiş

1860. Teşrîfin idüp havāle bahta
Destini tütüp çıkardı tahta
1861. Bir tahta cülüs idüp iki şāh
Bir burca yakışdı mihr ile māh
1862. Ol şerm ile olduğınca ebkem
Eylerdi nevāziş anı Hürrem

TESLİYET ŞĀH BE-ŞĀH-I KİRMĀN

1863. Luṭf ile virüp aña teselli
Didi ki degül keder maḥalli
1864. Tüt hâṭıruñı hoş olma dil-teng
Şāhān gehi şulḥ ider gehî ceng
1865. Aḥvāl-i memālik ey birāder
Geh şāf olur gehî mükedder
1866. Yād eyleme köhne mācerāyı
Ṭayy eyle bisāṭ-ı mā-mezāyı
1867. Hāneñ gibi eyle ‘işret ü ‘îş
Hiç hâṭıruña getürme teşvîş
1868. Evzā‘-ı felekden olma maḥzūn
Hep böyle degül mi ḥāl-i gerdūn
1869. Yokdur çü şebāt-ı mülk-i ‘ālem
‘îş eyleyelim senüñle bir dem
1870. ‘Ālem ne saña ne baña bākî
Gelsün kanı muṭrib ile sākî
1871. Bu taḥtı da kendü mesnedüñ bil
Dilden kederüñ gider şafā kı1

1872. Bir hāl ile eyleme te'essüf
Yokdur aramızda hiç tekellüf
1873. Olduñ bize sen 'azîz mihmân
Uşta zer ü güher uşta Cürcân
1874. Kirmân'a dağı peyâm gönder
Gelsün vüzerâ sipâh u 'asker
1875. Bunda döğününce âb u dâne
Ol tahtuña 'izz ile revâne
1876. İtdi o şeh-i sütüde-ğaşlet
Kirmân şehine o deñlü hürmet
1877. Kim perde-i kîn olup derîde
Oldı şehe 'abd zer-i harîde
1878. Başdırdı dilindeki gubârı
Feyyâze-i 'afv-ı şehriyârı
1879. Her söylediğinde şâh-ı dîlcü
İsterdi ki pâyına süre rû
1880. Ammâ ki kıomazdı şâh-ı Hürrem
Bir luţf-ı cedîd iderdi munzamm
1881. Bir hāl ile geçdi nice eyyâm
Kirmân'a resîde oldı peygâm
1882. Çün şehlerinüñ kim olduğından
Olmışlarıdı ğarîķ-ı şîven
1883. Yemm gibi bu şevķ ile urup mevc
Cürcân'a çekildi fevc-der-fevc

1884. Geldikde sipeh-keşân-ı Kirmân
Şâh itdi merâtibince ihsân
1885. Oldı iki şâh ve iki leşker
Birbiri ile cümle birâder
1886. Bîgânelik oldı âşinâyî
Pür-kînelik oldı cân-fedâyî
1887. Emne mütebeddil oldı haşyet
Ünse mütehavvil oldı vahşet
1888. Şâh ile o deñlü oldı hem-cüş
Kim tahtını eyledi ferâmüş
1889. Luğfindan o deñlü oldı memnûn
Kim yâd-ı vaţan iderdi maǵzûn

DESTÛR H'ÂSTEN ŞÂH-I KÏRMÂN

1890. Ammâ ki zihâm-ı fevc-i 'asker
Eylerdi dimâğını mükedder
1891. Añlardı anı ki 'îş-i şūrî
Muhtâc-ı firâkdur zarūrî
1892. Bir gün düşürüp zamân-ı fırsat
Dâmânına sürdi rûy-ı haclet
1893. Oldı leb-i haclete virüp şūr
Bu nev'a niyâz-mend-i destür
1894. K'ey pâdişeh-i serîr-i himmet
Ey neyyir-i maşrıq-ı mürüvvet
1895. Her mü bedenimde olsa bir dil

Ta‘dād-ı ‘ināyetüñ ne kâbil

1896. Tā cünbiş-i çarḥ olunca sâkin
Ta‘bîr-i mürüvvetüñ ne mümkün

1897. Bîdâdı saña ben itdüm îcād
Ben girdüm ele sen itdün âzād

1898. Bu ‘izzet ü hürmet ü bu ikrām
Bu tesliyet ü bu luḥf u in‘ām

1899. Bir kesden olur mı hiç şadır
Bu himmete her kişi ne kâdir

1900. Bu luḥfi ki eyledün baña sen
İtmezdüm anuñ birisini ben

1901. Bu cevher-i zât u luḥf-ı güher
Bir pâdişehde degül müyesser

1902. ‘Ummân-ı mürüvvet eyleyüp cüş
İtdün beni ‘abd-i ḥalka der-güş

1903. İtdün baña güne güne ihsân
Kim yok ‘adedin beyâna imkân

1904. Bu ‘abde çok ihtirâm kılduñ
Merdâneligi tamâm kılduñ

1905. İtdün beni luḥf ile çün âbād
‘Abd eyle beni dilerseñ âzād

1906. Gerçi degülüm bu bende lâyıḳ
İt defter-i bende-gâna lâḥıḳ

1907. Dergāhuña gelsün eyle fermân
Her sâl ḥarâc-ı mülk-i Kirmân

1908. Şāhā idelim olursa ruḥṣat
Şimdengirü ref'-i bār-ı şıķlet
1909. Şimdengirü olalım revāne
İznüñle ķadīmī āşiyāne
1910. Şeh gūş idicek idüp tebessüm
Aḥvāline eyledi teraḥḥum
1911. Didi ki ğaraż muvānesetdür
Yoḥsa ne ḥarāc ne memleketdür
1912. Māluñda memāliküñde muṭlaķ
Hep saña mübārek eyleye Ḥaķķ
1913. Çün ṭā'ir-i şevķuñ itdi pervāz
Zād-ı sefere olınsun āĝāz
1914. İtdi vüzerāya şeh işāret
Tertīb ideler mehāmm-ı riḥlet
1915. İtdi vükelā-yı kār-fermā
Bi'l-cümle levāzımın müheyyā
1916. Teşyī'a çıķup ḥıdīv-i Cürĉān
İtdi anı rü-be-rāh-ı Kirmān
1917. Bu fetḥada bā'ış oldı Çālāk
Oldı iki mülk fıtmeden pāk
1918. Çālāk'uñ olup güşāde fāli
Gerdün gibi ķadri oldı 'ālī
1919. Min-ba'd olup zürüda ekdār
Ķalmadı şafādan özge bir kār

1920. Cāvīd ile şāh u Fahr u Çālāk
Evķāt geŗurdiler ŗarab-nāk

1921. ‘İşretten alup tamām vāye
Pāyāna iriŗdi bu hikāye

ĤĀTĪME BER-SEBĪL-Ī MEV‘ĪZA

1922. Ey ġāfil-i sāde-levĥ tā key
TaĥşĪl-i hevā meşābe-i ney

1923. İtseñ de ne deñlü evce pervāz
Elbette ider ĥazĪze āġāz

1924. Şalsañ da ne deñlü ‘āleme şūr
Olma dem-i müste‘āra maġrūr

1925. Ĥālũñ n’olur ey faķĪr-i bĪ-zād
İmdādımı ķat‘ idince üstād

1926. Birķaç pul içün çeküp şikence
Mānende-i def yemiye ŗabanca

1927. SĪm ü zer içün çeküp ta‘ablar
Gördũñ niŗe ĥükmler ġazablar

1928. Zer didigũñ ol ‘arūs-ı bed-mihr
Gösterdi hezār ceybde çih

1929. Ceybüñde seng idince menzil
Biñ ķĪse vü ceybe oldu dāĥil

1930. Geh deşne olup geh oldu şemşĪr
Gāh oldu sivār gāh zencĪr

1931. Gāh oldu ricāl-i ĥarbe ālet
Gāh oldu zene ĥaly ü zĪnet

1932. Levh oldu gehî vü gâh hâtem
Geh gördi sürür gâh mâtem
1933. Geh başa çıkup geh oldu pāmāl
Gâh oldu külâh u gâh halhâl
1934. Geh kıble-nümâ geh oldu sâ‘at
Gâh oldu rikâb u raht-ı devlet
1935. Geh micmer olup geh âf-tâbe
Gâh âteşe girdi gâh âbe
1936. Gâh oldu sebîke gâh meskûk
Biñ kâlib içinde oldu mesbûk
1937. Geh pütede eyledi qarârı
Geh haddeden eyledi güzârı
1938. Biñ kişvere eyleyüp seyâhat
Biñ hâneyi eyledi ziyâret
1939. Şandûklar içre oldu pinhân
Geh kîseler içre çekdi zindân
1940. Gâh oldu bahâ-yı nân u revğan
Gâh oldu fedâ-yı bâğ u külhan
1941. Geh rehne girüp geh oldu menhûb
Geh mühürlenüp geh oldu mevhûb
1942. Gâh oldu bahâ-yı esb ü ester
Geh kıymet-i kahve gâh şekker
1943. Gâh oldu ‘atıyye gâh kıymet
Gâh oldu hediyye gâh rüşvet

1944. Gāh irşe girüp olındı taḫsīm
Geh düzd çalup olındı tecrīm
1945. Gāh oldı medār-ı şulḥ geh ceng
Gāh oldı bahā-yı bāde geh beng
1946. El-ḥāşıl o bī-vefā-yı ğaddār
Bir kimseye olmadı vefādār
1947. Sen nā'il olunca eyleyüp cüş
Şevķıla açarsın aña āġüş
1948. Cānım diyü qarşularsın anı
Ol ḥande ider saña nihānī
1949. K'ey sāde derün senüñ gibi ben
İtdüm çoġınuñ gözini rüşen
1950. Virmişdür ayā faķır ğāfil
Çok kimse baña senüñ gibi dil
1951. Hiç birine olmadım vefādār
Ben kaldım o gitdi çār u nā-çār
1952. Ben saña da eylemem vefāyı
Şayd eylerüm özge mübtelāyı
1953. Ey nefsi heves-perest-i ḥod-rāy
Olduñ iki kat cihānda rüsvāy
1954. Bir añlamaduñ cihān-ı fānī
Bir ḥırş ile ḥāhiş itdüñ anı
1955. Fānūs-ı ḥayāldür bu 'ālem
Timşāli güzerdedür dem-ā-dem
1956. Şüret 'arazīdür anda yekser

A‘rāza degül beḳā müyesser

1957. Evzā‘-ı cihān bu gūnedür hep
Eczāsı hayālden mürekkeb

1958. Aḫterden olur sipihr-i ḳallāş
Eṭfāli firībe leblebü-pāş

1959. Bu menzil-i pest-i köhne-bünyād
Çok sāde derūnı itdi dil-şād

1960. Ta‘mīrine çok kes itdi iḳdām
Āḫir ḳodı gitdi kām u nā-kām

1961. Bir yel gibidür bu köhne menzil
Cisr üzre yapar mı ḫāne ‘āḳil

1962. Çün oldı ḳonak gibi bu ḫāne
Olduḳça otur misāfirāne

1963. Bir ḫāne ki süst ola bināsı
Ola gil ü sengden bināsı

1964. Eczāsı ola anuñ ḫuşūşā
Eczā-yı fenā-peẓīr ü dünyā

1965. Vīrān olur āḫir ol ‘imāret
‘Āḳil aña şarf ider mi himmet

1966. Şaḫbā-yı fenāya olma sāḳī
Yap dār-ı beḳāda ḳaşr-ı bāḳī

1967. Bāḳīye çalış fenādan el çek
Dehr eylemedin vücūdını ḫakk

1968. Dünyāda daḫı idersüñ ābād
Bārī o bināyı eyle bünyād

1969. Kim olmaya  arhı z d f n 
Zab  eyleye kuvvet-i me' n 
1970. Hem-d ş-ı sipihr ola zem ni
M şrif ola  ayba Şeh-niŐini
1971. Lafzı ide nesh-i neş'e-i r h
Ma'n sı ola  ad -yı erv h
1972. Ta'b ri vire Őim ha z net
Mefh mı ola med r-ı 'ibret
1973. Leb-teŐneye ola havzı mevr d
B g neye ola b bı mesd d
1974. Elden ele devr ide cih nı
Teng-i Şeker eyleye deh nı
1975. Ecz sı  ıka hen z k ndan
Kıymetle alınmaya d kk ndan
1976. T k nmaya dest-i ehl-i p Őe
Ne erre yemiŐ ola ne t Őe
1977. Ress m hay l n ide taŐv r
Mi'm r -i  ab' n ide ta'm r
1978. Dirler a a fi'l-ھا ıka  Ő r
Kim degmiye a a dest-i mi'm r
1979. Olmaya ec nib a a maħrem
Kend n yapasın el nle muħkem
1980. B yle eŐere kim olsa f 'iz
Nev'an eŐere i'ti adı c 'iz

1981. Yoḥsa gil ü senge dinmez āṣār
Ol isme degül sezā ḥas u ḥār
1982. Minnet Ḥaḳḳ'a oldı bu 'imāret
Ebyāti ḳuṣūrdañ 'ibāret
1983. Mānend-i ḳuṣūr-ı bāğ-ı me'vā
Ḥūrīleri bikrdür serāpā
1984. Ne vesme mu'īn olur ne ġāze
Ruḥsārı ṭurur hemīṣe tāze
1985. Bīğāne eli ṭoḳınmamışdur
Ta'bīrleri oḳunmamışdur
1986. Her ṣafḥası taḥta-i zevāhir
Her beyti ḥazīne-i cevāhir
1987. Ser-ṣār cevāhir-i me'ānī
Lebrīz-i le'al-i cāvidānī
1988. Reftārı sūtüde ḳaddi mevzün
Ruḥsārı celī libāsı ṣeb-gün
1989. Ma'nāsı gül-i nihāl-i ṣüret
Ārāyiṣi tāze ḥüsni 'ibret
1990. Her beyti miṣāl-i naḳṣ-ı ḥāre
Cūṣiṣ-geh-i mevc-i isti'āre
1991. Her ṣafḥası kār-gāh-ı teşvīh
Dükkān-ı nikāt u baḥr-i teşbīh
1992. Her beyti dü-mıṣra'-ı der-feyż
Her mıṣra'ı mevc-i 'anber-feyż
1993. Mir'āt-ı mevā'ız u naṣāyiḥ

Miřkāt-ı revāyih-ı fevāyih

1994. Bu nakş ile oldı tāze rengīn
Āřār-ı sūhan-verān-ı pīřīn
1995. Ben de olup ol gūrūha peyrev
Virdüm ruḥ-ı nażma zīnet-i nev
1996. Firdevsī vü Ḥusrev ü Nizāmī
Şeh Kāsım u Hātifī vü Cāmī
1997. Silk-i sūhana çeküp cevāhir
Nażm eylediler niçe me'āşir
1998. Kim nev-sebeķān-ı mekteb-i ḥāl
Andan ola ders-ḥ'ān-ı āmāl
1999. Ma'nāsın idüp hem istifāde
Hem nef' ideler me'a'z-ziyāde
2000. Mażmūnın idüp medār-ı irşād
Ekdārdan ola ḳalbi āzād
2001. Olmaya nazarlarında mübhem
Aḥvāl-i teḳallübāt-ı 'ālem
2002. Baḳdıķça bulup şafā-yı evķāt
Ḳalbin ide şüşte mevc-i ebyāt
2003. Bu şafḥaya çekmeden sevādı
Baña da bu niyyet oldı bādī
2004. Berçīde olunca kār u bārım
Ḳala bu cihānda yādigārım
2005. Olursa kimüñ nażar-güzārı
Ḥayr ile aña bu ḥāk-sārı

2006. Her kim ki görürse bu kitâbı
Bir Fâtiha'dır recâ-yı Nâbî

IT'A-İ TÂRİH-İ TAMÂM-I KİTÂB

2007. Bu tâze eşerle yine Nâbî
Mecmû'a-i rûzgâr olsun

2008. Yazsun vara-ı sipihre hûrid
Târîhın eşer mübârek olsun

(1117)

